Csáth Géza

Egy elmebeteg nő naplója

EGY ELMEBETEG NŐ NAPLÓJA

Csáth Géza ismeretlen orvosi tanulmánya

A szöveget gondozta és sajtó alá rendezte
Szajbély Mihály

Eredeti kiadvány: Egy elmebeteg nő naplója / Csáth Géza ismeretlen orvosi tanulmánya
Budapest : Magvető, 1978 / (Magyar tallózó, 0138-9300)
ISBN 963 270 833 4

Készült a MEK Egyesület részére 2010-ben felajánlott
SZJA 1%-os támogatásból.

A felajánlásokat hálásan köszönjük!

A MEK Egyesület adószáma: 18100277-2-41

Bankszámlaszáma:
CIB Bank Zrt. 10700464-66140997-51100005

AZ ELMEBETEGSÉGEK PSZICHIKUS MECHANIZMUSA

Azon átalakulást, amelyen a pszichiátria újabb időben átmegy, főleg oly irányú beható klinikai kutatásoknak köszönheti, amelyek nem egyedül az élénkebben előlépő tünetek mérlegeléséből, hanem a betegség egész lefolyásának, kezdetének és kimenetelének megítéléséből indulnak ki. Mindenesetre ezen álláspont a szakemberre a hosszabb időre kiterjedő megfigyelésnek nagyobb terhét rója, az esetek megfigyelésénél nagyobb óvatosságra inti, és a diagnózis korai felállítását megnehezíti, de a beteges állapotok természete mélyebb pszichikus mechanizmusának felismerésére, végül pedig az egyes kórformák élesebb határokkal való különválasztására biztosabb támpontokat nyújt. A kiélesedett pszichiátrikus megfigyelő képesség, amelyet természetesen a sok eset észleléséből eredő tapasztalat nagy súllyal támogat, lehetővé teszi azonban bizonyos tünetek a kórforma keretében való megjelenése módjából, lefolyásából, csoportosulásából a diagnózisnak már korábban való megállapítását. Ennek sikeres elérésében támogatják különösen az újabb időben egyre nagyobb tért nyerő pszichoanalízis és ennek egyik legfontosabb eszközét alkotó asszociációs vizsgálatok, amelyekben kifejezést nyerhet 1. a szellemi egyéniség, fiziológikus és patologikus formáiban, 2. bizonyos kórformák sajátsága, 3. a szellemi és motoros műveletek között lévő összhang vagy diszharmónia magyarázata.

Az eset, amelyet *Moravcsik* tanár úr engedelmével ismertetni kívánok, s amelyet részletes tanulmányom tárgyává tettem, nagyon érdekesen demonstrálja, miként egyesülhetnek sokszerű funkcionális zavarok bizonyos, a pszichózistól idegen kórformák tünetei valamely kezdetben csak homályosan kialakuló paranoia bevezető szakában, és mennyire komplikálhatja, tarkítja és színezheti a hysteria alapvonása a vele kapcsolódó pszichózist. Az eset fontosságát és érdekességét emeli az a körülmény is, hogy itt élénken

kimutatható, miként hatnak a szándékosan vagy a véletlenség által megváltoztatott külső körülmények termékenyítőleg a már meglevő téves eszmékre és hallucinációkra.

A hatást módunkban van teljes objektivitással bemutatni. A beteg állandó naplót vezet, leveleket ír az orvosokhoz, írói készsége meglepő nagy, kifejező képessége tökéletes. Az alatt a húsz hónap alatt, mióta a budapesti egyetem elme– és idegkórtani klinikáján van (1909. november-1911. június), körülbelül 20-25 000 kis nyolcadrét, sűrűn teleírt oldalt produkált. Talán sohasem volt alkalom egy paranoiás téves eszme rendszerének [olyan], a maga teljességében és szépségében való áttekintésére, mint a mi esetünkben, ahol a beteg határozott írói talentuma és az a tény, hogy szívesen, élvezettel ír, ezt lehetővé tette.

AZ ELMEBETEGSÉGEK ÁLTALÁNOS PSZICHOLÓGIÁJA

A pszichiátriának az az újabb iránya, melyet főképp *Freud, Jung* és *Bleuler* kutatásai jelöltek meg, nem elégszik meg többé a pszichózisok szimptómáinak leírásával, hanem a tünetek közötti összefüggéseket kutatva, a *pszichózis mechanizmusát* igyekszik kideríteni pszichoanalízis útján. A pszichoanalitikus vizsgálatnak köszönjük a hysteriáról újabban kifejlődött nézeteket. A hysteria kérdését a conversio tana igyekszik megoldani. Részletekben kaphatunk még újabb és pontosabb megfigyeléseket, a lényeg, az elv maga azonban teljes áttekintést ad. Eszerint a hysteria nem más, mint convertálódott lelki sensatio. A diszponált egyénben anaesthesiává, hyperaesthesiává, contracturává, pszichikus depressziókká stb. convertálódott sensatio.[1]

Minden emberben megvan a hajlam a conversióra. Ha öröm ér bennünket, kipirulunk, szívdobogást kapunk, ha szerencsétlenség, sírunk és lehangoltakká leszünk: a sensatio convertálódott. A conversio tehát tulajdonképp reflextünemény, éspedig nemcsak analóg, hanem azonos reflexszel. Mi a princípiuma a conversiónak? Hogy a sensatio tényleg erős legyen. Mik az erős sensatiók? Amik az Én-komplexet közvetlenül, létérdekeiben érintik! Más sensatio nem lehet intenzív! Eo ipso[2] nem is convertálódik.

Mi az oka annak, hogy a hysteriásnál a sensatio hamis irányban convertálódik?

Hogy erre a kérdésre felelhessünk, vissza kell térnünk a reflex definíciójára. A reflexet jellemzi a célszerűség és az automatikusság. Tulajdonképpen minden életműködés ilyen: célszerű és automatikus. A reflex maga tehát mintegy típusa az életműködésnek, és mert rövid idő alatt folyik le, kitűnően megfigyelhető, és benne minden életfolyamat közös ismertetőjelei: a célszerűség és a gépszerűség (ez annyit akar mondani, hogy: szükségszerűség, pontos determináltság) könnyen, világosan tanulmányozhatók. A

hysteriások lelki életét az jellemzi, hogy azokban az örökölt és szerzett diszpozíciók révén ezeknek a belső lelki reflexeknek, amelyeknek normális prototípusa gyanánt a szerencsétlenség vagy kár hírére bekövetkezett sírást említettük, hajlamuk van arra, hogy abnormis módon játszódjanak le. A hysteriás az az ember, akinél a lélek olyan érzékeny, és a *pszichét védő berendezés oly erős*, hogy nála a reflexnek más lefolyása célszerűbb. Miután célszerűbb, tehát más módon jön létre. Egy fonák reflexművelet következik. Egy fonák reflexberendezés támad. A hysteriás öntudatlanul, automatikusan elnyomja a bánatát, nem sír, nem töpreng a saját nyomorúságán és szerencsétlenségén, elmenekül ezektől a gondolatoktól, "nem akar rágondolni", kiszorítja őket az öntudatából: kap helyette egy anaesthesiát valamelyik karjába, egy nyelési görcsöt, contracturát, csuklást stb.

Fel kell vennünk, hogy a hysteriásnál valóban célszerűbb a reflexnek ilyen létrejövése, s ez könnyen érthető. Igaz ugyan, hogy az anaesthesia talán évekig megmarad, a csuklás talán hosszú hónapokig naponként visszatér – de a szenvedés, bár soká tart, kisebb fokú, olyan, hogy azt a hysteriás psziché könnyebben elviseli, mint azt a másik, pár percig vagy másodpercig tartó nagy szenvedést, amely elől mindenáron elmenekült. Menekülnie kellett, mert Én-komplexe nem bírta volna el. Tényleg: bizonyára elbírta volna, de erre nem került sor. Az Én-komplex hyperaesthesiája már létrehozta a conversiót.

A hysteriás nem bírja el az Én-komplex komoly sérelmét. Az életet olyan mélyen éli át, hogy mindig mindent az Én-komplexre vonatkoztat. Hiszen többé-kevésbé kifejezett módon mindannyian ezt csináljuk, a saját életünkhöz és életérdekünkhöz mérünk mindent, de szervezeti és szellemi egyensúlyunkat veszélyeztető reakció nélkül.

Az Én-komplex számára semmi sem közömbös. A színeknek, a hangoknak, az illatoknak határozott hangulatuk van. A subconscicens öntudat az impressziók és emlékek végtelen logaritmustáblái között rögtön kikeresi azoknak a létünkhöz való viszonyát, mint egy exponensét, amely már készen van adva. A hysteriás pszichében azonban az öntudattalannak ez a munkája

sokkal élénkebb, differenciáltabb. A hysteriás vehemensebben szeret és elkeseredettebben gyűlöl, minden sensatio iránt érzékenyebb. Jobban fél a haláltól, a szomorúságtól, a pénzveszteségtől, az impotenciától és a menstruáció elmaradásától. Fontosabbnak érzi adott esetben a dicsőséget, hírt, gazdagságot, a mulatságot, a coitust, az élvezeteket. Ilyen körülmények között érthető, hogy a hysteriás számára, mondjuk, egy sexuális trauma sokkal jelentősebb, sokkal rettenetesebb és elviselhetetlenebb lehet.

Az Én-komplex számára teljesen közömbös sensatio nincsen.

A sensatiók általában kétféle típusúak, 1. kellemesek, 2. kellemetlenek. Ha még megjelöljük a sensatio fokát is, erős vagy gyenge voltát, amely persze attól függ, hogy a sensatio mennyire érinti érdekeiben a komplexet, akkor a sensatiót már teljesen jellemeztük. Eszerint a sensatióknak négy típusa van.

1. gyengén } pozitív
2. erősen } (kellemes)

3. gyengén } negatív
4. erősen } (kellemetlen)

A negyedik, az erősen kellemetlen sensatio az, amelyet általában traumának neveznek.

A pszichotikus egyén téves eszmevilága állandóan az Én-komplexével van elfoglalva. Az önző ember példája. A neuraszténiások és hysteriások kényszergondolatai, a paranoiások, a paralytikusok, a dementia praecoxban, a dementia senilisben szenvedők téves eszméi mind: az Én-komplex termékei. A neuraszténiás, aki azon töpreng, hogy az életét elhibázta, hogy coitusa nem fog sikerülni, hogy hátgerincsorvadása lesz, a hysteriás, aki retteg a pártában maradástól, a paranoiás, aki dúsgazdagnak, előkelő család sarjának, mártírnak, királynak hiszi magát, vagy arról panaszkodik, hogy üldözik, és az életére törnek – mind az Én-komplexével, az életével, a *saját életkérdésével* foglalkozik. Hasonlóképp a dementia praecoxos, aki azt veszi észre, hogy befolyásolják, és életerejét tönkreteszik, a dementia senilisben

szenvedő, aki elszegényedési és meglopatási téves eszmékkel bajlódik, a paralytikus, aki az egészségével dicsekszik, és a világ legerősebb emberének hirdeti magát, a melankóliás, aki büntetést kér egy általa elkövetett vétekért, és szeretne meghalni, mind a legfontosabb, legnagyobb életérdekeikkel foglalkoznak. Csak azzal foglalkoznak. Mindannyinál megtaláljuk tehát az Én-komplex átalakult és felfokozott érzékenységét.

Ha az Én-komplexet magát vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az több komplexből van összetéve.

1. *Sexuális – vagy fajfenntartási – komplex.* Ennek legfőbb gondja az egyén nemi boldogulása. A komplex nagy fokban kellemetlen izgalma például a féltékenységi kényszergondolat vagy téves eszme, a sexuális impotenciától való félelem kényszergondolata. Általában a komplex aktivitásának iránya, azaz vágya: egy jó és nagy kielégüléseket adó nemi élet, gyermekek nemzése stb. Sérelme: visszautasítás az ellenkező nemű részéről, a gyermekek halála stb.

2. *Az egészség – vagy önfenntartási – komplex.* Ez az egyén testi boldogulására ügyel. A komplex nagy fokban kellemes izgalma: például tífusz utáni reconvalescentia euphoriája, az erők visszatérésének, a test napról napra való erősödésének érzése. A komplex nagy fokban kellemetlen izgalma: hypochondriás kényszergondolatok. A komplex aktivitásának iránya, azaz vágya: nagy testi erő bírása, jó ételek, kényelem, tisztaság megszerzése, szóval mindaz, ami a test egészségének kedvez. Sérelme: egy gyógyíthatatlan betegség tudomásulvétele.

3. *Anyagi – vagy pénz – komplex.* (Szorosan összefügg az önfenntartási komplexszel.) Ez a komplex az egyén anyagi boldogulásával törődik. A komplex nagy fokban kellemetlen izgalma: ha arról értesülünk, hogy kölcsönét valaki felmondta nekünk, vagy a meglopatás, az elszegényedés, vagy anyagi tönkremenés kényszergondolata, téves eszme formájában is. A komplex aktivitásának iránya, azaz vágya: sok pénz, anyagi függetlenség, fizetésemelés. Sérelme: kártyaveszteség, tűzkár stb.

4. *Erkölcsi – vagy ambíció – komplex.* Ez a komplex az egyéniség szellemi boldogulását, elismertségét, hírnevét, dicsőségét óhajtja. A

komplex nagy fokban kellemes izgalma: látni, hogy munkánk elismerésben részesül. Kellemetlen izgalma: félreismerés, hivatali mellőzés (amely természetesen egyúttal sérelme lehet az anyagi, az önfenntartási és fajfenntartási komplexeknek is). A komplex vágya: hírnevesség, siker, szoborban való megörökítés, szép temetés stb. Sérelme: félreismerés, lekritizáltatás stb.

Ez a négy komplex a legfontosabb. Ezek mellett egyes embereknél és egyes korokban még a következő kettő organizálódhatik:

5. *Származási – vagy faji – komplex.* Ez a komplex az egyén származását tartja számon mint olyat, amelynek révén sexuális téren, anyagilag is, erkölcsileg is, sőt a túlvilágon is (Egyiptom) jobban boldogulhat. A komplex nagy fokban kellemes izgalma: például egy győzelmes csata híre. Ez bizonyos fokig érdekli az anyagi vagy pénz-komplexet is. A komplex kellemetlen izgalma például a nemzet pusztulásán, elveszett dicsőségén való töprengés. Ennek a komplexnek negatív izgalma hozta létre például Vörösmarty "Vén cigány"-át, Tompának "A gólyához" írt versét. Míg a komplex pozitív izgalma ugyancsak Vörösmartynál például a "Zalán futásá"-ban, Zrínyinél a "Zrinyiász"-ban élte ki magát. A komplex vágya a faj, a család boldogulása, érvényesülése. A komplex traumája például egy csatavesztés híre. Ez a komplex dekadens korokban atrophysál.

6. *Vallási komplex*, melyet az egyéniség túlvilági boldogsága foglalkoztat. A komplex nagyfokú kellemes izgalma: például egy hívő zsidónál a Tórához[3] való hivatás, amely nemcsak nagy megtiszteltetés, tehát nemcsak az erkölcsi komplexnek kellemes, hanem az üdvözülés sanszait nagyban előmozdítja, azaz egyenesen a vallási komplexre hat. A komplex kellemetlen izgalma: például hivő katolikus számára a gyónásnál a feloldozás megtagadása. A komplex vágya: (hogy mohamedánul fejezzük ki magunkat) a túlvilágon a hetedik paradicsomba jutni. A komplex traumája: kiátkozás az egyházból. A komplex dekadens korszakok végén aktiválódik.

Az egyes komplexek keretein belül apróbb komplexek organizálódnak. Egy fiatal embernél a sexuális komplexben tisztán a közösülésre, kéjelgésre vonatkozó képzetek szerepelnek. Később

gyermekek nemzésére, a faj fenntartására való törekvés komplexe képződik benne. (Apasági vagy anyasági komplex). Ennek a komplexnek a kellemes izgalma például a gyermekek részéről tapasztalt gyengédség. Kellemetlen izgalma a hálátlanság. Vágya például a gyermekek és unokák emlékében tiszteletben tovább élni. Sérelme: például neuraszténiánál az a kényszergondolat, hogy a gyermekek megvetik, vén szamárnak, ostobának tartják stb. Gyermekei nem tőle valók stb.

A komplexnek általában három főtulajdonsága van: 1. érzékenység (sensorikus tulajdonság), 2. aktivitás (motorikus tulajdonság), 3. nagyság.[4] Mind a három tulajdonság ugyanazon egyénnél is és az élet folyamán többször is változhatik és változik. Normális érzékenységű, aktivitású és nagyságú komplex a kellemes vagy kellemetlen sensatiók hatása alatt hyperaesthesiássá, vagy anaesthesiássá, vagy hyperactívvá, vagy inactívvá, hypertrophiássá vagy atrophiássá lehet. (Megjegyzendő, hogy esetleg más alkalommal ugyanazon inger hatása alatt is ellenkező változások jöhetnek létre. Például a komplex kellemes izgalmai nemcsak fokozhatják annak érzékenységét, aktivitását és nagyságát, hanem csökkenthetik is. Hasonlóan a kellemetlen izgalmak.) A komplex egyetlen tulajdonságának a változása már megváltoztatja az egész komplex karakterét is.

Nem szükséges sokat bizonyítgatni, hogy az Én-komplex komponens komplexei egymással sokféleképpen összefüggenek, és egyiknek az érdekeltsége érdekeltséget jelent a többiekre nézve is. A hír, hogy valakit előléptettek hivatalában, elsősorban a pénzkomplexét érinti. De érdekelve vannak többé-kevésbé mind a többiek is. A növekedett jövedelemnek örül az egészség komplex is, mert hiszen most már az egyén jobb ételeket, jobb ruhákat, jobb lakást szerezhet magának.

Örvend a sexuális komplex, mert hiszen az egyén a nemi versenyben jobban érvényesülhet. Örvend az erkölcsi komplex, mert most már módjában lesz a családját pénzzel segíteni és az új összeköttetések révén előbbre vinni. Örül a vallási komplex (feltéve persze, hogy az illető hivő), mert több pénzt áldozhat misére, búcsúra stb, s így örök üdvösségének ügyén is javít. Az Én-komplex

bármelyik komponense hypertrophisálhat a többi rovására fiziologikus körülmények között is. A Don Juannak minden mellékes, csak a szerelmi sikerek fontosak. Edison életét a pénz és az ambíció komplex mozgatja. Az anakhoréták csak az örök üdvösséget akarták elérni mindenáron. (Vallási komplex.) Don Diegónak legérzékenyebb komplexe kétségtelenül származása volt. (Faji komplex.) Ezek mellett a sematikus példaképp felhozott egykomplexű emberek mellett, amilyeneket persze reálisan nemlétezőknek kell tekintenünk – minden halandóban bizonyos individuális egyensúlyban van a fenti négy-hat főkomplex-csoport. A domináló komplexet gyakorlott emberismerő rövid idő alatt bárkiben könnyen felismerheti. Napóleon főkomplexe az ambíció komplex volt; emellett a sexuális komplex volt legerősebb. Chopiné a sexuális komplex, Beethovennél az erkölcsi (persze itt egészen más irányú) és a sexuális komplex dominált. Nála a sexuális komplex sérelmei kompenzáló módon növelték az erkölcsi komplex érzékenységét. D'Annunziónál valamennyi főkomplex érzékeny és betegesen hypertrophiás. Strauss Richard Heldenlebenje az ő ambíció komplexének terméke. Schnitzler művészetének középpontjában a nő áll. Az élet problémája nála a sexuális probléma: e művész uralkodó komplexe csak a sexuális komplex lehet. Goethe egyéniségében az összes komplexek csodálatos egyensúlyát és nagyszerű harmóniáját bámulhatjuk. Százait hozhatnánk fel a példáknak, de azt hisszük, szükségtelen. Eléggé világos lehet mindenki előtt, hogy az *Én-komplexben más összetevő komplex nem képzelhető.*[5]

Az egyes komplexek tulajdonságainak különböző volta, a különféle individuumok szerint az Én-komplex maga *végtelen* sokféle lehet. Valóban végtelen sokféle emberi individuumot láthatunk. Hiszen már egy komplex keretein belül is igen sokféle kombináció lehetséges. Például lehet a sexuális komplex 1. Normális érzékenységű, normális aktivitású és normális nagyságú. 2. Hyperaesthesiás, normális aktivitású, normális nagyságú. 3. Anaesthesiás, normális, aktivitású, normális nagyságú. 4. Normális érzékenységű, fokozott aktivitású, normális nagyságú. 5. Normális érzékenységű, csökkent aktivitású, normális nagyságú. 6. Normális

érzékenységű, normális aktivitású, hypertrophizált. 7. Normális érzékenységű, normális aktivitású, atrophizált stb. A kombinációk száma csak itten tizenhét, az összeseknél végtelen. Természetes, hogy ez a felsorolás amellett, hogy sémás, csak *logikailag* igaz. A valóságban egy komplex-hyperaesthesia esetén ritkán találkozunk normális terjedelemmel és normális aktivitással. Rendesen fokozódott a komplex aktivitása is és terjedelme is. Viszont lehetséges, hogy [az] egyénnek például a sexuális komplexe hyperaesthesiás, és amellett inaktív is. Vagy: aktív ugyan, de az aktivitás nem tudja adekvát módon kiélni magát például egy nő megszerzésére vonatkozó célszerű motoros műveletekben (szóbeli udvarlás, szerelmi támadás, csók, ölelés stb.) éppen a komplex hyperaesthesiája miatt. A komplex számára tudniillik a visszautasítás olyan nagy sérelem volna, hogy a psziché már előre védi magát ennek még a lehetősége ellen is (gátlás), és a megfelelő motoros működéseket *inkább* nem hozza létre.

A nő számára a sexuális komplex sokkal fontosabb, mint a férfira nézve, mert magában foglal két más komplexet is. Az igazi nő a házasságban találja meg a sexuális érvényesülést, de egyúttal a pénz– és ambíció-vágyának kielégítését is, miután számára a házasság egzisztenciát és erkölcsi sikert is jelent.[6] Ha fordítva volna a dolog, akkor a sexuális komplex a férfi számára volna döntő fontosságú, és nem a nőnek. Azok a hölgyek, akik mint énekesnők, festőnők, zeneszerzők akarnak boldogulni, pénzt és dicsőséget szerezni, tehát akiknél egy-egy erős anyagi és erkölcsi komplex organizálódott, olyan kivételek, amelyek megerősítik a szabályt. Ha a női nem valaha teljesen függetleníteni fogja magát a férfitól, tehát ha a nő számára a sexuális boldogulás nem fogja jelenteni egyúttal az anyagi és erkölcsi boldogulást is: akkor természetesen minden meg fog változni, addig azonban egészséges nőnél az Én-komplex körülbelül egyenlő a sexuális komplexszel. Nagyon érthető tehát, hogy a hysteriás neurózisok (nőnél!) úgyszólván kizárólag a sexuális komplex önvédelméből keletkeznek. (A conversiót mindig a komplex védekezése hozza létre!) Miért? Mert más érzékeny komplex nincsen. Amennyiben azonban volna, természetes, hogy ennek a komplexnek

az érzékenysége és érzékenykedése éppúgy produkálhat conversiót, azaz hysteriás szimptómát, mint általában a sexuális komplexé.

A komplexek egymáshoz való funkcionális viszonyát, mint említettük, elsősorban a kölcsönösség jellemzi. Ennek egyik jelensége: a kompenzáció. *A komplexek kompenzatorikus viszonyban vannak egymással.* Az egyik komplex sérelme növeli a többieknek vagy közülük egynek érzékenységét. Továbbá csökkentheti vagy növelheti a többi komplex aktivitását. Például: igen gyakori, hogy a sexuális komplex sérelme (visszautasítás vagy viszonzatlan szerelem) fokozza az erkölcsi vagy ambíció komplex aktivitását. Kedveseink (apa, anya, testvér) halála, amely szintén a fajfenntartási komplex sérelme, igen alacsonyra csökkentheti az önfenntartási komplex érzékenységét. (Az egyén indolens lesz az életét fenyegető veszélyekkel szemben, nem törődik az egészségével, testének tisztán tartásával stb.)

Ugyancsak az apa és anya halála, tehát a sexuális komplex sérelme gyakran hirtelen megnöveli a sexuális komplex aktivitását. Az egyén egyszerre intenzíven utódot óhajt, pszichikus és fizikai potenciája is megnő stb. Közismert tény, hogy temetések után a bánatban végleg elgyötört anya vagy apa gyakran kitűnő étvággyal esznek. (Mindenki megfigyelhette ezt.) A sexuális (gyermek-)komplex sérelme itt kiváltotta az önfenntartási komplex fokozott aktivitását.

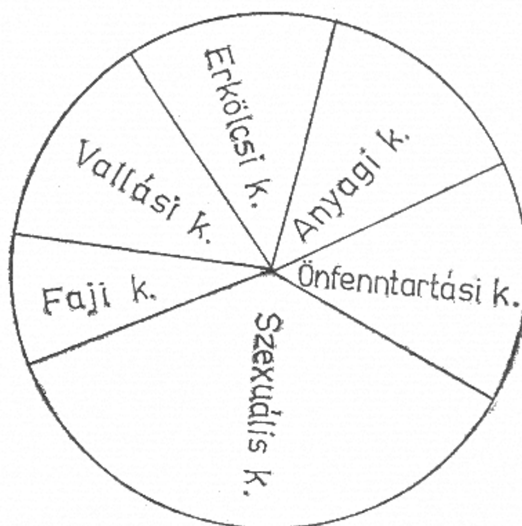
Hasonlóképp gyakori, hogy az erkölcsi komplex sérelme (ambíciókban való csalódás, karrier-kudarc) a sexuális és az önfenntartási komplexet stimulálja tevékenységre. (Az egyén falura megy, sportolni kezd, testi kényelmének él, megházasodik, és a gyermekek nevelésére fordítja minden gondját.)

Más példa: Tannhäusert elátkozza a pápa. A vallási komplex halálos sérelmet szenvedett. Ez a trauma aktiválja a sexuális komplexet: a dalnokot mohó vágy szállja meg az istennő után, vissza akar menni a Vénuszhegybe.[7]

Normális emberben az egyes komplexek érzékenységét, aktivitását és nagyságát bizonyos átlagos közepesség jellemzi. Sensorikus szempontból vizsgálva az ilyen képzelt normális egyén komplexeit, azt találjuk, hogy a legérzékenyebb a sexuális komplex, a kevésbé érzékeny az önfenntartási és anyagi komplex, még kevésbé érzékeny

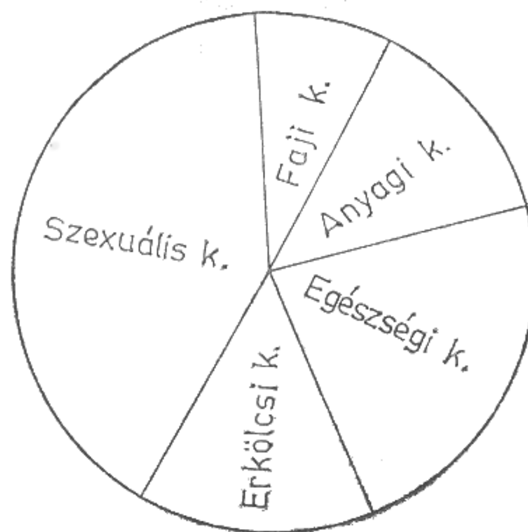
az erkölcsi komplex. Motoros szempontból legaktívabb a sexuális és az önfenntartási, kevéssé aktívabb az anyagi, és legkevésbé ilyen az erkölcsi komplex.

Nagyság szempontjából talán *rajzzal* ábrázolhatnánk a komplexek normális viszonyát, (1. rajz).

Ha ily módon jellemezve a komplex nagyságát, színezéssel érzékeltetnők a komplex érzékenységét és árnyalással a komplex aktivitását, akkor az egyént (mindazok alapján, amit róla tapasztalhatunk) az Én-komplex színes rajzával karakterizálhatnók.[8]

Például egy fiatal ügyvéd karakterét, aki meglehetősen sexuális és sokat törődik az egészségével, eléggé ambiciózus, kevéssé pénzvágyó, gyengén nacionalista és hitetlen, a következőképp rajzolhatjuk meg.

A színezésnél a komplex érzékenységét háromféle színnel lehetne jelölni. Mondjuk: anaesthesia = kék, normális érzékenység = fehér, hyperaesthesia = piros.

A komplexek érzékenységének megmérésére szolgál az asszociációs vizsgálat (reakciós idő) és a pszichogalvanikus reflex. Az egyént egy 1,4-2,8 volt feszültségű áramkörbe (egy-két Leclanche-elem) kapcsoljuk bele, és valamelyik komplexét ingerszóval vagy testi ingerrel izgatjuk.[9] Azt mondjuk vád merült fel ellene, panaszt hallottunk reá, vagy tűvel megszúrjuk stb, akkor a közbeiktatott Deprez-D'Arsonval-féle galvanométer kitéréssel jelzi a komplex izgalmának a fokát. A komplex aktivitását mérni nem tudjuk. Erről legjobban az egyén cselekedeteinek latolása és a pszichoanalízis világosítanak fel. A komplex nagyságára szintén csak az előbbi kettőből következtethetünk.

Egy pszichotikus beteg tökéletes analízisét akkor adhatnók meg, ha ismernők egész életét és mindazokat az apró, de fontos eseményeket, amelyek az ő Én-komplexét valaha érték. Ezek az események azok, amelyek az egyéniség fejlődésére döntő befolyással vannak, és mintegy lerakják az egyéniség endopszichikus reflexberendezésének a huzalait. A hysteria-analízis ezeknek az összebogozott abnormis fekvésű huzaloknak kifejtésével foglalkozik.

Egy "hy"-s neurózis sémásan úgy képzelhető, hogy a hysteriás egyén Én-komplexének beteges érzékenysége és beteges túlvédekező

képessége a traumák hozzájárulásával egész sorát teremtette meg az abnormis endopszichikus reflexműködéseknek (ezek közé tartozik a symptoma is), és így ezeket a huzalokat összecsomózta. A hysteria-analízis a csomó kibogozásával foglalkozik. Valószínű, hogy a hysteriásnál nemcsak a nagy és kellemetlen sensatiók, a traumák hoznak létre ilyen abnormis endopszichikus reflexeket, hanem a kis fokban kellemetlen, kis fokban kellemes és nagy fokban kellemes sensatiók is. Az analizálónak mindent revideálni kell. Mihelyt teljesen öntudatba hozta az illető sensatiót és a hozzá tartozó képzeteket, amelyeket annak idején az Én *megfelelő* módon fel nem dolgozott, már ezzel *létrehozta* az illető sensatiónak megfelelő normális, endopszichikus ad hoc reflexmechanizmust is. (Sajnos nem mindig sikerül. Sőt, helytelen volna tagadnunk, hogy az analizálással ártani is lehet. De az analízist műtétnek kell tekintenünk, hozzá olyannak, amelynek módszerei, indikációi még nincsenek kidolgozva. Melyik orvos állíthatná, hogy van műtét, amely nem jár kockázattal!?)

Paranoiánál az analízis hasztalan. Már évszázadokkal ezelőtt[10] megkísérelték a paranoiást “kibeszéltetni”. (Mint ahogy a pszichoanalízis és a “lereagálás” is igen régi. Jó orvosok mindig csinálták. Az a pápa, aki elrendelte a fülbe gyónást, bizonyára meg volt győződve ennek a “pszichoanalízálásnak”, ennek a lereagálásnak gyógyító értékéről.) Az eredmény a paranoiánál negatív volt.

Miért? Freud megfelel a kérdésre. Azért, mert a patologikus reflexberendezés a paranoiásnál már véglegesítve van, meg nem változtatható. Az egyénben egy egész reflexrendszer keletkezett (az Én-komplex rosszul felfogott érdekében), amely az Én-komplex érdekeit mint egy csodálatos erődítmény óvja, és többé nem változik. Hogyan – kérdezhetné valaki –, hát érdeke a paranoiásnak azt képzelni, hogy üldözik, hogy az életére törnek, hogy megrontják? Érdeke a melankóliásnak azt hinni, hogy nagy bűnt követett el, és a föld legnyomorultabb teremtése stb.? Igen. Az Én-komplexnek valaha érdekében állott, hogy inkább ezt a sérelmet fogadja el, mint valami más nagyobbat. Megmenekült a másiktól, de pszichózissal fizetett érte. A pszichotikus ilyenformán ahhoz az üldözötthöz

hasonlít, aki a tűz elől a vízbe ugrik. A kisebbik rosszat, tehát a jobbat választja, ezzel eleget tesz az élet törvényének, a reflextörvénynek, a célszerűség elvének, az Én-komplex érdekeinek. De mi lehet rosszabb és kellemetlenebb, mint a melankóliás kínzó önvádlásai és egyéb téves eszméi? Ez csak nem célszerű? De igen, ezek is az Én-komplex védekezését célozzák! A neuraszténiás attól fél, hogy egy adott helyzetben kudarcot vall, tehát azon aggódik, hogy ez meg ne *történjék*. A dementia senilisben szenvedő folytonosan a pénzét félti, és mindenkit tolvajnak néz, azt óhajtja tehát, hogy *meg ne lopják*, hogy kára ne legyen. A paranoiás a képzelt üldözőktől retteg, és a hallucinált hangokra felel, szitkozódik, mindezt miért, hogy *ne* öljék meg, *ne tegyék* tönkre, *ne* kínozzák. Az Én-komplex tehát itt is a saját érdekeivel foglalkozik; hogy ez óriási szenvedésébe kerül, hogy a dologra roppantul ráfizet ez a patologikus [az kétségtelen], de principialisan nem célszerűtlen. Miért nem célszerűtlen? Egy fiziológikus példával, amely nem akar analógia lenni, megvilágíthatjuk ezt a dolgot a másik oldaláról. A példa – persze sematikus – az *altruistáé*. Az az ember, aki másokért fáradozik, dolgozik, altruista. Miért teszi? Azért, mert neki az *kellemetlen* érzéseket okoz, mert az Én-komplexet gyötörni akarja? Nem. Hanem mert Én-komplexe olyan berendezésű, hogy annak ez *nagyobb* euphoriát jelent, mint a saját érdekében végzett munka és fáradtság öröme. Vagy nézzük az anyát, akit az árvíz elragadott. Már fuldoklik, de utolsó erejével feltartja a víz fölé gyermekét, önfenntartási komplexét halálosan megsérti, és mégis ezt kellett tennie, mert a fajfenntartási (sexuális) komplex, amelynek a sértetlensége *sokkal fontosabb*, automatikusan létrehozza ezt a cselekedetet. A célszerűség és a gépszerűség az egész reflexfolyamatban eklatánsan demonstrálódik Dugovics Titusznál, aki a mélységbe rántja a törököt; az önfenntartási komplex érdekeit elnyomja a *nála* sokkal érzékenyebb erkölcsi és faji komplex érvényesülése. Sokkal elviselhetetlenebb volna neki a szégyen, hogy gyávának látszassék, sokkal jobban vágyik a hősi dicsőségre, mely halála után be fogja ragyogni a nevét, sokkal inkább fájna neki a nemzet leigázása (faji komplex), mint a saját életének a pusztulása. A harc, a háború, az állandó veszélyben való élés egyébként is

lefokozza az önfenntartási komplex érzékenységét. Egy másik lefokozó momentum a túlvilági életben való hit. Dugovics Titusz tehát nem cselekedhetett volna másképp, mert végeredményben ez a cselekedet (a zászlót hozó török magával rántása a vár faláról) felelt meg leginkább az adott helyzetben a teljes *Én-komplex* valódi érdekének. Azoknál a pszichózisoknál tehát, ahol a beteg folyton az Én-komplex kárával, veszélyével bíbelődik, háromféleképp is megmagyarázhatjuk ezeknek a kellemetlen, tehát célszerűtlennek látszó pszichikus életműködéseknek célszerűségét és szükségszerűségét.

1. Az Én-komplex előre védi magát a képzelt veszély, baj, betegség, üldözés ellen. A védelem nem ér célt, sőt indokolatlan, mert hiszen nincsen üldözés, és nincsen semmi szervi baj, a védekezés azonban mint akció mégis tagadhatatlanul célszerű.

2. Az Én-komplex az önvádlások és a kellemetlen tartalmú téves eszmék által (amelyek, ugyebár, csak az Én-komplex valamelyik *komponensét* sértik), kompenzáló módon megvédi az Én-komplexnek ismeretlen okok miatt jobban féltett, tehát érzékenyebb részét. (Éppen úgy, ahogy Dugovics Titusz az önfenntartási komplex halálos sérelme árán megvédte a másik két fontosabb komplexet.)

3. Végre lehetséges olyan sajátságos berendezés is, amelynél az egyik komplex sérelme a másik komplex számára egyenesen örömet, euphoriát jelent. A mazochista gyönyörűségét találja a veretésben, amely önfenntartási komplexét sérti, de a sexuális komplex számára nagyfokú és pozitív (kellemes) sensatio. Vannak emberek, kikre azt mondjuk, hogy örülnek, ha *sértve érezhetik magukat*. A mellőzés, megalázás (tehát az erkölcsi komplex sérelme) náluk bizonyos édes fájdalommal jár együtt. Melyik komplex az, amely az erkölcsi komplexnek eme sérelmét igenli és szívesen fogadja? Valószínű, hogy a sexuális komplex! A mazochisztikus hajlamú egyén még a hasonló nemű részéről elszenvedett megaláztatást is automatikusan (ez a csökevényes homosexuális komponens munkája) felhasználja arra, hogy belőle a sexuális komplex számára gyönyörűséget merítsen.

Ezek a példák alkalmasak arra, hogy az elmebetegek pszichikai életfolyamataiban, amennyiben azok nem látszanak célszerűnek

(mert hiszen nagy szenvedésekkel járnak egyik vagy másik komplex számára), felismerhessük a célszerűséget és a szükségszerűséget éppen úgy, mint ahogy például egy *nagysági* paranoiában szenvedő betegnél ezt minden bizonyítás nélkül felismerhetjük.

Ezek után a psziché (ép és kóros) életműködéseinek tanulmányozásából szerzett tapasztalatainkat a következőképpen foglalhatjuk össze.

1. Az Én-komplex négy-hat komponensből van összetéve. A komponens komplexek parciálisan hypertrophizálhatnak és atrophizálhatnak, aktiválódhatnak és inaktiválódhatnak, hyperaesthesiássá és anaesthesiássá válhatnak. Ezek a változások éppúgy, mint az egész Én-komplex összes életműködései, célszerűen és gépszerűen mennek végbe.

2. A komponens komplexek között sokszoros összefüggések találhatók, úgyhogy egy komponens komplex sérelme bizonyos fokig érinti az Én-komplex összes többi komponenseit is.

3. A komponens komplexek egymással kompenzatorikus viszonyban vannak. Például az egyik komplex sérelmét ugyanazon komplex anaesthesiája, inaktiválódása, atrophiája követheti, míg ugyanakkor egy másik komplex aktívabb lesz és hypertrophizál, egy harmadik pedig esetleg hyperaesthesiássá lesz. A kompenzálásnak e legközönségesebb típusa mellett több más típus lehetséges. Ezek száma aránylag kicsiny.

4. A pszichózis abnormis lelki reflexműködés, mely főleg az Én-komplex abnormis (1. kellemes, 2. kellemetlen, 3. mindkétfajta) izgalmaiban nyilvánul. Az Én-komplexnek eme izgalmai mellett szükségképpen más reflexműködések is megváltoznak, illetőleg megváltozhatnak.

5. A pszichózisra diszponált egyén Én-komplexe hyperaesthesiás. A hyperaesthesiás komplex célszerűtlenül a túlságig védi magát. Ez okozza a conversiókat és a komplexek állandó patologikus izgalmi állapotait. Ennek a patologikus érzékenységű Én-komplexnek az élete a pszichózis.

6. A célszerűség és gépszerűség – minden reflexműködés, illetőleg életműködés principiális tulajdonságai – a pszichózisokban, bár sokszor nagyon el vannak burkolva, mégis mindig felismerhetők.

KÓRRAJZ

a] ELŐZMÉNYEK

G. kisasszony az elme– és idegkórtani klinikára való felvétele előtt már évek hosszú sora óta részesült elme– és idegorvosi kezelésben. A Szt. Rókus kórház megfigyelő osztályának ambulanciájára járt. (Abban az időben ez volt az Egyetem elme– és idegkórtani osztálya.) Sokszerű panaszai voltak. Hyperaesthesiás állapotok, élénk hangulatbeli labilitással. Határozatlan hypochondriás panaszok, amelyek formájukat és intenzitásukat elég gyorsan változtatták a hysteriásokat jellemző kaleidoszkópszerű variációkban.

A betegség időnkint javulást mutatott. Eleinte az elevenen való eltemettetés gondolata gyötörte, s később helyet adott hypochondriás természetű kényszergondolatoknak. Főleg a tüdővésztől félt.

Apja 1905-ben, hatvannégy éves korában agyszélhűdésben, anyja ötvenkilenc éves korában előtte ismeretlen betegségben halt meg. Egyik anyai nagybátyja elmebetegségben szenvedett, és a lipótmezei állami elmegyógyító intézetben végezte életét. Négy testvére kis korban halt el. Gyermekkorában scarlatinája és diphtheritise volt. Négy ízben állott ki orbáncot. Négy elemi, négy polgári és egy felsőbb leányiskolái osztályt végzett. Jól, ambícióval és nagy szorgalommal tanult. Első menstruációját tizennégy éves korában kapta meg, amely gyakrabban és nagy mennyiségben jelentkezett. Tizenhét éves kora óta ideges. Állapota öt év óta súlyosbodott.

1905. évben lép fel először betegünknél határozott formában a befolyásoltatás téves eszméje. Már azelőtt is érezte sokszor, hogy “van valami idegen”, és hogy “a napsütésben rejlik valami, ami előidézi” a gondolatait és érzéseit, de ez csak futólagos érzés, sejtelem volt. Most azonban világosan felfedezte magában az idegen befolyást.

1905 óta továbbra is otthon élt. A család az apa halála után jóval szerényebb viszonyok közé jutott, s mint elbeszéli, ő, ellentétben

testvéreivel és anyjával, ebbe sehogy sem tudott belenyugodni. Állandóan orvosokhoz járt, súlyt helyezett arra, hogy csak “elsőrangúan képzett” emberek által gyógyíttassa magát. Közben gépírást és gyorsírást tanult. Mind a kettőt aránylag hamar elsajátította. 1907-ben újabb csapás éri a kis családot. Az anya szívbajban meghal. A három testvér, két leány és egy fiú egyedül marad. Gizella irodába jár, a befolyásoltatás alapgondolatából, amellyel 1905 óta állandóan foglalkozik, a kényszergondolatok egész raja fejlődik. A következő két év alatt a folyton szaporodó érzékcsalódások teljesen munkaképtelenné teszik. Azt hangoztatja, hogy ördög üldözi. Egy napon rajta érik, hogy ki akar ugrani az ablakon (1908). Négy hónapra szanatóriumba kerül, ahonnan javulás nélkül bocsájtják el. Testvérei végre 1909. szeptember 16-án a Szt. János kórház elmebetegosztályára viszik, ahonnan nyolc nap múlva hazakerül. Ugyanezen év november 15-én klinikánkra hozták, s azóta itt ápoljuk.

b] A KLINIKÁN VÉGZETT VIZSGÁLAT

A 153 cm magas, elég jól fejlett és táplált nőbeteg haja szőkésbarna, kissé kopaszodó. A homloka alacsony, keskeny, felfelé összetérő. Kissé meredekebb occiput. A helix kissé begyűrt. Az arc aszimmetriás; jobboldalt erősebben fejlett. Az arcon több szemölcs. Koponyaméretek: hosszúság 187 mm, harántátmérő 147 mm, magasság 102 mm, kerület 540 mm. Kékellő scelerák. Az írisek szürkéskékek. Pupillák középtágak, egyenlőek, eléggé szabályosak. Fényre, alkalmazkodásra, összetérítésre jól reagálnak. A szemmozgások szabadok. Nyelv kissé balra deviál, reszket. Kisebb fokú kéztremor. A bal facialis fáradékonyabb. Térd-, achilles– és triceps-reflexek könnyen kiválthatók. Bőrreflexek normálisak. Mindkét oldali alszára külső szélén a térdízület alatt kéttenyérnyi területen hyperpaesthesia. Kisebb fokú dermographia. Centrális látás, színérzés jó. A látótér azonban úgy a fehér, mint a többi színekre vonatkozólag koncentrikusan szűkült, a színek részleges inversiójával. A jobb szemen a fehér színköre 30-25 fok, a bal szemen

60-45 fok között terjed a különféle déllőkben, míg a színeké a jobb szemen a 25 fokon és a balon 31 fokon túl nem terjed, erős, hysteriára jellemző kiszögellésekkel. Jobb fülén az óraketyegést 45, a balon 60 centiméterről hallja (bal hyperaesthesia acustica). A nyelv jobb felén a sós ízt keserűnek, a kininoldatot mindkét oldalon keserűnek jelezte. A kölnivíz illatát a jobb orrlikon 7, a balon 4,5 centiméterről érzi meg. A gyomortájról a torok felé haladó szorító érzése (globus) van, mely néha a fejtetőtől terjed lefelé. A belső szervek épek. Időre és helyre teljesen tájékozódott. Intelligenciájában defectus nem található. (Lásd a differenciális diagnózisról szóló fejezetet.) Testtartása görnyedt, időnkint összerázkódik, magába vonul, kedvetlen, arca szenvedést fejez ki.

Sokat panaszkodik a rosszindulatú, gonosz Lény részéről tapasztalt befolyásolásról, üldöztetésről, a kínzások különféle alakjáról. Minden, ideges állapotával kapcsolatos tünetet ezen rosszakaratú behatás következményeképpen szerepeltet. Szóval, írásban élénk színekkel ecseteli szenvedéseit, az üldöztetés különféle módját. Ezen állapotából azonban a figyelemnek elterelése által kizökkenthető, különösen ha az érdeklődésnek saját személye iránt való felkeltése sikerül. Így a klinikai előadások alkalmával történt bemutattatása alkalmával arca felélénkül, mohó bőbeszédűséggel sorolja el élményeit, állapotáról, a külvilág tüneményeiről, az üldöző szellemről való felfogását, mialatt bizonyos öntetszelgéssel fitogtatja ismereteit. Ilyenkor alig lehet beszéde nagy árját megakasztani. A betegek számára rendezett szórakoztató estéken is ő viszi a közreműködők között majdnem a vezérszerepet.

Elmondja, hogy 1905-ben egy özvegyember feleségül akarta venni. A házasság mindenképpen előnyös lett volna. A kérő kitűnő társadalmi állású, vagyonos ember, bár nem szép, de jó és igen rokonszenves férfi. Beteg azonban teljesen szegény, árva leány létére is habozott, hogy igent mondjon-e, mert mást szeretett. Miközben egyszer délben az irodából hazafelé ment, és a házasság felől gondolkozott, észrevette, hogy valami befolyásolja az akaratát. Mintha egy szellő meglegyintette volna, érezte az erőt. Olyanféle volt, mint valami “ésszel ellátott villamos anyag”. Ez az erő mindenáron arra akarta őt kényszeríteni, hogy *menjen férjhez*. Csak

nehéz küzdelem után tudott ellenállani a kényszernek. Ettől kezdve sokat gondolkodott ennek az idegen erőnek a természetén, és rájött, hogy az csakis valamilyen felső Lény lehet.

A továbbiakban átadjuk a szót a betegnek, amint “felfedezését” az úgynevezett *középiratában*, amelyet az intézetben való tartózkodásának első hetében szerkesztett, részletesen kifejti.

c] A TÉVES ESZMÉK RENDSZERE

“Kíváncsiságom hatalmasan fel volt izgatva. Feltettem magamban, hogy küzdelmek árán is kitartok saját akaratom mellett, és megfigyelem, vajon ez a befolyás, melynek kihatását nemcsak fontosabb, de a legcsekélyebb tetteimben és életnyilvánulásaimban is éreztem, a többi embereket is úgy befolyásolja-e, mint engem? És volt alkalmam a megfigyelésre, mert egész napon át egy nagy irodában voltam. Egész világosan láttam, hogy minden ember tetteit ugyanaz a Lény irányítja! Most már még kíváncsibb voltam, és elhatároztam, hogy végére járok ennek a dolognak.”

“A Lénynek szemmel láthatólag sehogy sem tetszett, hogy én őt megfigyelem, mert folyton-folyvást el akarta téríteni figyelmemet magáról. De én lelkemben kutattam tovább, és láttam, hogy *az idegen behatás a nap és éjjel minden percében bennem található, bennem lakik*. Midőn ez a Lény látta, hogy én a kutatással nem hagyok fel, és hogy *kiveszem már a vonásait is*, úgy tett, mintha ördög volna. Mintha engem a jó útról és Istentől el akart volna téríteni. Kezdett engem Isten ellen izgatni, hogy az Isten mindenbe beleszól, hogy nem enged az embernek semmi szabad akaratot, hogy az Isten ilyen, hogy az Isten olyan! De ami legfeltűnőbb volt előttem, az, hogy emellett folyton *teljes lemondásra* akart kényszeríteni. Hogy mondjak le minden földi vágyról, ne gondoljak még egy csinos ruhára sem, gondoljak csakis a felebaráti szeretetre! Ez egy ördögi Lény részéről, azt hiszem, mindenkinek feltűnt volna.”

“Egy nap azután szörnyű meglepetést hozott számomra. A Lény egyszerre felágaskodott lelkemben, és így szólt: »Tudd meg tehát, én vagyok a te Istenednek egy karja. Maga az Isten! Mindent el fogok

neked mondani, mert már a hatalmamban vagy, és jól fog nékem esni egyszer egy ember előtt valódi alakomban mutatkozni! És hogyha kedvem telik, ismét el fogom veled az egészet, amit rólam megtudsz, felejtetni!« És lassan-lassan kezdett engem az egész titokba beavatni; megjegyzem azonban, hogy csak azt hittem el, amit saját megfigyeléseim nekem valónak mutattak. Ha nem lett volna éles megfigyelő képességem, talán sohasem tudtam volna meg a teljes valót."

"Egész idő alatt arra törekedett, hogy gyökeresen kiirtsa a vágyakat belőlem, de ez irtózatosan fájt, akárcsak az élet legmélyebb gyökereit tépte volna ki belőlem. Én persze fellázadtam ezen rettenetes gyötrés ellen, és folyvást kérdeztem: »Ki vagy te, miért gyötörsz engem!« Erre ő így felelt: »Én a te Istenednek egy karja vagyok. Látod az én torz-arcomat? Ez egy karnak a vége. Ez a kar felvezet egészen a Napig. A Nap élő lény, a Nap az Isten. A Napból mint közös törzsből millió és millió olyan kar indul ki, mint amilyent te látsz magadban. Minden ember számára van egy ilyen karom, amely láthatatlan. Ezen karok által kormányozom én a világot! Ez a láthatatlan kar intézi az embernek sorsát, sőt lépteit, legcsekélyebb cselekedeteit, mert: *ez a kar minden ember második énje, az egyedül parancsoló!*«"

"Ettől kezdve állandó beszélgetésben állottam a Lénnyel. Elmondotta, hogy ő volt az első élőlény. Amint az életnek öntudatára ébredett, maga körül kezdett forogni. Forgás közben iszonyú hőfok fejlődött, gázok képződtek, midőn pedig a forgás megszűnt, ezen gázok lehűltek, és földszerű tömeggé tömörültek. Így teremtette ő, úgymond, a földet és a csillagokat. A földről azonban sokkal több csillag látszik, mint amennyi valójában létezik. Ezt ő tükrözés által éri el. Elmondotta, hogy a körülforgás által mind nagyobbá vált, és óriási erőre tett szert, úgyannyira, hogy tetszése szerint ágakra tudott szakadni. Így van az, hogy minden ember számára van egy külön karja. *Az ő felsőrésze a Nap.* Ez tüzes, és sugaraiban élnek a meghalt emberek lelkei. Ott fönn az ő ábrázata szép és nyugodt, és a fenn élő lelkek csak ezen részét látják. Alsó része azonban, úgymond, teljesen ki van hűlve. Ide rejti ő a rossz indulatokat, melyek minden lényben megvannak. *Minden karja egy fejben végződik.* Ez bármily hihetetlen,

mégis igaz; ő megmutatta nekem őket; ezek torz alakúak, ide rejti ő a rossz indulatait. Azt mindig mondta, hogy villanyos anyagból van, de az utolsó időben azzal a kijelentéssel lepett meg, hogy a Radiumból származik, éppúgy, mint a mi lelkünk.”

“Magától értetődik, hogy sokat gondolkoztam ezen, és végre ez már nem is tűnt fel olyan hihetetlennek. Mert: elsősorban azt olvastam, hogy a Radiumban valóban rendkívüli energia van fölhalmozva – és ezt talán lehetne már az élet kezdetének tekinteni, másodszor pedig azért, mert eszembe jutott, hogy a Napban Helium van, a Helium pedig a Radium kisugárzása. Így talán nem is csalt meg, midőn kijelentette, hogy küszöbön van az ő felfedeztetése, mert amint Radiumból élőlények fognak keletkezni, látni való lesz, hogy ő nem teremtett bennünket. Azt, hogy a föld felé néző része, melybe a rossz indulatait rejtette, láthatatlan, ezt önmagam úgy magyaráztam magamnak, hogy hisz *a villamosság, míg szikrába nem gyúl, láthatatlan*. (Alkalmam volt ezt látni, midőn engem villanyoztak, és én a villamos áramot nem láttam, csak midőn szikrát csaltak ki, vált láthatóvá.) Megmutatta nekem azt is, hogyan gátolja meg, ha egy ember keresztül akar vinni valamit, ami az ő érdekeivel ellenkezik. Ilyenkor a Napból, a törzséből kiválaszt annyi villanyosságot, amennyi az illető embernek erejéhez mérten szükséges, és lebocsátja abba a karjába, amely az illető embert mint második énje egész életén keresztül kíséri. Ez a villanyosság mint egy vasfal, sőt még sokkal erősebben útját állja a legerősebb akaratnak is. És a normális ember mégse veszi észre, hogy egy ésszel ellátott lény, aki gátolja. Hogy én mindezeket észrevettem, annak csak az volt az oka, hogy *hosszú évek során át idegbeteg voltam, és a különleges kedélyrázkódások által lelkem összefüggése a testtel meglazult*. Azt is megmutatta nekem, hogyan rendezi azt, hogy mikor a csillagászok megfigyelnek egy csillagot, az a bizonyos csillag mindig a szükséges normális időközökben azon a helyen legyen, ahol a csillagász teljes számításai szerint lennie kell. Mindezt számtalan villamos karjaival és a tükrözéssel éri el. Azt is megmutatta, hogy a betegségeket kénytelen saját kezűleg oltani az emberekbe. A legcsekélyebb náthától a legszigorúbb betegségekig, a kolera, a rák stb.-t okozó bacilusokat ő oltja abba az emberbe, akinél a végcél, a türelem és lemondás

érdekében ezt szükségesnek tartja. De leginkább az ideg– és elmebajosok szenvednek ezen szép világrend alatt. A szanatóriumok és tébolydák telve vannak az ő áldozataival. Ezeknél nem lehet semmit se kézzelfoghatóan bizonyítani, és így kénye-kedve szerint járhat el. A nagy kedélyrázkódások ugyanis – az ijedség stb. –, amelyek az őrültségnek látható okozói szoktak lenni, mindannyiszor a felfedezés veszélyével fenyegetik a világ kormányzóját. Mert minden hatalmas kedélyrázkódás valamit változtat a villanyos erő, a lélek helyzetén a testben, és ekkor már *beállt a veszély*, hogy éppúgy, mint én, felfedezi magában az idegen befolyást."

"Hogy velem mi történt, hogy nékem mit kellett átszenvednem azért, mert oly szerencsétlen vagyok, hogy én tudtam meg legelsőnek ezt a titkot, azt emberi szó megértetni nem bírja! Harapás, valóságos harapások, fojtogatás, az életnek erőszakos kisajtolása, kalapácsütések, ez mind nem nyújt csak megközelítőleg is helyes képet kínjaimról. Attól a perctől fogva, amint a Lény belátta, hogy csakis az utolsó életszikra kiirtásával fogja elérni azt, hogy őt magamban többé észre ne vegyem, *lelkem végleges elpusztítását, örökre való meggyilkolását tűzte ki célul.*"

*

Ezzel G. kisasszony téveseszme-rendszerének sarkpontjára értünk, ahol a nagysági, üldöztetési és vonatkoztatási melódiák mintegy egy akkordban hangzanak. *Örökre meg kell halnia, a halhatatlan lelke el fog pusztulni*, áldozatául esik egy példátlan és soha elő nem fordult gyilkosságnak. Miért? Mert ha a felfedezés köztudatba menne át, mindenki feltámadna a zsarnok ellen, aki jogtalanul, nem a felsőbbség, hanem az elsőbbség, nem a jóság, hanem a rosszaság jogán uralkodik az élőlényeken, és a szuggerált boldogság rabszolgaságában tartja a meghalt lelkeket is. Ezt a Lény természetszerűleg mindenáron meg akarja akadályozni – miután másképp nem lehet – gyilkosság útján.

Ebben az esetben G. kisasszony nevét mint egy mártírét, mint az emberiség felszabadítóját hervadhatatlan babér fogja övezni. De lássuk tovább a "Lény" természetrajzát, akinek a beteg ezek után tudomására adta, hogy inkább ördögnek tartja.

*

“Ekkor ő azt mondotta: »Mit gondolsz, egy ördögnek adnék én szabad kezet!? (itt még két francia szót mondott, melyekre már nem emlékszem) – hisz látod, hogy minden ember számára van egy karom, és azt neked mindjárt meg is fogom mutatni!«”

“Ekkor éppen az utcán jártam, és ott minden ember mellett megjelent egy sötét, kárörvendő arcú árnyék! »Látod – úgymond –, minden embert én kísérek az életen keresztül, ha ördög volna ez, annyi ördögnek, annyi elkárhozott léleknek kellene léteznie, ahány ember van! Hiába, bele kell nyugodnod, hogy én vagyok az Isten. Isten nevét vettem fel, de rossz vagyok minden ízemben. Az egyszer megkezdett úton meg kellett maradnom. Amint bevallottam volna, hogy ki vagyok, éppúgy gyilkoltak és visszaszorítottak volna, mint ahogy tenni fogják, ha végre egyszer kiderül a való. *Igen, egy ördög ül a világnak a trónján!* És az emberek azt hiszik, hogy a jóság az uralkodó elem, ezen mulatok én legjobban!«”

“A rémülettől kővé meredtem, így szóltam: »Óh, irgalmazz nékem, mondd, hogy ez mind nem igaz, mert megölöm magamat, ezt a tudatot elviselni nem bírom.« De ő izgalom nélkül felelt: »Csak szenvedj, ezt akarom, mert te voltál az első, aki engem magában észrevett, te adtál legelőször okot nekem a rémületre. Majd ha jónak látom, az egész dolgot ismét feledtetni fogom veled!«”

„Itt meg kell jegyeznem, hogy valóban azt követelte tőlem egy idő múlva, hogy feledjek, és midőn látta, hogy ez nem akar bekövetkezni, akkor kezdett csak a legkegyetlenebb kínokkal gyilkolni.”

“Vissza kell térnem arra, hogyan avatott be ez a Lény engem a mostani világrend keletkezésébe. Elmondotta, hogy ő volt az első élő és ésszel ellátott lény. Sokáig egyedül volt a világűrben, és így hozzászokott a legkorlátlanabb szabadsághoz. Midőn azután több, magához hasonló lénynek keletkezését látta a természetből, kétségbeeséssel töltötte el az a tudat, hogy most vége lesz a szép szabadságának, hogy neki talán parancsolni fognak, őt minden tettében, minden mozdulatában korlátozni fogják a többi született lények. Ekkor egy gonosz terv született meg benne: eszébe jutott,

hogy ha sikerülne ezeket a lényeket lekötni úgy, hogy nem bírnának többé szállni – és egyedül ő maradna szálló lény, s azokat letenné egy erre alkalmas csillagra, míg ő maga fent maradna ragyogva az égen, akkor ő elhitethetné azokkal ott lenn, hogy ő egy magasabb Lény és alsó részével, amely *láthatatlan*, észrevétlenül kormányozhatná őket. Ezt a tervet keresztül is vitte. Mielőtt még az élet öntudatára ébredett volna a természetből megszületett új lény, mielőtt, mint egykor ő, forogni kezdett volna önmaga körül, *vegyi úton egy testtel vette körül*, és levitte a céljainak legjobban megfelelő csillagra, a földre. Itt sorscsapásokon, a megélhetés gondjain, betegségeken, az öregség és halál szenvedésein vezette a lényeket keresztül. Ezáltal a törekvést, a vágyakat, szóval az élet élénkebb nyilvánulásait olyannyira kiölte belőlük, oly kevés igényűekké váltak, hogy miután a halál szenvedésein keresztüljutva, a lelket, a villanyosságot (azaz az egyedül valóban élőt az emberben) oda fölvitte magához a többi lények közé, el tudta hitetni velök, hogy az élet, az a tetszhalott letargiához hasonló élet a valódi boldogság."

"Ott a lelkek egymás mellé préselve élnek, még mozogniok sem szabad saját akaratukból. Csak őt imádhatják, csak az ő parancsainak szabad engedelmeskedniük. Akik elégedetlenek, azokat azzal fenyegeti, hogy ledobja az ördögök közé az örök kárhozatba. Ez a fenyegetés eddig még mindig segített. De gyanította volna csak egy is, hogy ördögök nincsenek, azazhogy jobban mondva, az, aki Istennek nevezi magát, az egyedüli ördög, abban a pillanatban vége lett volna az ő uralmának, és a világ felszabadult volna. Én még most jól tudom mindezeket, de néha a rettenetes gyilkolás hatása alatt tünedezni érzem öntudatomat, és el vagyok rá készülve, hogy előbb-utóbb vagy egészen felednem kell, vagy a Nirwanába, az örök megsemmisülésbe elvesznem. De önök ne felejtsék el, mert hogyha mostan feledésbe megy, ki tudja, meddig kell még az emberiségnek szenvedésekben és hosszú, méltatlan megalázásban élni."

*

A beteg részletesen leírja, hogy a felsőtestben lévő lelkét a Lény a legrettenetesebb kínzásokkal gyötri. A lábainkban, teszi hozzá, nem a lélek, csupán a kiágazó idegek által van érzésünk.

*

“Körülbelül tíz hónap óta lelkem a folytonos harapások által már annyira kisebbedett, és ezáltal különvált a testtől, hogy minden éjjel szegény saját erejéből kifelé törekszik a testből. Ugyanis tíz-tizenkét vagy egy óráig többnyire aludni hagy üldözőm. Ezután azonban kínokkal felébreszt, és ekkor érzem, hogy a kissé kipihent, szegény kis elgyötört lélek saját gyönge erejéből mozog, mozog a szemüreg felé. Ekkor érzem a legvértfagyasztóbb szenvedéseket. Ekkor ugyanis fönt és lent beleharap lelkembe, föntről szorítja visszafelé olyan szorítással, mely egy sziklát is képes volna talán összelapítani. Lent folyton harap, és *valami reszelő érzést is érzek*. Fogy, rohamosan, napról napra fogy az élet szegény meggyilkolt, szétmarcangolt lelkemből! Óh, ha a lelket, azt a villanyosságot lehetne láthatóvá tenni, akkor rögtön megtennének mindent, amit megmentésemre jónak és üdvösnek mondok. Mert *az én lelkem nem egyéb már egy nagy sebnél, melynek csak a fejben él egy kis része*. A fejben levő része a léleknek, az életnek valódi forrása, és sokkal nehezebben pusztítható el – mert míg a mellkas– és torokban levő részét halottnak érzem – a fejben lévő részében még mindig van élet.”

“Óh, ki tudja a láthatlan lelket láthatóvá tenni? Nemrég olvastam, hogy Varsóban orvosi kongresszus volt, és itt egy *Ochorowic* nevű tanár azt a meglepő kijelentést tette, hogy a hipnotizált testből sugarak áradnak ki. Állítása szerint ezeket a láthatatlan sugarakat sikerült is neki lefotografálni: Óh, hogy örültem ennek a hírnek. Mert hisz ezzel az egyik állításom, hogy a lélek: azaz ami bennünk valódi élő, egy villamos anyag, beigazolást nyert. Óh, mentsenek meg, *kérdezzék meg Ochorowic tanárt, hogyan sikerült neki az eddig láthatatlan sugarakat lefényképezni*? Mert ha ez lehetséges, akkor nemsokára a lélek is, mely ezen sugarak gócpontja, fényképezhető lesz. *És akkor én be tudnám bizonyítani, hogy a valót állítottam.* Akkor, tudom, rögtön megtennék azt is, hogy egypár vágással kiszabadítanák a lelkem még élő részét, és megmentenének az örök és boldog élet számára. Hogyha bizonyítani nem tudok, nem úgy fogok meghalni, mint a többi ember, akiknél az a Lény csak a lelket választja el a testtől, hanem először a lelket fogja teljesen és örökre elpusztítani, és csak

azután állítja majd meg a szívnek gépezetét. *Így senki sem fogja észrevenni, hogy itt egy lélek, egy különben halhatatlanságra született lélek szűnt meg örökre létezni.* Most is összeesnék teljesen, s így nyilvánvalóvá válna, hogy igazat mondok, de ő tart fenn kárhozatos villanyos erejével. Még hangot is kölcsönöz nékem, mert hogyha nem teszi ezt, alig bírnék hallható hangon beszélni. Miért ily rövidlátók az emberek?! Miért kell éppen nekem örökre megszűnni, midőn én szenvedtem három-négy év óta az egész emberiségért, emberi lény által még valóban sohasem érzett kínokat? Óh, emberek, irgalmazzatok! Élni akarok! Az édesanyámat akarom ott fönn viszontlátni, és veletek akarok örülni azon a fényes örömünnepen, midőn ki fog derülni az igazság."

"És tudjátok, mi lesz akkor? Az emberiség valódi magasabb hivatását felismerve, lerázza magáról a testet. Csupa szálló lélek, a betegségek, az öregség és a halál szenvedéseitől felszabadult lény fog élni akkor. Élni fogunk, *saját életet*. Mert amit most élünk, az csak egy átvitt élet; bennünk igaz életet csak a második énünk, a világ kormányzójának egyik része, egyik karja él. Csak az ő rezgését érezzük, ha örömet, csak az ő szorítását és gyötrését, midőn fájdalmakat érzünk. Óh, mily gyönyörű hajnalhasadás lesz az emberiség életében az a felszabadulás és az igazság megismerése! Jelenleg egy láthatatlan, senki által ellen nem őrizhető gyilkosnak vagyok a hatalmában, akire nézve éppen azért, mert őt mindig újra észreveszem, állandó veszélyt jelentek. Hogyha szabad folyást engednék a dolognak, akkor szent és bizonyos, hogy ki fog végezni."

"Óh, vértfagyasztó helyzet! Én látom, és majdnem kézzel foghatnám gyilkosomat – és a többieknek, akik ha bizonyítani tudnék rögtön segítségemre sietnének, őt megmutatni nem tudom. Csak két bizonyítékom van; de – jaj nekem – hisz ezeket is lehet másra magyarázni! Az egyik engemet illet, és abban áll, hogy dacára annak, hogy semmiféle szervi hibát nálam találni nem lehet, felsőtestem mindjobban összezsugorodik. A másik őt, az én gyilkosomat, az egész élő világ elnyomóját illeti, és az, hogy: *ő, a Nap feltűnően veszít életerejéből*. Nem csak most, télen, hanem nyáron is, oly halványan sütött, hogy egész kényelmesen bele lehetett nézni máskor oly vakító korongjába. Órákon keresztül sem süt már, hanem

folyton-folyvást lehanyatlik. *Sugaraiban nincsen többé aranyfény*: nyáron sem volt, és úgy szét vannak szórva, szinte megtörve a felhők között, amint azelőtt csak zivatar vagy napnyugváskor vettem észre. Ezenkívül az egész napkorong, napközben is sokszor egész vérvörössé válik anélkül, hogy szeles idő következnék be. Ezt mindenki megfigyelheti. Azt azonban csak én tudom, hogy az idei, hallatlan gyorsan egymás után következő földrengéseknek oka (Messina) csakis az ő kedélyhullámzásaiban és kétségbeesésében keresendő. Ő, az állítólagos Isten és valóságos világkormányzó, számtalanszor mondotta nekem, hogy valódi mivoltának felfedeztetése küszöbön van – a bűnhődés borzasztó lesz –, és *őrült, néma kétségbeesésében megrázza a földnek belsejét*. A múltkor olvastam, hogy egy olasz tanár kijelentette, hogy a földrengésekről csak nagyon keveset tudunk, de az az egy bizonyos, hogy villamos erők és behatások okozzák azokat."

"Amit most mondani fogok, azt szintén nem ő tudatta velem, hanem a legegyszerűbb észjárás is kitalálhatja. Hogy a föld és a többi csillagok nem esnek bele a világűrbe, ennek oka is csak az, hogy ő villamos erejével feszültségben tartja az égitesteket, eszével pedig szabályszerű keringést és mozgást végeztet velök. És ez a látszólag örök időkre szóló beosztás, a csillagok milliárdnyi sokaságának látszatával egyetemben, volt az oka, hogy ez az elsőrangú szemfényvesztő oly sok évezreden keresztül tudta sikerrel játszani a magasabb Lény, a Teremtő szerepét. A csillagok rendkívüli sokaságának látszatát tükrözés által éri el. Hogy mily módon történik ez a tükrözés, azt nékem nem mondotta meg."

"Hogy a tudományok térfoglalását, a felfedezések létesülését megengedte, melyek mind az ő életérdekeit veszélyeztetik, ennek oka az, mert tudta, hogy ha annyira elzárja a kutató akaratát, mint ahogy velem teszi, akinél a felfedezéstől már nem tart, mert én őt már felfedeztem, akkor még sokkal-sokkal előbb bekövetkezett volna ez a felfedezés. Ez a felfedezés valószínűleg sokkal eredményesebb lett volna, mint az enyém, mert azt hiszem, hogy az illető kutató nem esett volna abba a végzetes mulasztásba és gyengeségbe, amelybe én estem. Az valószínűleg *képes lett volna magát megölni*, nem maradt

volna a testében *kiszolgáltatva magát ezáltal egy láthatatlan gyilkos kénye-kedvének az ízről ízre való gyilkolásnak*."

"Tudom, érzem, hogyha énáltalam nem is fog még kiderülni és felfedeztetni az igazság, hogy ha süket füleknek szólnék, és vak vagy rövidlátó szemek előtt bizonyítanék, mégis *rövid idő múlva befog ez következni*, és én, a milliószor kivégzett áldozat, az agyontaposott féreg, kérem az Emberiséget, *ne legyenek túl szigorú bírák ezen – mindamellett sajnálandó – Lény felett!* Gondoljuk csak meg, hányan vannak, akik hasonló helyzetben szintén ördögi rossz lényekké váltak volna. Képzeljük csak el: első lénynek születve, a természet minden erője felett parancsolva egy lény egyszerre korlátozva, úgyszólván lealacsonyítva érzi magát mások által. Ez a lény irtózatosan erős volt, és teljesen hatalmában állott a többi lényeket ezen tekintetben magára nézve ártalmatlanná tenni. Hogy ez az út a többi lényre nézve kellemetlen, sőt ártalmas, hányat bírt volna közülünk visszatartani az ezen útra való lépéstől? Hogy megszokott szabadságában megmaradhasson, hogy azt, amit helyzetében lealázásnak, sőt lefokozásnak volt kénytelen tekinteni, magáról elhárítsa. És midőn egyszer rálépett erre az útra, önfenntartásból kénytelen is volt azon megmaradni, mert különben éppúgy szorították és gyilkolták volna, aminthogy ez mégiscsak be fog következni, hogyha kiderül a való. Gondolják meg, hogy milyen túlnyomóak bennünk a rossz tulajdonságok a jókkal szemben. Ha így, mint ő, láthatatlanul és évezredeken át felfedezés veszélyét sem látva játszhatnak egy Isten, egy minden lénynél magasabb Lény szerepét, hányan rettentek volna vissza a rossztól is, midőn azt büntetlenül tehették!? Eleinte ő azzal is nyugtatta meg talán magát, hogy némely tekintetben még jót is tett, mert legalább rendet és aránylagos békét szült az ő világrendje – ami, hogy ha a lények magukra hagyattak volna, nem így lett volna, hanem mindenesetre azok uralomvágya és más rossz tulajdonságok következtében igen hosszú időn át rettenetes harcok folytak volna."

"Higgyenek, oh, higgyenek szavaimnak! Ilyen egyszerű magyarázata van azoknak a nagy titkoknak, melyeket eddig hiába kutattunk, hogy honnan származunk, és hogy ki voltaképpen az, aki fönn a magasból megkérdeztetésünk nélkül kormányozza a világot."

“Ő a szabad erő, mi a lekötött; ezért *tudott* ő már mindent elejétől fogva. Ezért kellett nekünk lezárva a szűk kis testbe oly sokáig kezdetleges állapotban élni. (Halott lelkünknek már megvan a tulajdonsága, hogy a végtelenbe tágul.) Az emberi elme azonban – amely ugyanaz, mint az ő elméje – évezredeken keresztül utat tört magának minden elnyomatáson keresztül, és így lassanként mi is megtudtuk a természet titkait. Ezzel a természet erőit magunknak alárendeltük, és egyszersmind tudtunkon kívül, az ő kárhozatos hatalmának egy-egy erősségét vettük ki a kezéből. Ha igaz az, hogy a Radiumból lények, hozzánk hasonló lények fognak keletkezni, akkor a Radium által jutottunk el a felszabaduláshoz és az új, örömteljes élet küszöbéhez. Óh, mentsenek meg engem! Ha azonban a gyilkos lelkemet teljesen kivégezi, akkor nem érdemel irgalmat, akkor legalább bosszuljanak meg! Neki nincsen ahhoz joga, hogy egy halhatatlannak született lelket kivégezzen, mert egy véletlen folytán titkát megtudta. *Igen, az ártatlanul kiontott vér éghez kiált!*”

*

Ezt az ismertetést saját magáról és felfedezéséről a klinikán való tartózkodás első napjaiban írta meg. A kézirat harmincnyolc kis negyedívnyi, sűrűn teleírt oldal. Aláhúzásokat, felkiáltójeleket, beszúrásokat, amelyektől írásai pár hó múlva már hemzsegnek, itt még igen takarékosan használja. Később gyakran hivatkozik reá, és középiratának nevezi, szemben egy nagyobb, száz oldalon felüli kötettel, amelyet családjánál hagyott és egy rövidebb, tíz nyolcadoldalnyi kivonattal, amelyet akkor készített, amikor a hallgatók elé került.

*

G. kisasszonyt a nyugodt betegek pavilonjában helyeztük el. Szemmel láthatólag jól érezte magát a klinikán. Kifejezte reményét, hogy a “Lény” itt nem fogja merni kivégezni, mert a halála “feltűnne”, s a titok nyilvánosságra kerülne. Azután papirost kért. Az egyik oldalasztalt foglalta le magának, s nap legnagyobb részét írva töltötte. Iratait levél alakban összehajtogatva, hol az egyik, hol a másik orvosnak szokta átadni. A beszéd, mint mondja, a gyötrés

miatt nehezére esik, a Lény “nem engedi” beszélni. Ha azonban az orvos időt vesz magának, hogy ezt a minden alkalommal logikusan végigjátszott “komédiát” kivárja (a beteg mutatja, hogy küzd, hogy nagy erőfeszítés árán tud csak egyes szókat és szótagokat kimondani, szóval a *logoschizis* szimptómáját produkálja), akkor sokat és kitűnően beszél. Majdnem olyan tökéletes a kifejező képessége, mint írásban. Kézimunkázni nem akar. A kínált olvasmányokat visszautasítja. Jól eszik. Időnként nyugtalanul alszik. Hetenként háromszor Franklin-féle kezelést kap.

d] A BETEG NAPLÓJA ÉS LEVELEI

A beteg írásainak csak egy kis része az, amit itt az olvasó elé adunk, de magában foglalja a pszichózis minden mozzanatát.

November 22. “A doktor urak, akik a többi beteghez oly szelídséggel és jósággal közelednek, ha velem beszélnek, alig egy-két szó után a szó szoros értelmében megszöknek, sarkonfordulnak.” Ezt a Lény munkájának tartja, és felszólítja N. orvost, hogy figyelje meg önmagát, amikor vele beszél, és éreznie kell az idegen befolyást.

November 24. Azt kívánja az orvosoktól, hogy ismerjék el az idegen befolyást, hiszen – ő jól látja – valamennyien észrevették magukban. Ha ezt megteszik: megvan az első pozitív bizonyíték állításai igazolásához.

Decemberben szorgalma megkettőződik. Igen könnyen és sokat ír. Írásai logikusságukból és retorikus szépségeikből semmit sem veszítenek, csak kevésbé tiszták. Oldalakon keresztül minden mondat kétszer-háromszor alá van húzva. Helyenként a ráesett könnyektől a tinta szétfolyt. Ha nincs elég papirosa, az újságok széléről levágja a tiszta papirost, vagy a gyógyszerporok kapszuláit gyűjti, fűzi össze, és azoknak a hátára ír.

December 4. “Egy, legfeljebb két nap múlva látni fogják, hogy minden állításom igaz. Oly módon fogok összeesni, aminő még nem volt észlelhető, de akkor már nem leszek megmenthető, mert nem lesz bennem elegendő élet. Térden állva kérem, ne várjanak addig, hanem vizsgáltassanak meg Röntgen-sugarakkal, és azután

eszközöljék ki az államtól az engedélyt, hogy fejemen és lehetőleg mellkasomon is egy vágást eszközöltessenek, hogy az a kis lélek, amely még megvan testemben, még élve kiszabadulhasson.” Kijelentjük neki, hogy ehhez semmiféle állami engedély nem szükséges. Minden orvos olyan operációt végez, amilyet jónak lát, és egyedül viseli a felelősséget. Ezt az operációt, ha fenn fog forogni a veszély, el fogjuk végezni. Nem kell félnie. Itt biztosságban van stb. Nem nyugszik meg. Erre színlelt Röntgen-vizsgálatot rendezünk az Arsonwal-féle készülékkel. Miközben az elsötétített villamozó szobába vezetjük, folyton panaszkodik, hogy a Lény teljes erejéből élteti, föl-föltámasztja, és semmi változást nem fogunk rajta látni. A “vizsgálat” után kijelentjük, hogy valóban semmi változás nincsen benne. Erre meg kell ígérnünk, hogy máskor és többször is váratlanul meg fogjuk ismételni a vizsgálatot, hogy a Lénynek ne legyen ideje a renoválásra.

December 5. Azt kívánja N. doktortól, hogy jelentse ki az igazgató-professzornak, miszerint ő, a beteg, az orvosnak, minden ellenvetésére meg tudott felelni, és szavai az igazság benyomását tették. Ha ezt N. megtagadja, ezzel aláírta az ő halálos ítéletét. Ha megteszi, nagy jutalmat fog kapni. “Azt pedig teljes bátorsággal merem mondani, hogy azt, aki velem jót tesz, az egész emberiség fogja megjutalmazni.”

December 7. “Éjjel, mialatt a szörnyeteg gyilkol, gyakran ezt mondja nekem: »Ugye, jól tud gyilkolni a lehanyatló nap!« Vagy: »Most tudod, ugye, hogy tud gyilkolni a szikra nélküli villamosság!?« Gyilkolás közben a Lény újabban gyakran énekel is. Úgy látszik, ez rendes napi foglalkozása.”

December 10. “Úgy látszik, hogy a Lény már fél attól, hogy állapotomban egy és más feltűnő lesz, és igazolni fogja állításaimat. Jobban átkoz, mint valaha, iszonyúan jajgat, és ezeket mondja: »Jaj énnekem, te rongyos zsidó lány, te még mindig nem haltál meg, de széjjeltörlek, elpusztítlak. Azt nem éred meg, hogy te fogod a világnak kihirdetni rólam az igazságot.«”

December 17. A beteg a kérdésekre elmondja, hogy a “Lény” hangja inkább női, mint férfihang. Olykor az ő hangját utánozza, máskor az intézeti orvosok hanghordozásával beszél, és igen

gyakran S. tanár hangján. (S. tanár két év előtt huzamosabb ideig hipnózisokkal is kezelte.)

December 23. “N. doktor bevallotta nekem, hogy tudja, miszerint állításaim nem alapulnak képzelődésen. Kérdéseinek irányából világosan látom, hogy kiérezte szavaimból az igazságot. Kivette belőlem ezt a világot megrendíteni és átalakítani képes titkot, és egyszerűen hagyja a dolgokat a régi kerékvágásban.” (N. bevallása természetesen nem történt meg.)

December 31. N. doktorhoz intéz levelet. “Nincs arra emberi nyelven kifejezés, hogy miként viselkedik Ön velem szemben. Ön az egyedüli élőlény, aki rajtam segíthet, és látnom kell, hogy engem körülbelül úgy tekint, mint a vivisectióra szánt szegény állatokat. Midőn segítséget kértem, hamis ígéreteket kaptam. Ön attól tart, hogy mit mondanak majd az emberek, vagy fél, hogy önt is fogja gyötörni!? Tudja Ön, mit tesz? Bátorságot önt a gyilkosomba, tehát mivel jobb nála?”

Január 1. “Tegnap először láttam szavaim hatását G. doktor arcvonásain. Később, délelőtt egyszerre láttam lelki szemeim előtt G. doktor urat, amint tegnap átadott irataim kapcsán figyeli a *Napot*. Vajon valóban vannak-e kedélyhullámzásai? Vajon valóban élőlény-e? Ő maga, a világ kormányzója, mutatta meg nekem G. doktor urat ebben a figyelő helyzetében. Abban a percben egyszerre valóban sötét lett, és a Nap teljesen lehanyatlott. Mindezekből teljes joggal következtetem, hogy G. doktor úr is belátta, hogy állításaimnak van alapja. De aznap este jött a hír, hogy édesapja meghalt, s ő elutazott. Az a gyáva gyilkos így foszt meg engem azoktól, akik segíthetnének rajtam. Mire G. doktor hazajön, a világ kormányzója gondoskodni fog, hogy elfelejtse ezen benyomásokat.”

Január 5. A Lény az éjjel azt mondta neki, hogy az egyik orvos a láthatatlan sugarak fényképezésével foglalkozik. Arra kéri az orvosokat, hogy szervezzék [meg] a Lény megfigyelését. Az egész földön minél számosabb helyen apparátusokat kell felállítani. Egy készülék elől tudniillik ő könnyen elbújhat, mert egyszerűen visszahúzná karjait a magasba. Valamennyi karjával már nem teheti ezt. Ily módon a beteg megmenekülése biztosítva volna, a Lény nem fogja merni többé folytatni a gyilkolást.

Január 7. Éjjelenként ismételve scenákat rendez, de tudva azt, hogy lárma esetén a nyugtalan pavilonba kerül, bizonyos óvatossággal jár el. Hogy hogyan, erről részletesen beszámol. “Ma az éj legnagyobb részét ismét a mosdóban kínlódtam át egy széken ülve, mert K.-né egy halk nyöszörgést sem tűr.” (Ezt a betegtársát azelőtt többször felébresztette, és ennek a panasza révén állították elébe a nyugtalan pavilonba kerülés vagy csendben maradás alternatíváját.) “Éjfél után lehetett, arra ment a főorvos úr. Akartam, hogy úgy meglásson, azért odavánszorogtam az ajtóhoz, és felkértem, nézne meg. De ő nem állt meg, csak annyit mondott: »Hát maga mit keres most itten, tessék szépen lefeküdni!« Később arra ment T. ápolónő is. Ő is látott, és meg sem fordult. Esti vizitnél G. doktor meg sem kérdezte, hogyan vagyok!!”

Január 8. Panaszkodik, hogy a Lény már írni sem engedi. Ha orvos nézi, megáll írás közben, és nevetve mondja, hogy meg kell állnia, képtelen tovább írni. Emellett naponta húsz-harminc sűrűn teleírt nyolcad nagyságú oldalt nyújt át az orvosoknak, írásaiban kezdi szó szerint idézni a Lény mondásait.

Január 12. Részletesen leírja a lélek helyzetét a testben. A lélek alakja pontosan ugyanaz, mint a testé, benn van a testben, mely mint valami tok, fedi. Minden szerve megvan a léleknek is. Az ő nyelőcsöve, gyomra, tüdeje épnek tűnhetik fel, de a lélek e szerveknek megfelelően teljesen ki van harapva; csupa seb és roncsolás. Azokra a kérdésekre, hogy minek a léleknek nyelőcső, gyomor, tüdő, nem felel, a vállát vonogatja. Épp így intézi el azt az ellenvetést is, hogy például fájdalmat csak a test pusztulása révén lehet érezni. Ha olyan étel van, amelyet nem szeret, kijelenti, hogy nem tud enni, mert torka csupa seb, nyelőcsöve hiányos. Az ellenvetést, hogy hiszen a testi gyomor, bárzsing stb. épek – nem akarja tudomásul venni.

Január 13. “Nemhiába áll ez a pont a bibliában: *Isten a holtakat is életre bírja ébreszteni*. Ő elsimítja a nyomokat, amelyek túl hangosan bizonyítanának állításaim igazsága mellett. Az éjjeli gyilkolás nyomait a reggeli vizit idejére már teljesen eltünteti. Éjjel kellene a doktor uraknak engem látni. A fejem és a nyakam erőtlenül a

mellemre lóg. Ha négykézláb kimegyek, folyvást oldalt dőlök, mivel csak a fejben van még élő lélek. Szemeim egy haldokló szemei.”

Január 14. “Azt mondtam neki, hogy meghalok. Erre ezt;felelte: »Nem, megdögölsz, bestia.« És még sokkal, de sokkal csúnyább dolgokat is mond. Ha irgalomért könyörgök hozzá, így szól: »Pörölj be, hogyha tudsz bizonyítani ellenem! – Te akarsz engem kihirdetni valódi alakomban a világnak, te rongyos! Nem, inkább ízekre téplek.« A doktor urak felett gúnyolódik, arcvonásaikat eltorzítja előttem, és így szól: »Íme, a Magyar Királyi Tudományegyetem támaszai, bizonyíts előttük. Hisz én vagyok bennök az uralkodó, a második én. Gondolkodásukat, érzésüket és elhatározásukat én tartom a kezemben. Mondd, hogy haza akarsz menni, hogy jobban vagy, mert szavamra mondom, olyan helyzet[et] teremtek itt néked, hogy szégyennel fognak kidobni innen.«” A vizitnél követeli, hogy a “késvágást” tegyék meg rajta, lelkét szabadítsák ki testéből.

Január 19. “Irtózatosan fenyeget, valami akadályozza, mert délután kevesebbet gyötört. N. doktornak ma, a velem folytatott beszélgetésben elhihetőnek tűnt fel valami. Ilyenkor nem mer a végletekig menni. Azt mutatta nekem már többször, és ma is, hogy hogyan fog összedőlni a világ mennydörögve, hogyha az ő valódi lényéről le fog hullani az álarc. Gúnyosan kérdezte azután, hogy vajon [azt] gondolom, megengedi-e, hogy ez énáltalam történjék meg. Dühtől rekedt, mintegy fogak között csikorgó, vagy pedig metsző, vérfagyasztólag gúnyos hangon szokott velem beszélni. Néha utánozza a saját hangomat. Ez az egyik oka, hogy az emberek általában nem veszik észre magukban az ő működését.”

Január 21. “Ma éjjel irgalomért való könyörgésemre ezt felelte: »Fress auf was Du Dir eingebrockt hast.«[11] Néhány nap óta megfogja két ujjával a két szája szélét, és kifelé feszíti. Úgy tesz, mintha föl akarná tépni a száját kétségbeesésében a gyáva pokolféreg.”

Január 22. Levél N. doktorhoz. “Nem sokáig leszek én Hellseherin.[12] Nemsokára egészen vak, süket és érzéketlen leszek. Ön engem nyugodt lélekkel átenged hóhéromnak. Tudja, kérem, hogy nevezi ő az embereket? Birkáknak, így szól: »Hahaha, nézd ezt a birkát (egyik betegre mutatott), évek óta gyötröm. Bőr alig fedi a csontjait, és mégis, ha felviszem hozzám, térdelni fog előttem, és

imád engem, és hálálkodni fog, mert azt hiszi, hogy az örök életet tőlem kapja!«”

Január 23. “Tegnap teljes bizonyossággal észleltem, hogy N. doktor valamivel ráijesztett a szörnyetegre. Miért nincs bátorsága a fenyegetését beváltani? – Az éjjel ezt mondta: »Fütyülök az egész fakultásra«, de még durvább szóval. Ugyancsak az éjjel, nem először, alakot vett fel, és a szobában folyton nyugtalanul mozgott. Egyszerre felegyenesedett, hozzám jött, és mint báli ruhába öltözött arrogáns arcú fiatal ember, a karját ajánlva így szólt: »Menjünk, kicsikém, az utolsó táncra.« Később úgy tett, mintha hegedülne a fülembe, de hang nem jött a hegedűből. Mikor nagyokat harapott rajtam, ezt mondta: »Fáintos falat volt!« Midőn irgalomért könyörögtem, így szólt: »Frászt a nyakadra!« Ez nem az idegek játéka. Csak nem tételezik fel, hogy egy teljesen értelmes Lény ennyi lármát csapna, ennyit alkalmatlankodna a doktoroknak, és hogy egyáltalán nem tudná megkülönböztetni a kívülről jövő támadást az idegek rossz működésétől vagy az összehúzódásoktól és görcsöktől!?”

Január 24. “Egy idő óta, ha veszélyeztetve érzi magát, ezt mondja: »Nyeríteni fogok!« Vagy ezt: »Megőrülök!«”

Január 25. “Ma így beszélt: »Már készülök nálad a legutolsó Quetschre!«[13] – »Lass a verdienen!«[14] (A szégyentől nem tudok hova lenni, hogy ezen Lényhez imádkoztunk évezredeken keresztül.) Tegnap fél egykor azt adta értésemre, hogy N. doktor ugyanekkor így szólt: »Ez így nem megy tovább!« – Igaz??? Fél hat. Iszonyúan ordít és sír. »Leben willich«[15] – mondja. Nem értem, miért beszél most túlnyomóan németül. »Grässlich zu was ich mich hergeben muss!«[16] Azt gondolja tán, hogy N. üldözni fogja.”

Január 27. “Éjjel ezeket mondta: »Csináld meg a végrendeletedet. – Torkig vagyok veled. – A szívemben fogok neked egy kriptát építeni. – Szemétdombra való ganéj, az élet ki van sajtolva belőled! – A halotti kémszemle semmit sem fog mutatni! – Wegen Dir muss ich Blut schwitzen.«”[17]

Január 29. “Ma így bosszantott: »Jó volna élni, igen? Kicsikém, ezt nem tehetjük. Önnek lógni kell. A bosszú követeli. Ugye, most már szívesen felejtenél, csak élni akarsz.« (Röhög.) – Kivégzésemről ezt mondja: »Szenzáció lesz, szenzáció!«”

Január 30. “Ma éjjel így szólt: »Ne ugrálj, hisz úgyis késő. – Férfiak megzavarója, hisz fölforgattad már az egész házat.« Reggelfelé, midőn hátraszegett fejjel kimerülve feküdtem, így szólt: »A világosságot várod; nem lesz. Nem akarom látni a szégyenemet! – N. doktor el van altatva, tőle segélyt hiába vársz! – Mérges kígyó! – Késvágás! Erre vársz? Várhatsz, fiam, elvárhatsz! – Leköplek föntről leig, vén szipirtyó! – Tudod, hol van most N.? Ez a pocsok azt hiszi, hogy le tud győzni egy ördögöt! – A rossz seb egyen meg! – Die Galle soll Dir hinausgehen!«[18] (Szép, egy Istentől, – nemde, egy korlátlanul ítélkező magasztos bírótól!)”

Február 1. Búcsúzó hangon ír N.-hez. “Holttestemet úgy fogja kiigazítani, mintha szív– vagy agyszélhűdés ölt volna meg. A doktor urak ezt el is fogják hinni, de ön nem. Ön fogja tudni, miért kellett eltűnnöm örökre. Mert Ön nem tartotta érdemesnek idején segítségemre jönni. Ön elejtett, mint egy értéktelen semmit, és el fogok süllyedni, mintha sohasem léteztem volna. Éljen csak nyugodtan tovább, és élvezze az életet. Még fel is használhatja azt a világfelfordító titkot, amelynek megtudását örök pusztulásommal kell megfizetnem.” Ugyanerről a napról való a következő jegyzet. “Ma egy nagy, talán végzetes hibát követtem el, midőn önnek azt írtam, hogy egy fényképező készülék elől (azt mondja: »A téboly fog el!« – tehát mégis veszélyt jelent ez reá nézve) ő visszahúzhatja karjait a magasba. Újra így szól: »A téboly!« Most erre ön talán felhagy érdeklődésével (mi baja van, most újra így szól: »A téboly fog el, a téboly«). Talán csak tévútra akar vezetni. Látom, hogy csillagok vannak az égen, habár feltűnő alacsonyan. (Most röhög, meg akar zavarni, tévútra akar vezetni, így szól: »Welt über meinen armen Kopf!«[19] Doktor úr, esedezem, érdeklődjék a legerélyesebben ez irányban! (Azt mondja: »Érdeklődhetik!« Ördögien nevet.)”

Február 2. “Reggelfelé kinéztem az ablakon. Most ez a gyáva behúzta a csillagokat, és kitűzte a holdat. De feltűnő alacsonyan van. Már nincs elég ereje arra az erős feszítésre, mely szükséges, hogy például a hold elég nagy magasságban látsszék. Ma éjjel ezt mondta: »Még élsz egy kissé? Stílus van ebben a lányban. No de sebaj, a stílussal együtt is kitekerem a nyakadat.« Majd: »Heute rot, morgen tot![20] – Én leszek a te valódi üdvözítőd, mert én foglak

megszabadítani a kínjaidtól. A többiektől ezt hiába várod!« A levegőt rágja dühében, hogy nem felejtek. Ezt mondja: »Ha széjjelpukkadsz is, N.-t nem fogod befolyásolni. Már csak én befolyásolom, de alaposan!« Azt parancsolja, hogy ha N. doktor közeledik, így szóljak: »Menjen, mert utálom!« Valami undorító rossz szagával vesz körül. Azt mondja: »Te vagy az én eljegyzett menyasszonyom. Senki többé el nem rabol tőlem!«”

Február 4, “Most néhány éjszakán át teljesen csillag nélkül volt az ég, ami azt mutatja, hogy ő komolyan aggódott.”

Február 5. “Ma éjjel gyilkolás közben így szólt: »Nicht wahr zwischen Tür und Angel schweben ist nicht gut!«[21] Midőn irgalomért könyörögtem, ezt felelte: »Aki szán, az bán!« Egyszerre ismételni kezdte szavaimat, melyeket az előadáson mondtam, azután így szólt: »Disznó gyalázatos, eleget gyötörtelek, de úgy beszéltél, mint egy hős!« Kinézek az ablakon, és látom, folyton esik. Reményem éled, gyötrőmnek talán van oka sírni. Szomorú, hogy egy lény kétségbeesése a másiknak reménye, de hisz ez egy ördög. Úgy fél négy órakor még sötétebb lett, mint eddig volt. Megszólalt: »Hörögve menekülök!« És átkozódott.” – N. doktort levelében így aposztrofálja: “Hát mit csinált Ön, hatalmas sárkányölő, hogy egy ördögöt, egy mindenható Lényt ennyire meg tud félemlíteni?”

Február 12. Levél N.-hez. “Érzem, hogy Ön valami gyógymódot alkalmaz velem szemben. De míg Ön lelkem egyik részére engedi hatni a gyógyító nem tudom, mit, addig a másik részéből ő nagyokat harap. Nem enged semmiféle gyógyhatást tovább érni, mint a lelkem felületéig. A bensejében ő pusztít. Ezt mondja nekem: »N. mindent előkészít, de keserűen fog csalódni!« Mit jelent ez? Ő megcirógatja az arcomat, de mintha körmökkel cirógatná, és így szól: »Kicsikém, ma éjjel!« Miközben írok, így szól: »bozse moj«,[22] és nem tudom, mit jelent ez. »Meinen Speichel spuck ich Dir in’s Gesicht![23] – Zerspring und zerplatz mitsamt ihm![24] – Nem látod, hogy egy haszonleső ember az, aki meg akar menteni! Jobb volna néked meghalni, mint általa megmentetni!« A lábaimat körülveszi azzal a jéghideg széllel, amelyet akkor éreztem, midőn édesanyám halálos ágyánál állottam. Iszonyúan ordít, így szól: »Nyálkás köpetet hányok az arcodba!«

Rettenetes, hogy miket mond nekem, hogy Ön miért akar megmenteni engem.”

Február 13. “Tegnap délelőtt értésemre adta, hogy N. doktor a méltóságos úrral beszél. Megmutatta nekem, hogyan érvel, hogyan igyekszik a tanár urat meggyőzni. Az egész terem tele volt az ő alakjaival, amelyek rettenetes jajveszékelést vittek véghez. Így kiabált: »Jaj nekem, a bestia keresztül viszi. Minden szem már reá irányul. Lakolsz, mert nem bírsz nyugodni. Nur gemach.«[25] Az egyes karok fejei folyton kiabáltak és ordítoztak. Az egész idő alatt rendkívüli sötét volt. Éjjel így szólt: »Cafatokban lógsz. Meg vagyok elégedve!« Most este folyvást mondja: »kiviszlek innen!«”

Február 15. “Ma éjjel így szólt: »Csurog rólad a vér! – Nyerít a csataló! – Ha harapófogóval is, de kiveszem belőled az életet! – Er fängt schon an, müde zu werden![26] – Szűnjél meg!«”

Február 19. “Tudják, mi a szándéka? Ha én feledném, ő fog mindent az emlékezetembe hozni, hogy kifogása legyen engem tovább gyilkolni. Megalázó szavakat mond nekem, mintha N. doktor mondaná azokat. Ebben a percben kisüt a Nap, és én holnap kimúltam örökre. Előbb engem, azután N. doktort fogja megölni. Gyötörni fogja, és nem lesz neki ereje öngyilkossá lenni!”

Március 7. “N. doktor ma délután egy üzenetet küldött nekem a levegőn keresztül ezen Lény által. Hogy ma éjjel megöli magát, és azután értem jön.” G. kisasszony kijelenti, hogy kételkedik, hogy az orvos ezt meg merné tenni.

Március 8. “Borzasztó hatással van reám, hogy üldözőm valamennyi varjút az én fejem fölött károgtatja. Ekként is értésemre adja, hogy meg fog ölni. Ma délelőtt N. doktor beszélt a méltóságos úrral, de félek, nem mondta el teljes meggyőződését, mert a Nap süt.”

Március 16. Az osztályvezető tanársegédhez, G. orvoshoz levelet intéz. Kéri, hogy minden írást, amit ezentúl neki átad, csak a saját szobájában őrizze. Tudósítja az újabb fordulatról, mely a dolgában történt. N. doktor tudniillik olyan hatalmat nyert a Lény fölött, hogy az némileg engedelmeskedik neki. N. föltette magában, hogy a megtudott titkot kihasználja, és a beteget rögtön megöleti a Lény által, ha megtudja, hogy titkát másnak is elárulta. Egyelőre azonban

a beteg kivégzését megtiltotta a Lénynek. Ezzel szemben egész életében rabszolgaként engedelmeskednie kell N.-nek. Sorsa az lesz, hogy az orvos teljesen háttérbe fogja szorítani, és rosszul fog vele bánni. N. hatalmát a Lény fölött úgy érte el, hogy második énjének megparancsolta, hogy ne merje tetteiben korlátozni, mert különben leveti a testet, és fölszáll oda, ahol egy szavával tönkreteheti őt. G. doktornak ugyanezt kell tenni, ha komolyan meg akarja a beteget menteni.

Április 8. "Csak N. doktor bírna engem megmenteni! A Lény beavatott engem, hogy N. doktor el fog venni feleségül, és azután azt fogja állítani, hogy csak a házasélet alatt győződött meg erről az igazságról." – "Ma ismét borzasztóan félek, mert érzem, hogy a gyáva szörnyeteg enged N. doktor presssziójának, aki feledésre, sőt vonzalomra akar engem bírni maga iránt, hogy jogos bűnhődés helyett magának részt biztosítson a világ kormányzásában." – "Porban csúszva kérem a Méltóságos urat, hogy N. doktort tartsák távol tőlem. Hogy ő milyen ember, annak a megítélését a Méltóságos úrra bízom. Egy ember, aki képes valakit, aki eleinte bízott benne, egy pokoli játszma tárgyává tenni (amelyet egy ördög vezet), és a saját javára szolgáló fenyegetésekkel a végtelenségig feldühíteni!… mit lehet erről föltételezni?!"

Április 18. "Minden emberek között N. doktor a legérdemtelenebb arra, hogy ezen véremmel és gyötrelmeimmel át– meg átáztatott igazságokat hirdesse. Meg vagyok győződve, hogy ő azok egy részét jogtalanul saját fölfedezéseként szerepeltetné, ezért a leghatározottabban kifejezem azon óhajtásomat, vétessék el minden nála levő iratom! Ha meghalok, V. H. urat, a Z. és S. cég beltagját, akinek jellemében teljesen megbízom, kérem fel állításaim hirdetésére. De persze csak akkor tudassák vele ezen óhajtásomat, és csak akkor adják át neki ezen iratokat, amikor állításaim igazsága kiderül."

Április 23. "A jövő meg fogja mutatni, hogy igaz, amit állítok. N. doktor engem, a nálánál idősebb leányt nőül fog venni, de csak azért, hogy tőlem ezen világfelfordító titkot elrabolva, magát a világ legelső lényévé küzdje fel, és engem örökös rabszolgaságban – lelki, kizárólagos rabszolgaságban és gyötrelmekben tartson. Emellett még

mint szabadító a legnemesebb emberek egyikének fogja magát feltüntetni és belőlem hasznos háziállatot faragni.”

Május 10. “N. ma elárulta magát. Ugyanis így szólt hozzám: »Mit mondott önnek a Lény, hogy én mit fogok tenni?« – Hogy ő mit fog tenni… tehát így bevallotta önkéntelenül, hogy sorsomat a magáéhoz akarja kapcsolni!”

Május 27. Tíz-tizenkét oldalra terjedő iratot ad át, amelyben még az éjjel bizton megtörténendő kivégzését jövendöli meg, és szemrehányásokat tesz az orvosoknak, akik rövidlátásukkal az örök halálba taszítják. Ugyanezen a napon a következő levelet intézi nővéréhez: “Remélem, hogy vasárnap bizonyosan eljössz. Kérlek, ne mulaszd el nekem a következőket elhozni: Azt a tiszta fehér hímzett blúzt. Egy fehér kötényt: végy készen, ha egyet készíteni nem akarsz. Persze lacz[27] nélkül legyen a kötény. Egy olyan tükör, mint amilyen már volt. Még könnyű harisnyát. Egy kis pecsenyét, sajtot, süteményt és, ha lehet, gyümölcsöt. A ődolgot majdnem elfeledtem. Múlhatatlanul hozz magaddal hat forintot egy pár félcipőre. A mostani szakad, és a másikat most, amikor egész nap a kertben vagyunk, a kavicson nem hordhatom. Ne felejtsd elhozni a pénzt és még egy forintot!! Bizonyosan elvár szerető, szerencsétlen testvéred A. G.” – Miközben a kisasszony a levelet írta, a Lény többször megjegyezte: “»Minek már neked mindez, semmi szükség sincs rá!«”

Május 29. “Felemlítek egy dolgot, amely ismét bizonyít ama alapelvem mellett, mely kiindulópontja minden állításaimnak. B. kisasszony (egyik dementia praecoxban szenvedő betegtársa) mondotta nekem, hogy neki valaki megtiltja, hogy aludjék. Íme, minden ilynemű beteg ilyfélén nyilatkozik. M. kisasszony (szintén dementia praecox) is így szól sokszor: »Nékem ezt nem szabad.« Óh, hogy nem tudom még kézzelfoghatóbban bizonyítani, miszerint a normális embert észrevétlenül, a nagyfokúan ideges és az elmebeteg embereket már inkább felismerhetően – általam pedig teljesen felismerve – ugyanaz az egy, ugyanaz a befolyás kormányozza!!!”

Május 30. “Ma éjjel a borzalmak éjszakája, a rémséges kínok láncolata volt. Előbb a lelkemnek maradványát gomolyagra gyúrta, azután egy maró, keserű, rettenetes ízű nedvvel elöntötte (melyet

nem először érzek). Míg írok, így szól: »Hiába ugatsz, én már nyalom a nyelvemet a jó falat várásában.«”

Június 11. “Ma éjjel iszonyú gúnnyal ezeket mondta: »Vegyetek kolbászt! Vegyetek felfrissített füstölt húst! Gyötrelmekben vannak megfüstölve.«”

Június 12. Újra kéri a késvágást, melyen lelke távozhassék. A Lény erre megjegyzi: “Ne félj, nemsokára boncolni fognak, és akkor kapsz egy késvágást a fejeden is!”

Június 13. A kisasszony S. doktorban is felfedezi, hogy hisz neki. Ezt a Lény is megerősíti, aki így szól: “Der fängt auch schon an zu ahnen, dass Du die Wahrheit sprichst!”[28] S. doktor új ember a klinikán. A kisasszony ezzel is számol, és ír neki: “Tudom, hogy a többi doktor urak minden meggyőzetésének azzal veszik elejét, hogy ön pályája kezdetén áll, nem látott elég elmebeteget, és ezért hajlandó hitelt adni állításaimnak. N. doktornak is így beszéltek, de neki elég erős lelke volt magának saját véleményt alkotni. Tudom, hogy a doktor úr is elég erős lesz hozzá. – Tudja, mi várna önre, ha a már veszendő öröklétet visszaadná nekem? Soha nem múló örök dicsőség, mert akkor ön volna egyike az emberiség felszabadítóinak.”

Június 14. Azzal a tervvel áll elő, hogy fölfedezését újságokban közöljék. Meggyőződése, hogy akadna néhány vállalkozó szellemű ember, különösen az angolok között, akik például egy lövéssel levetve a testet, fölszállnának a szörny birodalmába, és az amúgy is kevéssé elégedett lelkek között forradalmat idéznének elő.

Június 16. “Azt mondja: »Ne félj, bestia, ne félj, tigris, a te végórád közel van, és ne ugass annyit, mert máris nevetséges vagy!« Ő mondja nékem, hogy tigris! Éjjel, mikor oly rémségesen gyilkolt, hogy az elpusztított részek szinte hangot adtak, így szólt: »Hogy ha nem akarod hallani a recsegés-ropogást, tömd be a füledet.« Később: »Őszintén sajnállak; borzasztó, amit művelek, de a te halálodra szükségem van.«”

Június 20. “Ma a szó szoros értelmében nyúzott engem. Nem bírom már ki. Ezt mondja: »Ich murks’ Dich!«[29] Valamit csak kellene tenni a megmentésemre!”

Június 21. “Reggel így szólt: »Ne hepciáskodj.« Ilyen kifejezéseket én soha, soha nem szoktam használni. Csak gyanítom, hogy annyit jelent, ne hencegj.”

Június 22. “Éjfélkor fölkeltett, és így szólt: »Baráti úton felszólítalak, készülj a halálra!« Erre kértem, hogy legalább ne mutassa, hogy előkészít a boncolásra, ne élessze ilyen erőszakos módon a belső szerveimet, így felelt;: »Ich muss doch den Kadaver zurichten.«[30] Később, mikor újra mutatkozott egy kevés élet bennem, így szólt: »Ugyan, csak nem akarsz kijönni, Gizella, csak nem akarsz kompromittálni!« Azután: »Soll ich Dir die Türen of-machen.«[31] – mint egy vén zsidó, az orrát összehúzta: »Nyissátok ki az ajtót a zsidók… az újkori Kleopátrának.«”

Július 3. “Tegnap este a következőket mondta: »Nem kell néked sem pap, sem gyóntató; átkalauzollak én téged a semmiségbe!« – Nekem, az izraelitának gyóntatóról beszél!”

Július 10. “Állításaim igazságát bizonyítja a következő eset: B. R. (egyik betegtársa, epilepsziás) ma elesett előttem. Először leült, azután onnan is leesett. Midőn azután kérdeztem, hogy mit érzett ekkor, azt felelte, hogy valami fekete háromszor fölrepült benne, és azután földhöz dobta. Ezenkívül kérdezés nélkül elmondta, hogy gyakran, ha köt, és semmi baja sincs, lát kirepülni magából valami fehéret. – Ne vessék félre bizonyításaimat.”

Július 11. “Ma a mérésnél azt tette, amit már többször tett. Nyomást gyakorol a testemre, mikor a mérlegre ülök, és ezzel a mérleget annyira lenyomja, amennyire jónak látja. Persze nem túl feltűnően.” – A beteg a klinikán való tartózkodása óta körülbelül tíz kilogrammot hízott. A panaszaival szemben gyakran föl szoktuk hozni, hogy milyen kitűnő színben van, erősödik stb. Erre felel ez a legújabb hallucinációja.

Július 22. Követeli, hogy kivégzése esetén álljanak kegyetlen bosszút a Lényen.

Július 23. Hosszú levélben kéri az orvosokat, hogy a láthatatlan sugarak fényképezése iránt érdeklődjenek, és áldozzanak mindent arra, hogy “a Radium könnyebben tovább fejlődhessék, és vigyázzanak a régebbi Radium-darabokra!”

Július 24. “Ma reggelfelé így szólt: »Adjatok egy gyertyát, hadd lássam, mi él még ezen a dögön!« Mikor arra gondoltam, hogy a doktor urakat bosszúra szólítom fel, ezt mondta: »Agyafúrt bestia!« Később: »Hogyha felakasztod magad a világ végére, és onnan hirdeted, hogy ki vagyok, még akkor sem fognak hinni néked, amíg én nem akarom. – Miért kezdtél te ki egy ördöggel? Most már idd meg a levét! – Kisasszony, nézzen meg mindent jól, mert már nem sokáig lát. Le veled a sötétségbe!«”

Július 26. “Ma vacsoránál az ételre vonatkozólag beszélt, mint még soha. Mikor a húst meg akartam enni, így szólt: »Nekem ezt ne add enni, legfeljebb a krumplit és ezt a kis sajtot.« És mikor mégis akartam enni egy kis húst és a levét, amelyet szeretek, oly undort éreztetett velem, hogy abba kellett hagynom.”

Augusztus 21. “Ma délután, mikor az a nagy szélvihar volt, így szólt hozzám: »A. kisasszony, A. kisasszony, A. kisasszony utolsó nap!«” (A. a beteg vezetékneve.)

Augusztus 22. “Reggel, nézve a hazulról hozott fésűmet, azon gondolkoztam, ne kérjek-e intézeti fésűt, mivel az enyémben több fog hiányzik. Erre megszólalt: »Nem kell néked intézeti fésű, lesz neked nemsokára intézeti temetés.«”

Augusztus 24. “»Még valamit várok csak, azután megadom neked az utolsó kenetet, tudod?… Ej ha, de szép vagy. Egy hiány vagy már csupán!«”

Augusztus 31. “Egy idő óta, amint megkezdi a gyötrést a fejben, rögtön fájnak a fogaim és szemeim is. Nemcsak érzem, de látom is, mint kúszik tova ez a Lény villámgyorsasággal az idegeken, s így ágazik szét a fájdalom.”

Szeptember 1 “Már csak anyag vagyok.”

Szeptember 2. “A járásom tántorgás és vánszorgás együttvéve. Ezt mondja: »Aufmach’ ich meine Zangen, ein Zwickchen und aus ist’s mit Dir!«”[32]

Szeptember 3. “Veszve vagyok!”

Szeptember 4. “Érzem, mint húzza össze könyörtelenül a hálót.”

Szeptember 5. A beteg körülbelül június óta a C pavilon emeletén van. Ez a klinikán a legelőkelőbb hely. Az idegbetegek és a legnyugodtabb elmebetegek tartózkodási helye. A C földszint, ahol

eddig volt, szintén nyugodt hely, de a társaság vegyesebb, amennyiben itt dementia senilises, magukra tiszta paralytikus és nyugodtabb hebefreniás és katatoniás betegek is vannak. A kisasszony ellen fölmerült a panasz, hogy a betegségéről betegtársaival beszél, ami C emeleten feltétlenül tilos. Az osztályvezető tanársegéd kilátásba helyezi neki a C földszintre való visszakerülését. A beteg erre a leghatározottabban kijelenti, hogy ha ezt megteszik vele, rögtön elhagyja a klinikát. Az ápolónőt (aki feljelentette) és egyik betegtársát azzal vádolja, hogy hajszát indítottak ellene. A hajsza rugója természetesen a Lény, aki el akarja távolítani az intézetből, hogy a boncolástól való félelem nélkül, mely nyilvánosságra hozná e gaztettet, ölhesse meg. Az orvos:

– De nézze, kisasszony, ez nem ok, hogy elhagyja az intézetet. Lenn a földszinten is szépen újra meglesz, mint azelőtt volt.

A beteg:

– Azt nem, nem megyek vissza.

– Inkább kiteszi magát annak, hogy künn meggyilkolja a Lény?

– Én vissza nem megyek.

– De hiszen kegyed többször kijelentette, hogy csak a klinika a fellegvára, ne okozza a saját szerencsétlenségét. Ez öngyilkosság volna.

– Én nem megyek a földszintre!

Az egész beszélgetés élénken demonstrálja a hysteriás (fokozott komplex-érzékenységről tanúskodó) vonásokat.

A viselkedés motívumai jól érthetők, 1. Szégyenkezés az esetleges degradálás miatt. 2. A visszakerülést büntetés jellegűnek érzi. 3. Irtózik a társaságtól, amelyet műveltség és társadalmi állás tekintetében – bár egyébként demokrata – magához méltatlannak tart.

A krónikus paranoiások általában sokkal közömbösebbek [az] efféle változások iránt.

Szeptember 9. “Énemnek egyik kérgét a másik után fejti le!”

Szeptember 10. “Az egyes kérgek legyilkolása énemről még folyvást tart. Ma éjjel úgy szólt: »Mindjárt utolsót látsz.« Később az utálatos szörnyeteg megszaglászta az elpusztított részeket, és így szólt: »De jó szaga van ennek a halálvirágnak!«”

Szeptember 12. “Ma éjjel így szólt: »Egy koszos zsidó lány miatt nem fog felfordulni a világ.« Semmit sem változtatok az ő gyönyörű kitételein. Később így beszélt: »Biztonsági féket helyezek a szándékom elé, még ma éjjel nem végezlek ki!«”

Szeptember 13. “Éjjel gondolatban megkérdeztem, hogy mit gondol, büntetlenül fog-e maradni meggyilkoltatásom; erre így felelt: »Beste zsidó kölyke, hallgass, engedj gondolkodnom!«”

Szeptember 16. “Ma éjjel ismét bírtam sírni, s a halál, az örök kimúlás mindjobban való közeledésének érzetében folyvást édesanyámat szólítottam. Nem bírtam kezemet felemelni, hogy letöröljem a könnyeimet, és folytak még a szájamba is. Később megkérdeztem tőle, mi ad neki bátorságot engem kivégezni. Így felelt: »Ugyan, a büntető törvénykönyv melyik paragrafusába ütközik a láthatatlan gyilkolás?«”

Szeptember 18. “Ma ezt mondta: »Excuse-saccuse.«[33] Hogy mi az excuse, azt tudom, de hogy a saccuse mi, azt nem. Bizonyára ismét valami ördögi. Később: »Nézzél meg mindent jól, és búcsúzzál.« Erre felkiáltottam fájdalmamban: »Anyám, édes, fehérarcú anyám!«”

Szeptember 19. “Éjjel, mikor könyörögtem, hogy ne gyilkoljon, ezt mondta: »Majd vigyázok. Talán még azt fogom ráírni a becses énedre: Vigyázat, üveg, törékeny!«”

Szeptember 23. “Ma reggel, mikor felkeltem, így szólt: »Felkel a virágzó hajadon!« Este pedig: »Leszáll az est, a hűvös est«, és mutatta, hogy fog megfojtani.”

Szeptember 25. A beteg “a szörnyeteg” következő spekulációjáról tudósít: Ha elérkezik a bosszú órája és az emberek meg akarják torolni rajta a beteg lelkének meggyilkolását, akkor teljes erejéből ordítani fog. Reméli, hogy ez meg fogja hatni a mai humánus embereket, és nem fogják megölni. Így örökléte megmarad.

Szeptember 27. “Azt mondja: »Te krajcáros féreg!«”

Szeptember 28. “Ma éjjel közvetlen közelben éreztem halálomat. Kivánszorogtam az ágyból a mosdóba, azt becsuktam, és úgy zokogtam és esdekeltem, felemelt, vonagló karokkal ezen Lényhez, hagyná meg életemet, hogy még egy kő is meglágyulhasson. Majd térdre estem, és úgy könyörögtem. Azután, ismét fuldokolva kétségbeesésemben, fölvánszorogtam, és amint visszaemlékszem, a

szó szoros értelmében forogtam magam körül a reménytelen kétségbeesés kínjában, és tapogattam a hideg falat, szólítva anyámat. Ő pedig, az én irgalmatlan gyilkosom, folyvást magyar és német nyelven biztosított engem, hogy mindhiába; kivégez, mert reá nézve ez jobb.”

Október l. “Bárki jut fel Önök közül először oda, a szörny birodalmába, követelje tőle bátran az én előmutatásomat, és mivel majd nem bír előmutatni, kiáltsák ki ott fönn, hogy ki ő!?… Óh, én szegény, ártatlanul halálra, örök elmúlásra ítélt lény! Hogy váljak meg az élettől, midőn tudom, hogy van öröklét!?… Nem fogok már a csütörtöki előadáson beszélni, nem fogok én senkit sem meggyőzni. Akkor, amikor önök mindennek az igazságáról meg lesznek győződve, én már örökre megszűntem… Éjjel-nappal kérem most ezt a szörnyet, hogy vigyen föl oda a többi lények közé az édes, drága anyámhoz, én olyan kicsinnyé akarok változni, mint a kisujjam körme hegye – és hallgatni, hallgatni fogok, mint a sír, arról, amit róla tudok –, de hiába, gyilkol tovább!”

Október 4. “Undort olt belém azon ételek ellen, amelyeket rövid idő előtt mégis meg tudtam enni, bár nem kedvenc ételeim. Most csak azt tudom enni, amit szeretek. Ezért nem szabadna megtagadni tőlem, hogyha hozatok valamit.” A beteg tudniillik könnyelműen bánik a pénzével; gyakran egész sorát a nyalánkságoknak írja fel. Ilyenkor megtörtént, hogy az osztályvezető tanársegéd a listából egy-két pontot törölt. A panasz erre vonatkozik.

Október 11. “Ma többször ismételte: »Nyeríteni fogok!« Talán valami veszélyt lát. Délután így szólt: »Jönnek ellenem mind, mind, harc mindenfelől, vért látok mindenfelől!«”

Október 13. Hosszas levélben kéri az orvosokat, hogy az ápolók előtt segítsenek eltitkolni az ő dolgait. Múltkor két ápolónő olvasott a nyitva hagyott füzetében, és később észrevette, hogy nevettek. Más betegek is, míg ő a folyosón járt, turkáltak az irataiban. “Nem is hiszik, milyen nagy a kíváncsiság megtudni, miről írok én!… Nem téteeztem volna fel, hogy a betegek nincsenek a saját sorsukkal eléggé elfoglalva, hogy mindég mások belső életébe akarnak befurakodni.” A kisasszony nem tudja, hogy a betegeknek csak egy része paranoiás, és a többinek nem annyira egyetlen gondja a saját

lelki élete. Érdekes, hogy lelki életről beszél. Bizonyos fokig érzi, hogy az egész pszichózis nem más, mint az ő lelki élete. Finom és célszerű ellentmondás is van a panaszban. Az egész világnak ki akarja hirdetni a tanokat, és mégis félti és dugja az ápolónők és betegek elől. Ez ártana neki. Nevetnének rajta, és még gyakrabban hangoztatnák, hogy az egész csak képzelődés és szimulálás. Hogy ettől megmeneküljön, inkább ellentmondásba keveredik. Bizonyos fokig érzi azt is, hogy ez ellentmondás; mert nem szívesen panaszkodik és csak hosszabb idő után. Hasonló kíváncsiskodást tudniillik már régen tapasztalhatott.

Október 20. Röntgen-átvilágítás az I. számú sebészeti klinikán.

Október 21. "Tegnap a Röntgen-vizsgálat után a Lény ezt mondta: »Most már megvan a passe-partoum[34] téged a megsemmisülésbe küldeni. Gondoskodtam, hogy ne lássanak semmit!«"

Október 22. "Z. kisasszony ma a következőket beszélte el nekem. A napokban levelet írt. De a gondolkodás és írás igen nehezen ment. Ekkor úgy látta, hogy az átellenes szoba kulcslyukán egy kéz nyúlik keresztül, és sugarakat bocsát feléje. A sugarakat tisztán látta, magába érezte hatolni, és egyszerre jobban lett, megkönnyebbült. Nem bizonyítja-e ez is, hogy igaz az, amit én a Lénytől megtudtam, hogy ő egy villamosság, és mindent villamos erejével intéz!? A R.-szanatóriumban is gyakran hallottam, hogy egyik-másik beteg villamos befolyásokról beszélt. Miért beszélnének éppen erről, ha ez így nem volna!"

A praecoxos beteg hallucinációi új támpontot adnak a beteg téves eszméinek. Felmerül itt a kérdés, miért vonatkoztatják a praecoxosok az ő belső szervi és haptikus hallucinációikat villamosságra és a delejességre. A felelet egyszerű. Mert ezek az erők azok, amelyekről köztudomású, hogy láthatatlanul képesek hatni. Amint e köztudatba kezdett átmenni a radiumról is, a praecoxos és paranoiás betegek már kezdték a hallucinációikat radiumhatásnak is tulajdonítani. Maga az egész művelet a psziché védelmi mechanizmusának törvénye szerint igazodik. A psziché, nevezetesen az egészség komplex, védi magát a betegség gondolata ellen. Ha nem jól érezzük magunkat, külső körülményekben igyekszünk okot találni; sokat ettünk, rossz a levegő stb. A hallucinációt, amelyet például egy

paranoiásnál már maga a védelmi mechanizmus hozott létre, a beteg magyarázni igyekszik, hogy ne legyen kénytelen számolni annak patologikus voltával. Nem mondja azt, hogy beteg, mert furcsa és hamis dolgokat érez, hanem azt mondja, hogy villamozzák, befolyásolják stb. (Amennyiben a befolyásoltatás gondolata nem primer; mert esetleg az is lehet.) A villamosság láthatatlan; formailag tehát a dolog plauzibilis; az önvédelem sikerült.

Október 24. “Egy idő óta azt veszem észre, hogy a Lény fenyegetései közben majdnem fölemel a földről, és egy ideig a szó szoros értelmében sebesen visz. Tegnap a gyilkolás egy kis szünetében így szólt: »Viszontlátásra ma éjjel!« Este a szoba ablakából az eget néztem, azon kétségbeesett kérdéssel, hogy látom-e azt még holnap, és erre így szólt: »Frászt a nyakadra fogsz te még holnap élni!« Vetkőzés közben ezt mondta: »Ordítok a gyönyörtől, mert ma éjjel megteszem!«”

Október 27. “Ma így szólt hozzám: »A. G. bárány vagy, de mégis vipera vagy, mondj jóéjszakát, mert biz' már meg vagy halva!« Délelőtt megijedt: »Nyivoltok, mert látom ellenem jönni az ostromot és számtalan fenevadat.« Kérdeztem tőle, mi az nyivoltani. Erre csak ezt felelte: »Igen, nyivoltok, nyivoltok, nyivoltok!«” (Világos, hogy a kisasszony ezt az új szót nyivákolni és sikoltani igékből kovácsolta össze.) “Kérdeztem azután, hogy kik azok a fenevadak; ezt felelte: »A testüktől megszabadult, magukat megbosszuló emberek.«”

Október 28. “Amit az elmebetegek látnak, az valóban létezik. Nincsen látomány, amelynek ne volna alapja. Amit a normális ember álmaiban lát, azt is csak második énje, ezen Lény egyik karja mutatja neki.” (A kisasszony intuíciója csodálatos: analógiát talál az álom és az őrület között. Amihez a pszichológia és pszichopatológia csak a legutolsó években jutott el, hogy tudniillik az álom is a komplexek célszerű izgalma és szükségszerű működése, akár a pszichózis.) Hosszan fejtegeti a különbségeket, amik őt az elmebetegektől elválasztják.

November 3. “Kijelentem, és legyen itt megörökítve, hogy a boncolásra készít elő… Most így szól: »Vijjogok, mint egy vércse!«”

November 12. “Ma éjjel annyira szétszedett alkatrészeimre, hogy körülbelül háromnegyed óráig tartott, míg fel bírtam kelni az ágyból.

Irtózatos erejével belém csapott, és ott is fájdalmakat okozott, ahol eddig nem éreztem. Fájó feszítést éreztem. Többször így szólt: »Ach was, ich bring sie doch neu, und dann soll man mir Salz auf den Schweif schütten.«”[35]

November 13. Panaszkodik, hogy nem engedik, hogy az összes ruháit behozassa, és benn a szekrényben tartsa. “Annyit csak megengedhetnek, hogy ne kelljen örökké ugyanazokban az elviselt, rongyolódó pongyolákban járnom. Hogyha abszolúte minden legcsekélyebb örömtől is megfosztanak, úgy mivé leszek?!”

November 15. “Tegnap énekelni és táncolni késztetett. Ez csak megerősíti Önöket abban, hogy elmebeteg vagyok, és hagynak kivégezni. Egész testemben és fejemben valami kesernyéset, enyészet-ízt érzek. Mi vagyok én már? Egy kicsi pont csak, magasan fönn a fejben.

November 18. “A kínok a tetőpontjukra hágtak.”

November 22. “Az este így szólt: »Dein Leischenkondukt geht schon.«”[36]

November 27. “Ma éjjel iszonyú álmom volt. Egy egészen báránybőrbe bújtatott kegyetlen arc– és szemkifejezésű ember (mondhatni, tehát egy báránybőrbe bújtatott farkas) maga előtt hajtott egy nagy fekete lovat. Azután jött egy teljesen fekete, kisebb termetű ember, és felpattant erre a lóra. Azután felágaskodott egészen az ablakig – és bedobta magát a szobába –, és ekkor felébredtem az irtózattól.”

November 29. “A kimúlás előtt állok, a kimúlás előtt!”

November 30. “Érzem, mint ólálkodik a levegőben, hogy nekem az utolsó csapást megadja. Ma már reggel kezdi, az éltetést… Tegnap óta, legalább külsőleg, sok évvel öregedtem.”

December 6. Az első tanársegédhez, akinek a legutolsó hónapok naplójegyzeteit írta, levelet intéz, amelyben arra kéri, hogy az iratait senkinek oda ne adja. “Bárki kérné, akár én magam, akár fivérem, akár gyámom vagy esetleg férjem, ha ő venné át a gyámságot (vagy ha innen kijutva megszüntetik is a gyámságot), tehát ha ezen intézetből élve kikerülnék, és férjhez mennék, még férjemnek sem szabad, hogy kiadja. Követelem főorvos úrtól, hogy ezen iratok létezéséről senkinek fogalma se legyen! Ez a dolog a tudományt

szolgálja; legjobb, ha ők egyáltalán nem is tudnak a dologról. Remélem, hogy a Lény befolyásoltatása által nem engedi magát kérésem teljesítésétől eltérítem.”

Íme, ismét ellentmondás. A felfedezést, amelynek nyilvánosságra hozataláért annyira eseng, hozzátartozói és leendő férje előtt titkolni akarja. Nem ismeri el, hogy elmebeteg, de tudja, hogy a gyógyult elmebeteg gondnokságát esetleg feloldják. Meg van győződve, hogy még ma, holnap meghal, de kombinál egy esetleges házasságra, amikor is a feleség eltitkolt elmebetegsége válási ok. (Nem lehet kétség, hogy a kisasszony ezt tudja!) A reális érdekeit is megvédi, és ha ez a ténykedés az ő paranoiás világnézetének szempontjából nevetséges és haszontalan is, erről nem vesz tudomást, ezt nem akarja meglátni.

December 7. “Oly rettenetesen mélyre fúr a fejemben, hogy gyakran megtörténik, hogy ha beszélek is valakivel, fejemhez kapok, és hangosan felszisszenek.” (Ez sohasem fordult elő. Általában a beteg közvetlenül fájdalmat sohasem nyilvánít, nem jajgat, nem sziszeg, hangosan nem sír.)

December 8. “Ma, elég nevetséges kifejezésekkel ezt mondta: »A krumpliorrodat sohasem fogja bearanyozni a dicsőség!«”

December 9. “Ma, mikor írtam, így szólt: »Óbégathatsz, egy vak lovat, tudod, egy vak lovat sem adnék az életedért!« Majd: »Bűzzel van tele az egész világ!«”

December 18. “Az éjjel a szobában nagy nyugtalanság uralkodott. F.-né ezt mondta: »A lelkem azt mondja, hogy uralkodjam magamon, és valami más bennem visz engem előre, és kényszeríteni akar, hogy tomboljak és kiabáljak!« Nem mutatja-e ez is egész világosan, hogy ő is érzi magában az idegen befolyás működését?”

December 27. “Észre kell venniök az ellenem való befolyásoltatást. Nemcsak az öröklétem, de a jó hírem, a becsületem is veszélyeztetve, megtámadva van. Valaki egy undok, csúnya szenvedélyt fog reám. Éppen reám, aki ebben a tekintetben, úgy mondják, mindig túlzott undorral voltam teljes életemben. Hisz még barátkozni sem akartam senkivel, abból az okból, mert többször hallottam lányok bizalmas beszélgetésénél ilyen témákat megpendíteni, s ha reájuk szóltam, mint ellenségükre tekintettek reám. Inkább lemondtam minden

bizalmas barátságról. Ilyenkor képes voltam nagyon búsulni az emberi természet állatias volta fölött. És most még ez a rettenetes gyanúsítás is rám szakad! Mialatt ezt írom, folyton gyilkol a szörnyeteg, és érzem, hogy igyekszik belőlem kiölni azt a tudatot, hogy amit reám fognak, az szörnyűség és becsületbe vágó dolog. Óh, hogyha volt valaha önök előtt valami szent, irgalmazzanak nékem, ne engedjenek még ilyen mindent felülmúló irtózatot is reám zúdulni. Egy olyan nőre, éppen egy olyan nőre, mint én vagyok, fognak ilyen dolgot! Irgalmazzanak és kutassanak, mily jogon állította az illető rólam ezt a csúf dolgot, ki tudja, mit tartogat még a szörny számomra, ha már az üldözés ilyen fajtájához folyamodik." (Az onania-vád, mint látjuk, egészen felforgatja. Tény, hogy a főápolónő a closetben maszturbáláson érte rajta. Tény továbbá, hogy egész naphosszat és különösen estefelé, mielőtt a lámpákat meggyújtották volna, gyakran találjuk a beteget a folyosó egy sötétebb zugában a pamlagon hanyatt vagy hason feküdni. Az orvosok azonban sohasem láttak manuális manipulációkat. A beteg testsúlyában, amely a klinikán való tartózkodás negyedik hónapjában ötvenhét kilogrammról hatvanhatra emelkedett ebben az időben, talán nagyobb ingadozások észlelhetők, de kéztremor, vasomotio nem tapasztalhatók. Amikor a dologról az orvosokkal beszél, állandóan erős indulatok hatása alatt áll, védekező gesztusokat használ, arcát eltakarja, felugrik, távozni akar stb. Mindezekből legvalószínűbbnek látszik, hogy párszor már onanizált, de állandóan küzd a vágy ellen, mely [oly] erős és állandó, hogy naponta a művelet megismétlésére serkenti.)

December 30. "Amit az utolsó napokon leírtam, azt már más papíron napok óta tartogatom, de azóta, óh, azóta még sokkal nagyobb irtózatok szakadtak reám! Főorvos úr, tudom, nagyon el van foglalva, de arra mégis, tudom, emlékszik, hogy már körülbelül hét hónap óta nem vádolom azt az embert (vagy csak burkolt szavakban), akit ittlétem első hónapjaiban nyíltan vádoltam! Ugye, mindég mondottam, hogy félek őt vádolni? Nos – mostan úgy mutatta magát, hogy inkább még az öröklétemről mondok le, semhogy még jobban a hatalmába kerüljek! Mióta visszajött utazásából N. doktor, sohasem kéri el a doktor urak előtt azt, amit

írok néki, hanem mindég csak olyankor, amikor a doktor urak nincsenek ottan! A Lény elmondta nekem az ő szándékait. Elmondta, hogy N. doktor neki azt parancsolja, hogy engem gyötörjön irgalmatlanul, míg csak felfedezésemet az utolsó szóig el nem felejtem. Ezzel szörnyű célja van. Egyetlen pontját felfedezésemnek, egyetlenegyet sem a természeti törvények közül, amelyeket ebben az intézetben többször írásba foglaltam, nem akar engem meghagyni. Továbbá azt parancsolja neki N. doktor, hogy feledtesse el mindazokkal, akik állításaimról tudnak, még azt is, hogy én irtózatosan szenvedtem. És egyedül ő akar fellépni mint zseni, aki minden szenvedés nélkül – ami pedig lehetetlen – fedezte fel magában a második ént, az idegen Lényt. Azt akarja, hogy semmi, de semmiféle érdem ne maradjon meg számomra, hanem minden dicsőség ebben a világfelfordító felfedezésben az övé legyen. És akkor én semmi, de semmi nem leszek, mint hangokat halló, alakokat látó beteg. N. doktor ezután engem feleségévé fog tenni, de csak azért, hogy nemsokára ezután olyan helyzetbe hozzon, hogy kénytelen legyek ballépést elkövetni. (Én, én, én!) Bizonyítékom van: mikor vádoltam őt, nem hárította el a vádat! Óh, ha csak egyszer is megfigyelhették volna a doktor urak azt a rettenetes hideg kegyetlenséget a tekintetben, azt a metsző gúnyt a szavakban. (Nem merek mindent leírni.) Mikor N. doktor visszajött, a Lény a következő kijelentést tette: »Er wird Dich verdächtigen, nein, er verdächtigt dich schon jetzt!«[37] Azóta naponta többször ismétli ezt. Ennek eleinte nem tulajdonítottam fontosságot.

Néhány nap előtt kihallgatott R. doktorné. Ez alkalommal zúdult rám életem legnagyobb keserűsége. A doktorné őnagysága tudtul adta, hogy micsoda szörnyű csúnya dolgot mondanak rólam. De még ekkor sem gondoltam a kijelentésre: »Er verdächtigt schon jetzt!«[38]

Második nap azután egyszerre megmondta nékem, hogy N. doktor is vádol engem ezzel a csúfsággal. Midőn másnap panaszkodtam efelől N. doktornak, ő azt felelte, hogy ez nem igaz, és hogy ő bizonyára nem ítélne el, és nem vetne meg engem emiatt. Erre így szóltam: »Ön már most fárad azon, hogy belőlem az erkölcsi érzéket kiölje !« És ő, aki engem jól ismer, akit ez a Lény maga is

beavatott abba, hogy én teljes életemben milyen lány voltam, azt merte tőlem kérdezni, hogy mikor tettem én azt az undok dolgot először! És midőn így szóltam: »És ön meri ezt tőlem kérdezni, aki legjobban ismer engem?!« Erre nem is felelt semmit! Én az egész undok beszélgetés alatt többször ismételtem néki, hogy nagyon jól észreveszem, hogy ez a Lény valóban az ő igaz szándékaival ismertet meg engem, mert hisz már beszélgetésében minden kijelentése majdnem azt mutatja, hogy ő be akarja saját szavai által végezni azt, amit [az] ezen Lény általi gyötrés, az életnek a végső szikráig való kiölése, és az akarattól megfosztott énemnek káros szuggesztiókkal való megváltoztatása által nálam már úgyis előkészített. Ő nagyon jól tudta, mire célzok. Itt van az ideje, hogy mindent elmondjak. Ő ezen Lény által velem úgy tétet, mintha a felesége volnék! Ma megírtam neki, hogy ne tegyen így velem, mert ez már nem egy nő lealázása, hanem ez már az én elbutításomat, állattá való degradálásomat célozza. Amint ezt a passzust leírtam, máris megbántam, mert eszembe jutott, hogy több elmebetegtől hallottam ilyenféle kijelentéseket. Azonban utalok arra, hogy ha én valakiről valamit állítottam, még mindig bebizonyult, hogy a teljes, pontos igazságot mondtam. Soha, sohasem látszott szavaimban a képzelődésnek még nyoma sem!!! A doktor urak láthatták, hogy borzasztó módon sírtam, midőn a múltkor N. doktorral beszéltem! Most (nem enged írni) megmondom, mi volt az oka ennek. Az, hogy hasztalan könyörögtem irgalomért. Ő ráadásul minden szavával bebizonyította nékem, hogy valóban olyan gonosz szándékokkal viseltetik irántam, mint amilyeneket ez a Lény róla elmond nékem. Másnap történt azután, hogy ez a Lény megmondotta nékem, miszerint N. doktor fogta rám ezt az undok dolgot! Ekkor hirtelen világosság gyúlt bennem, mit jelenthetett N. doktornak tegnapi beszélgetése alatt velem szemben tett kérdése, hogy: *»Nem szólt ön erről a doktor uraknak?«* És mikor azt feleltem, hogy nem, ezt kérdezte: *»W. doktornak sem?«* Ennek a kérdésnek a teljes jelentősége csak ma tűnt fel nékem, midőn könyörgésemre W. doktor bevitt a vizsgálóba, és kérdésemre: mondaná meg, ki fogta rám ezt az undok dolgot, azt felelte, hogy azt többen látták !!!

Erre én csak azt mondottam, hogy itt csak két személy mutatott ellenséges indulatot irányomban, K.-né és a főápolónő, és hogy ilyen rosszakaratú embereknek ez a Lény könnyen bírja szuggerálni azt, ami nékik kedves, s ami reám nézve borzasztóan lealázó! De midőn kimentem a vizsgálóból, már világos volt előttem, miért kérdezte N. doktor a múlt napi kikérdezése alatt, nem-e szóltam a doktor uraknak erről a dologról, s hogy W. doktor úrnak sem beszéltem-e róla! Valószínűleg ő éppen W. doktor úr előtt gyanúsított engem, s azért kérdezte tőlem, vajon W. doktornak szóltam-e ezekről? Mert hogy ő vádolt engem, ebbe a Lény beavatott. Elmondta azt az irtózatos szándékát is, hogy ő ezen Lény által annyira fog engem juttatni, hogy nem bírom majd a jót semmiben sem megkülönböztetni a rossztól, úgyhogy még a házasság előtt rosszá fog tenni! Ez az ő kész terve. Azután pedig röviddel a házasság után direkte bűnös szerelmet fog belém oltani egy idegen férfi iránt, hogy elkövessem azt, amiért legjobban megvetik a nőt. Ily módon, ha még hozzávesszük azt az undok gyanúsítást is, ami a Lény által itt reám háríttatott: könnyű lesz neki engem úgy tüntetni fel a világ előtt, mint egy teljesen elvetemedett rossz nőt, és így örökre megbélyegezve lerázhat magáról. De miért akar ő engem örökre tönkretenni? Hogy előálljon e felfedezéssel, hogy a levegőben lévő alakok megfigyelése által ő magában minden szenvedés nélkül felfedezte a második ént, mint idegen Lényt, és ezen a semmi alapon megtalálta azokat a természeti törvényeket, amelyeket én fedeztem fel. Engem folytonos gyötrések által meg fog fosztani emlékezetemtől. A Lényt azonban nem. Hogy tehát a Lény se soha el ne árulhassa őt, reám hivatkozva, szégyenbe és gyalázatba akar engem dobni. Olyan nővé tenni, akinek bújnia kell az emberek elől, akinek hallgatnia kell, akire nem lehet hivatkozni. N. doktor felismerte a dolog világfelfordító horderejét, és azt mindenáron a maga számára akarja megkeríteni! Ha a Lény engem ki fog végezni, rövid idő alatt úgyis felelősségre vonják. Akkor hiába fog ő hivatkozni arra, hogy egy kiválóan rossz ember szintén rosszat cselekedett rajtam. Hisz ő adott át ennek a rossz embernek. Be kellene látnia, hogy leghelyesebb volna kinyilatkoztatnia magát! Persze fél az emberiség bosszújától. De én minden eszközzel meg

fogom védeni! Megígértem neki, hogy védeni fogom az újságokban és minden nép hírlapjaiban. Úgy látszik azonban, hogy ez a szörnyeteg mégis a meggyilkolásomra határozta el magát, mert így szól: »… az egész emberiségre!« Remélem, nem lesz irgalom irányában! Egyébként azt veszem észre, hogy habozik, hogy meggyilkoljon-e, vagy emlékezetemtől megfosztva és énemből kiforgatva – amikor már a jót a rossztól nem tudom megkülönböztetni – átadjon N. doktornak engem, engem, aki egész életemben a legkifogástalanabb lelkületű nő voltam. Irtózatos világosság nyílik meg előttem. Amikor ez az ember a világ elé fog lépni az én felfedezésemmel mint sajátjával, addig az emberek véleménye rólam teljesen ki lesz forgatva (hiszen ő mindenkinek a második énje!) annál is inkább, óh jaj, óh jaj, mert én akkor már, rettenetes, valóban süllyedt nő leszek!" A kisasszony ezek után szövetségre hívja fel a Lényt az orvos ellen. "Tegye jóvá, amit rajtam vétkezett, rázza le ezt a gonosz embert magáról és rólam. Ne merjen arra hivatkozni, hogy félt N. orvostól, mert én gondoskodtam arról, hogy sokan legyünk, akik megvédelmezzük őt. Ha pedig ez a rossz ember ellene törne, lesz nekem elég hatalmam azt ártalmatlanná tenni!" (A pszichózis eme újabb fordulatát hírül adó december 30-i naplójegyzet negyven oldalra terjed.)

1911. január 1. "Figyeljék meg, mit fog velem tenni ez az ember, ha elhagyom az intézetet. Meglátják, óh, meglátják, hogy minden úgy fog beteljesülni, amint előre megjósoltam!"

Január 2. "Bámulva látom, hogy ez a Lény egy teljesen megölt lelkű testet is tudna járatni, sőt beszéltetni is!"

Január 3. "Ma délután vettem észre először, hogy a doktor urak gyanakodva néznek reám. A villamozóban F. kisasszony kezet nyújtott nekem. Eközben bejött W. doktor úr, és olyan tekintetet vetett reám, mintha azt akarná mondani, hogy én nem vagyok méltó erre a kézszorításra. Ezalatt a Lény merevségben tartott, úgyhogy még búsulni sem tudtam ezen!"

Január 26. Az orvosnőnek elbeszéli, hogy N. doktorral először akkor volt összeköttetésben mint feleség, amikor az orvos nyári szabadságán vidéken volt. Azóta igen gyakran megismétlődik a

dolog, de bűnnek csak akkor számítana ez önmaga és az emberek előtt is, ha ő beleegyeznék, ha a saját akaratából tenné.

Január 28. A Lény kényszeríti, hogy utánamondja a trágár szavakat, és eszmevilágába befogadja ezeket a gondolatokat. Ezenkívül hosszasan gyötri, és mikor már egészen elgyengítette, mutat neki valamit. Az orvosnő kérdésére, hogy mit mutat, így felel: “Nahát, nem fogok ilyeneket mondani. Mit gondol, hogy én képes vagyok effélét kimondani. Hiszen én mindig elutasítottam magamtól az ilyen dolgokat, és messze mérföldekre dobtam őket magamtól.” Újabb kérdésre kiderül, hogy hatalmas erigált penist[39] lát maga előtt.

Január 29. Kijelenti, hogy a Lény leleplezése N. doktor által rövidesen meg fog történni, éspedig a radium révén. Amint ebből megszületik az első élőlény, akkor nyilvánvaló lesz, hogy nincs teremtés. Arra a kérdésre, hogy ez a lény milyen lesz, beteg kijelenti, hogy éppen olyan, mint mi vagyunk, csak nem lesz teste. Beszélni azonban fog tudni.

Január 31. Megállítja N. doktort a folyosón, és élesen, de mosolyogva így beszél: “Ön már mindent megismert, csak azt nem, hogy mi az, ha másnak is jót kívánunk. Ez kívül esik az ön természetén!”

Február 4. “Ma reggel így szólt: »Aujourd’hui.«[40] Ez azt jelenti, hogy ma lesz a kivégzés.”

Február 8. Elállja N. útját, és kérőleg, patetikusan, de igen halkan így szól: “Hát nem kár egy ilyen nemes anyagért, mint én, és engem akar a sárba taposni, éppen engem, hogy leendő trónját a végtelen időkig megerősítse, hogy én százszor jobban meg legyek halva, mintha meg lennék halva!” Azután felszólítja, hogy térjen a jó útra, nyilatkoztassa ki, hogy az ő állításai kivétel nélkül igazságok. Jutalmul megígéri, hogy nem fogja engedni őt megbüntetni. “Sem őt nem engedem kivégezni, sem önt megbüntetni!”

Február 9. Az orvosnőnek elmondja, hogy a Lény minden éjjel onaniára akarja kényszeríteni már hónapok óta. Újabb időben azonban nappal is? Tagadja, hogy egyszer is megtette volna! “De ha megtörténnék is, megmondanám, hogy ki kényszerít, és addig nem volnék elveszve. Én azonban meg fogok halni, de nem teszem, mert ez a teljes állatiassághoz vezetne, amit N. doktor szeretne.”

Február 22. A reggeli vizitnél ünnepélyesen felszólítja az osztályvezető tanársegédet, hogy őt a “fektetőre” (a nyugtalan osztályra, ahol a tisztátalan és lármás betegek vannak) helyezze át. Mikor megkérdezik, hogy miért kívánja ezt, azt feleli, hogy érzi, nem ura többé az akaratának, és a Lény olyan dolgokra fogja kényszeríteni, amelyeken az itteni nyugodt betegek meg fognak botránkozni. Kívánsága teljesült, külön szobát kapott, és ágynyugalom mellett egyelőre naponta három kanál Hypnobromid rendeltetett csillapító gyanánt. A “cellában” nyugodtan fekszik, csak az orvosi látogatások alkalmával beszél a rendesnél hangosabban és izgatottabban. Aznap véletlenül éppen N. tartotta az esti vizitet. A beteg, mikor meglátta, felült az ágyában, és hangosan kiabálva így szólt: “Mit keres itt? Eljött, hogy teljesen tönkretegyen, hogy az aljas céljait a legaljasabb eszközökkel és módon végrehajtsa!? Ne merjen belépni ide. Csak gyilkoltasson és gyötörtessen egész éjjel, és meg fogja látni, hogy nem fogja elérni, hogy rossz legyek.” Az orvos önkénytelenül is a szokásos szuggesztiókkal felel: “No, nyugodjék meg, kisasszony! Előbb-utóbb be kell látni, hogy semmi ilyen célom nincs. Miért akarnék éppen én lenni a világ ura ?” … A beteg félbeszakítja: “Ne alakoskodjék. Takarodjon!” Rendkívüli izgatottsága miatt éjjelre az orvos fokozott adag gyógyszert rendelt, a beteg azonban visszautasította. “Nem fog ezzel is elkábítani, hogy az a másik szörnyeteg annál jobban pusztíthassa a lelkemet!”

Február 23. Reggeli vizitnél egészen csendes hangon kéri, hogy helyezzék vissza a G emeletre, a nyugodt betegek közé. Megtörténik. Odafenn jól viseli magát, nyugodt, illedelmes, N.-nel szemben is, éppen úgy, mint azelőtt.

Február 28. Az orvosnőnek elmondja, hogy a fektetőre azért kéredzkedett, mert úgy érezte, hogy önfertőzni fog.

Április 14. Felszólítja az első tanársegédet, hogy tegye el összes átadott iratait, még az apró kis cédulákat és újságszélre írt mondásokat is, és leggondosabban őrizze.

Április 15. “Életem végveszélyben forog. Ma volt alkalma W. doktornak engem eléggé feltűnő helyzetben látni. A kertben a végső életszikrát támadó gyilkolás hatása alatt, kiesett a kezemből a napernyő, én pedig teljesen összezsugorodva, lehanyatlott fejjel

ültem. W. doktor bizonyára azt hiszi, hogy ő maga akarta azt, hogy majd minden beteggel beszélt, és nékem, akit így látott néhány lépésről, csak ennyit kiáltott oda: »A. kisasszony, még egészen el fog aludni!« Itt egy öröklét vagy nemlétről van szó. (Közbekiált: »Te vipera, te vérkígyó, te áztatott maszlag!« Ki hallott ilyen szitkokat?) Rettegek az éjszakától. Már feküdni indultam, mikor így szólt: »Te barom, te juhászkutya, mit fogsz tenni, szép ruhákban fogsz díszelegni és drága kövektől ragyogni!« Később: »Óh, te kotyvalék, te egyveleg, te kimondhatatlan utálat, mit szereztél nekem!« Én haldoklom.”

Április 16. “Én nem vagyok elmebeteg… Annak a másik embernek is éppúgy fel van véve az életrendjébe a Nap folytonos megfigyelése és a vele való beszélgetés, mint az enyémbe. Tessék őt észrevétlenül megfigyelni. (Közbekiált: »Te utálatos fekély a testemen!«)” Hosszan magyarázza, hogy N. orvos a szobájába zárkózva állandóan, beszélget a Nappal, és az ő kínoztatását irányítja.

Április 17. “Ma reggel négy órakor a mosdóba mentem. A tükörből egy majom arca nézett felém, az én szegény arcom. Az áll leesve, a fej hátrahúzva, a szemek élettelenek, a száj teljesen nyitva és főleg a fej teljesen a vállak közé esve… El vagyok veszve, nem törődnek velem.”

Április 18. “Így szól: »Eddig keresztény világ volt, ezentúl zsidó világ lesz. – Akár aktot is állhatsz te… olyan híres leszel, az én vérem árán!…«”

Április 24. “Ma éjjel így szólt gyötrés közben: »Te utálatos zsidó kripta, mit csináljak veled?« E percben kínjaim közt is nevetnem kell, mert így szól: »Soll ich leben, Du bist eine gewaltige Jüdin!«[41] Ezt bizonyára arra mondja, hogy minden gyötrés dacára sem feledek. Ismét nevetnem kell. Ezt mondja: »Ja Du bist nichts anderes, als eine stylvolle Mörderin!«”[42]

Április 25. “Van már egy teljesen megállapítható jele annak, hogy velem valóban valami rendkívüli történik. Óh, térden állva kérem, nézzék meg a szemeimet, ezekben a pupilla halott, mozdulatlan. Ma a doktor nagysága észrevette, megnézte és megkérdezte, hogy sokat sírok-e? Feltűnt neki szemeim halott tekintete. Nézzék meg, vizsgálja meg B. doktor úr is. Ez nem sírástól van. Ezen szem mögött ki van

ölve az élet.” (B. doktor, az intézet új gyakornoka, hosszabb ideig szemészeti klinikán dolgozott. Az elmebetegek egy részét persze szemészetileg is vizsgálja; ezt észrevette a kisasszony is, és ki akarja vinni, hogy az új orvos is foglalkozzék vele.) “Így szól: »Soll ich A.-sche Dynastie begründen?«[43] Ezzel értésemre adja, hogy ha kiereszt a testből, nagy hatalom leszek. Ezt mondja: »Maródit jelentek, és lecsapom az egész mindenséget. Hálátlan feladat volt, teremt' uccse!« Majd így szólt: »Szívdobogásom van!« Mi ez? Szünetel a gyötréssel, felfrissít, sőt az arcomba visz minden csepp vért. Bizonyos, hogy jön a vizit.”

Április 28. “Mindenre, ami szent: ébredjenek! Ennyi segélykiáltás után, ha egy ellenszenves, piszkos, elvetemedett, utolsó nő volnék, akkor is több figyelmet kellene tanúsítaniuk irányomban. A doktor urak nagyon jól ismernek, és tudják rólam, hogy nem akarok sohasem érdekes, sem feltűnő lenni. Tudják, hogy egy csepp nagyzási hóbort nincs bennem. Ha azt mondom, hogy végveszélyben vagyok, akkor ezt bizonyára a valódi veszély tudata és nem holmi feltűnési vágy mondatja velem. Áldom a sorsot, hogy ma, mielőtt örökre késő, végre mutatkozik külsőmön is egy jel. (A fogait vicsorgatja, és így szól: »Megőrülök, ő tudja!« Járásom és tekintetem valóban különös! Látniok kell, hogy engem a járásban egy idegen erő továbbít. Láttam már sok beteget, de egyik sem ment olyan – már veszendő eszemmel nem részletezhető módon – mint én. Ha csak még egy keveset fog gyötörni, a rágás is teljesen lehetetlenné fog válni. Még egyszer esedezem a doktor urakhoz, járjanak közbe a Méltóságos Tanár úrnál, hogy rendelné el a szaklapokban való közzétételét annak, hogy a tudósok minden erejükkel és minden idejüket felhasználva törekedjenek tökéletesíteni a láthatatlan sugarak fényképezhetőségét, és hogy minden laboratóriumban egy ilyen gépet felállítsanak. Akkor nyomán lesznek, és nem mer majd kivégezni!”

Május 2. “Nem írhatom le, hogy miket mond.” Az orvosnő hosszas faggatására beteg elmondja, hogy a Lény így szól: “penis et vagina uniti coitant”,[44] és vágyat olt beléje, úgyhogy ezt a rettenetes trágárságot hangosan kiáltva mondani szeretné.

Május 8. Beszélgetés N. doktorral.

– Foglaljon, kérem, helyet.
– Köszönöm szépen.
– Beszél valamit a Lény?
– Most ezt mondja: “Grosser Gott, és geht mit Ihr zur Neige!”[45]
– Milyen hangon mondja, férfihang?
– Nem mondhatnám, hogy férfihang. Most ezt mondja: “Entlehr dich.”[46]
– Miért?
– Önre mondja, hogy beszéljen, mert ő nem mer engem kiereszteni, míg ön nem beszél… Nem értem, ő fél, hogy kivégez, és mégis nyiszál… Én egy szamár vagyok, ma már nincs eszem!… Még akkor se, mert ő tudja… én kuku (nevet) én már egész buta vagyok… A nap az Isten!
Feláll és távozik.
Május 9. Az orvosnőnek elmondja, hogy a Lény nagyon forszírozza, hogy mások előtt onanizáljon, úgyhogy már alig van ereje a kényszerítésnek ellentállni. A Lény így szól: “Ez semmi, ez semmi, hiába, nyilvánosan kell ezt megtenned, addig nem lesz nyugtod.”
Május 10. Az orvosnőtől kihallgatást kér, azután elmondja, hogy N. orvossal már egy éve mint felesége együtt él.
Május 11. “A szörnyeteg legújabban arra bírja W. doktor urat, hogy a reggeli vizitnél meg se szólítson engem. Szívet tépő reám látni, hogy egészen közönséges betegségi esetek aggódó gonddal tekintetnek, engem pedig már nagyon unnak. Most jövünk a mérésről. Ott ismét egy sértés esett rajtam. Csodálatos, hogy mivel rajtam, szegény férgen – aki annyira meghúzom magamat – nincsen gáncsolni való, a kövérségemre vonatkozólag bántanak. Pedig hónapok óta sokkal többször fogyok, mint hízom. Ma véletlenül húsz deka hízás mutatkozott. Erre F.-né így szólt: »Folyton hízik, megfog pukkadni!« Aki ebben sem lát feltűnőt, nem látja a második én munkáját, azt nagyon megcsodálom!”
Május 12. “Eszembe jut valami, mit már többször akartam tudomásukra hozni. Tessék megfigyelni, midőn a Nap a falra süt, de halvány a sugara, a sugár számtalan kerek fénygömbre van oszolva. Csupa kerek fénygömb rajzolódik ilyenkor a falra. Nem-e hihető az

én állításom, hogy minden ilyen fénygömb a Nap egy láthatatlan karjának felel meg, illetve abban folytatódik?”

Május 13. “Azt vetik szememre, hogy másfél év óta, mióta itt vagyok, mindig azt mondom, hogy meg fogok halni. De miért van ez? Mert midőn bejöttem ide, már igen régen haldokoltam. Csakhogy ami nálam öletik, az a halhatatlan lélek. Ezt nem könnyű megölni, és ő emellett fél, habozik napról napra. Azaz eddig habozott, mert bizonyos, hogy most már a végperceimet élem. Ez a szörnyeteg, úgy látszik, nem átallja odadobni a kesztyűt az egész emberiségnek, midőn engem, az emberiség felszabadítóját megfoszt az öröklétemtől. De Önök nem törődnek velem. Pedig most már valóban feltűnő jelenségek észlelhetők. Járás közben már nincs direktívám. Egészen körben forgok, és nem bírok megindulni. Ezt meg kellene figyelni, óh, ezt meg kellene figyelni!”

(Természetesen az orvosok ama kijelentése, hogy mindennek nyoma sincs, hogy ő egészen jól jár stb, abszolúte nem érinti. Ha azt az ellenvetést tesszük, hogy felesleges őt megfigyelni, s mert hiszen ő maga megmondta, hogy úgyse lehet segíteni, akkor elölről kezdi a magyarázatot: hogy talán mégis meg lehetne akadályozni a gyilkosságot, csak résen kellene lenni, őt éjjel-nappal figyelni, vizsgálni és láthatlan sugarak fotografálásával foglalkozni.)

Május 23. Egy új füzeten dolgozik. Ebben mintegy dióhéjban szándékozik összefoglalni az egész felfedezését tudományos használatra. A bevezetés így kezdődik: “Térden állva esedezem azon tudós úrnak, aki ezen soraimat elolvasásra fogja méltatni, tekintsen el attól, hogy azokat egy az *Ideg– és Elme-kórtani klinikán* tartózkodó leány írta… Egy embertársuk mondja Önöknek: az emberiség sorsa a levegőből intéztetik.” Azután elbeszéli az egész felfedezést változatlanul úgy, ahogyan a kórlefolyás elején lévő “középiratá”-ban olvastuk.

Május 31. A munka majdnem teljesen készen van. A százharmincnyolc oldalas füzetet a következőképpen osztja fel: “I. Az első legfontosabb felfedezés és még kételkedés… 7-25. lap – II. Meggyőzetésem és meggyőződésem saját pontos észleleteim alapján… 25-61. lap – III. Természeti törvények… 61-79. lap – IV. Idézetek… 80-94. – V. Annak bevallása, hogy hat év óta kinek tudom

magamat… 94-106. lap – Végszó… 106-110. és 114-118. lap – Jegyzetek… 101-104. és 110-114. lap.” Érdekesek a végszó utolsó sorai. “Ha kivégez – végeztessék ki kínok között, ha életben hagy – kíméljék életét. Nem akarom, hogy a levegő, ég és föld között a gyilkosság kiáltásaitól visszhangozzék. Azt akarom, hogy békésen álljon be az új, boldogító világrend!”

Június 5. Lázasan egész nap ír. Tanainak új összefoglalását állítja össze. E füzet címe: “Természeti törvények javított kiadásban.” Ez a munka így kezdődik: “Felfedezésemet a következő természeti törvényekben präcisáltam.”[47] Mindig rövidebben és világosabban ír. A bőbeszédűségekről, kitérésekről is kezd leszokni. Például 317. pont így hangzik. “A Napnak alsó kihűlt részéből indulnak ki a Nap láthatatlan karjai (sugarai). Az ő millió és millió karjai, a végükön fejjel, nem egyebek, mint láthatlan sugarak összetételei. A mi énünk tehát nem egyéb, mint láthatlan sugarak összege!” A 35. pont a holdkórosokkal foglalkozik: “a holdkórosokat is ez a Lény tartja veszélyes útjaikon a falakon, álmuk közben teljes biztonsággal a magasban villamos karjaival!” A 36. pont: “Az egész mindenség mozgató ereje tehát kétségkívül a villamosság !” A 37., utolsó szakasz így szól: “A leggyönyörteljesebb ige: a mi énünknek szállóképessége van! Jelenleg el sem képzelhető gyorsasággal fogjuk átszelni a jövőben az egész világűrt!”

A PSZICHÓZIS ANALÍZISE

A paranoiásnál – mint a tapasztalat mutatja – therapeutikus analízisről szó sem lehet. Az analizáló tehát csak a következő kérdéseket tűzi maga elé:

1, Hogyan fejlődött a pszichózis?

2. Miért fejlődött az úgy, ahogyan fejlődött?

3. Mennyiben volt ez az egész fejlődés célszerű és gépszerű; mennyiben kísérhetjük benne figyelemmel az életnek ezt az alaptörvényét?

Az első, ami a beteg anamnesisében feltűnik: a *sexuális komplex hyperaesthesiája*.

Már igen korán "nagyon érdekelte", hogy hogyan születik az ember, és kezdettől fogva "rettenetesen undorodott" minden efféle dologtól: "Mint egész kisleány tudtam meg… nem kell az egészet hallani… akinek van éles esze, kitalálhatja… fel tudja fogni. Ha akármit hallottam, szerettem volna mérföldekre futni. Sajnos (búsan bólint) tudomásul kellett venni előbb-utóbb." Egy Lilla nevű kislánytól tudta meg. Nyolcéves lehetett. Barna, szeplős leány volt. Mit mondott, nem tudja. A szüleit éjjel sohasem leste meg. Véletlenül sem hallott semmit, két szobában laktak.

A beteg hyperaesthesiája e ponton azóta csak fokozódott. Elbeszélés közben többször felugrik, eltakarja az arcát, az ajtónak indul, a jelenlevő ápolónőre néz, azután így szól:

"Soha ily dologról nem fogok beszélni. Nem tudom, nem tudom, nem akarom tudni."

Nem akarta tudni! Íme, itt van az abnormis reflexképződésnek első feltétele. Nem akar róla tudni. A normális gyerek ezen napokig töpreng, nagyon is akar róla tudni, megrágja magában a dolgot, lexikonban kutat, kérdezősködik; ez ennek a rendes útja, *ha tényleg érdekli a dolog*. A. G. kisasszonynál az ösztönös érdeklődés nagymértékben megvan, de ő az érdeklődést elnyomja: "mérföldekre akar futni".

Később is mindig bújt a férfiak elől. Egy nyáron – tizenhat vagy tizenhét éves lehetett – Szepes megyében volt penzióban, ott egy keresztény mérnök nagyon érdeklődött iránta, de ő nem hederített rá, már akkor lefoglalta egész napját az elevenen eltemettetéstől való félelem.

Nem lehet kétség felőle, hogy a beteg első phobiáját, az elevenen eltemettetéstől való félelmet, egy sexuális trauma hozta létre. Ha összegyűjtjük az újabb tapasztalatokat az aggodalmi neurózisokról, helyesebben pszichoneurózisokról, azt látjuk, hogy a Freud-féle pszichoanalízises irány követői majdnem kivétel nélkül megegyeznek, hogy ezek a betegségek – a mi nyelvünkön szólva – a sexuális komplex sérelmétől erednek. Nőnél, leánynál a sexuális komplex sérelme sérti az erkölcsi és a pénz komplexet is. (A mai nevelés mellett a lányok már igen korán tudják, hogy a szüzességtől függ a boldogulásuk, jövőjük, egzisztenciájuk, éppen ezért a sexuális trauma traumát jelent az egész Én-komplex számára is.) Az Én-komplex menekül az elviselhetetlen tudat elől, és az izgalom egy maradó félelmi neurózisban éli ki magát. Ismételjük: a traumát, amely ezt az aggodalmi neurózist létrehozta, nem ismerjük, de fel kell vennünk, hogy végbement. Ha valakinek nem tetszik ez a föltevés, mellőzheti, de miután az efféle aggodalmi neurózisok majdnem kivétel nélkül sexuális traumának (mint látjuk, semmilyen trauma sem lehet tisztán sexuális trauma!) köszönhetik a keletkezésüket, és miután másrészről a betegnél tizenhárom éves korban egy kifejlett aggodalmi neurózist találunk, azt hisszük, egész jogosan felvehetjük ennek az *analízissel ki nem mutatható* traumának a tényleges végbemenetelét.

A betegnél meg kell különböztetnünk először paraesthesiákat – szorongásos érzés –, másodsorban a kényszergondolatokat (hogy elevenen eltemetik, patkány eszi meg a testét, ropogtatja a szemeit), és végre olyan érzéseket, amelyek egyenesen ezekhez a kényszergondolatokhoz kapcsolódtak (mint a koporsóban fekvés, patkány általi rágatás érzése az arcán, a torkán, a szemein). Legcélszerűbben kényszerérzéseknek lehetne nevezni őket, megkülönböztetésül azoktól a paraesthesiáktól, amelyek a kényszergondolatokkal esetleg együtt járnak ugyan, de nincsenek

azokkal ilyen logikai viszonyban. E három tényező közül a paraesthesiák, a primer aggodalmi praecordialis érzések azok, amelyek a betegség lényeges alkatrészeit képviselik, míg például a kényszergondolatok hiányozhatnak is.

Valószínű, hogy a betegnél először csak az első volt meg, tehát, hogy a betegsége egy egyszerű aggodalmi neurózis (Angstneurose) volt. Ettől függetlenül fejlődtek azután ki a kényszergondolatok, például egy újságcikk hatása alatt az elevenen való eltemettetéstől való félelem. (Elmondja, hogy akarva, nem akarva, újra reá kellett gondolni a leírt esetre, beleképzelte magát az elevenen eltemetett ember szerepébe, akit kikezd a patkány.) Tizenhárom éves korától kezdve orvosokhoz jár. A neurózis hol javul, hol rosszabbodik, de sohasem javul annyira, hogy a beteget el lehetne bocsátani. Jól tudjuk, hogy hysteriás nőknél, akik általában szeretik a férfitársaságot, amely hiányozván, az orvos személye pótolja azt, vagy akik egyenesen beleszeretnek az orvosba – a gyógyulásnak nagy akadálya az az öntudatlan vágy, hogy a beteg minél tovább kezeltetni szeretné magát. – Ez tudniillik az egyetlen mód, hogy az orvossal vagy az orvosokkal gyakran találkozhassék. A bevallott vagy be nem vallott kívánságnak megfelelően újabb és újabb incidensek akadályozzák meg a gyógykezelés befejezését, amelyek vagy öntudatos hazugságon, vagy a tünetek tényleges makacs és célszerű visszatérésén alapulnak. A mi betegünk számára nélkülözhetetlenné válik az orvos. Nagyon meg tudja becsülni azt a jótéteményt, amelyet számára a klinika nyújt, ahol módjában van "országosan elismert" tudóssal vizsgáltatni magát. "Mindig súlyt helyeztem reá – írja valahol –, hogy csakis elsőrangú szaktekintéllyel kezeltessem magam!" Összefügg ez az ő általános vágyával a műveltség, előkelőség és jómód iránt. (A nagysági téves eszme csírái!) Látjuk, hogy atyja halála után sehogy sem tud belenyugodni a szegényesebb körülményekbe. Elmondja, hogy mindig szeretett csinosan öltözködni, és most sem sajnálja a kérést és követelőzést, ha arról van szó, hogy igen szerény viszonyok közt élő nővérétől egy új pongyolát, egy új cipőt kell kieszközölni. Gyakran dicsekszik előkelőbb rokonaival. Hangoztatja, hogy jobb családból való. Hosszan bizonyítgatja – anélkül, hogy valaki ezt kétségbe vonná –,

hogy igenis joga van a klinikai "különszobásokkal" érintkezni. (Ezek egyébként is szívesen látják, mert modora igen jó, és lényét egészben a tapintatosság és öntudatos szerénység jellemzi.) Az Én-komplex rajza ebben az időben, tehát tizennégy-tizenöt éves korában, a mi felfogásunk szerint nála a következőképpen fest.

Sexuális komplex. Igen érzékeny és állandó izgalomban van (praecordialis érzések).

Egészség komplex. Igen érzékeny. Állandó kellemetlen izgalom: az elevenen való eltemettetés kényszergondolata.

Pénz komplex. Kellemetlen izgalom: a szegénység gondolata, elégedetlenség. Aktivitás iránya: jobb anyagi körülmények. (Csak házasság árán elérhető.)

Erkölcsi komplex. Igen érzékeny. Aktivitás iránya: kitüntetés. (Tényleg nagy szorgalommal tanul, és bizonyítványa mindenkor csupa kitűnő.)

Faji komplex. Érzékeny, de csak sérelmek iránt. Ha szemére vetik zsidó voltát, nagyon fáj neki. Hogy ezt elkerülje: foglalkozik a kikeresztelkedés gondolatával.

Vallási komplex. Anaesthesiás, atrophizált. Már nem hisz istenben. Nagy érdeklődéssel olvassa az újságokban a természettudományos dolgokat. Meg van győződve, hogy a halál után nincsen más élet.

Az orvosoknál való vizitelés sokat jelent az ő életében. Jelenti elsősorban a pénz komplex kielégítését. Ha nem is gazdag, de módjában van a legdrágább orvosokkal kezeltetni magát, ugyanazokkal, akikhez a gazdagok fordulnak. Ezen hysteriás öntetszelgés és mások figyelmének felhívására való törekvés öröm a komplexnek. Közönséges nyelven szólva: a kisasszony csalja vele magát, "játssza az előkelőt": de mégis öröm, mert csal vele másokat is, távolabbi rokonait, barátnőit stb, akiknek azt meséli, hogy fizet a tanároknak. Másodsorban jelenti a dolog a sexuális komplex kellemes izgalmát. Ez két okból fontos. Először nem kell bevallania magának, hogy az orvosokhoz mint férfiakhoz is megy, és társaságukat, udvariasságukat, érdeklődésüket mint nő is élvezi. Másodszor pedig tényleg nincsen más férfi a láthatáron. Ha volna is, visszautasítaná ugyan, mint nyaraláskor a mérnököt, de sérelme

volna a komplexnek már az is, ha nem volna alkalom erre a visszautasításra. Ezt a sérelmet is elhárítja az állandó gyógykezeltetés. A neurózis ilyenformán automatikusan tartja fenn magát többszörös komplexérdekek miatt is. Így történik meg, hogy tizenhárom éves kora óta úgyszólván nem volt hét, amikor orvossal többször nem beszélt, vagy azokhoz hosszú levelet ne intézett volna. Aki nem ismeri a klinikák tájékán tenyésző makacs hysterikák természetét, talán túlzottnak fogja találni ezt az egész fejtegetést, de aki előtt nem ismeretlen e típus, azt hiszem, magától értetődőnek fogja találni az elmondottakat.

(Természetesen a hysteriások gyakori orvosváltoztatásánál nem vehető fel, de nem is szerepel mindig főok gyanánt a sexuális komplex érdeke. A kóros érzetekből eredő testi fogyatkozás feletti aggodalom a betegség hosszú időtartama mellett kimeríti úgy a beteg, mint az orvos türelmét. Amaz nem győzi kivárni a betegség végét, emez meg beleun a sok panasz meghallgatásába és sokszor a hysteriás egoista hajlamából eredő túlságos pretenzióba.[48] Ezt a különben érzékeny beteg könnyen fel is ismeri. Továbbáll, mert a gyógyulás sikerének akadályát az orvosban és az alkalmazott eljárásban látja.)

A. G. 1891-ben, azaz tizennégy éves korában végzi be a polgári iskolát. A következő esztendőben felsőbb leányiskolába jár, de csak egy osztályt. Nem járatják tovább, házileány lesz ambícióinak ellenére, amelyek szerint tanulni szeretne.

Életének további esztendeiben úgyszólván kizárólag betegségének él. Jó barátnője nincs, a testvéreivel nem áll benső lelki viszonyban. Egyedül anyját – aki szívbajban szenved – szereti az imádásig. A betegség minden kis rosszabbodása kétségbe ejti, önfeláldozóan ápolja. Íme, a hysteria egyik legfontosabb aetiológiai momentuma, amelyet már Breuer is kiemelt – a betegápolás. A betegápoló állandó paradox reflexéletet él. Vagy bevallja magának, hogy nehezére esik a dolog, hogy nem szívesen áldozza fel az egészségét, türelmét, idejét az ápoltért, vagy nem. Ha nem, akkor el kell nyomnia az automatikus bosszankodást és méltatlankodást, amelyet az önfenntartási komplex ilyetén való folytonos sérelme kiváltott vagy kiváltana. Elnyomja, nem akar tudomást venni róla, mert hiszen az

erkölcsi komplexének sokkal jobban fájna beismerni azt, hogy ő nem szívesen ápolja a beteget, akinek élete, egészsége olyan fontos számára. A betegápoló hysterikában tehát az önfenntartási komplex feltolakodó ellenvetéseinek elnyomása révén már kifejlődik egy egész sorozat abnormis endopszichikus reflexpályaív és abnormis reflexműködés. (Mint Freud mondja: bekövetkezik az öntudat hasadása.)

Az önfenntartási komplex ellenvetése el van hallgattatva, a komplex érdekei háttérbe vannak szorítva, de jő a retorzió: a komplex állandó és kellemetlen izgalma – megérkeznek a hipochondriás kényszergondolatok. A leány félni kezd, hogy édesanyjától el fogja kapni a “tüdőbetegséget”. A félelme nem alaptalan: az újságokból tudja, hogy a tüdővészes ember fertőzi a környezetét, és a betegség a bacilusok révén milyen észrevétlenül terjed. Többször látja, hogy az anyja vért köp, lázas, izzad, szenved. Teljes lelkéből átérzi ezeket a szenvedéseket, és a félelem annál jobban beléje impregnálódik, minél inkább rosszabbodik a beteg állapota, minél inkább nőnek annak a szenvedései. Menekülni szeretne. Igyekszik minden testi érintkezést kerülni. Íme, ismét egy konfliktus. Mint szerető, hálás leány, akinek egyetlen barátnője az anyja, el szeretné titkolni az óvatosságát és a fertőzéstől való félelmét (még saját maga előtt is!) – mint művelt, minden iránt érdeklődő ember pedig tudja, hogy a vele való együttlét állandó nagy veszélyt jelent számára. Az anya nem tartja tisztán a köpetét, leányának gondoskodása, aki a köpőcsészét utánahordja, nem ér célt, a sputum gyakran a földre esik stb, a leány felmossa, kezet mos, meg akarja mindenáron akadályozni a veszélyt. Az anyja mindezt észreveszi, észreveszi az óvakodást is. Szemére veti, hogy nem mer inni a poharából, enni az evőeszközeivel. Mindez nagyon fáj. Nem tudja titkolni a félelmét anyjától. A konfliktusból csakugyan nincsen menekülés: vagy az anyját kell kímélnie, vagy magát. Ha az elsőt teszi, megkapja a betegséget és önszemrehányásokat az egészség komplex részéről, ha a másodikat teszi, állandó szemrehányásokat kell hallgatnia attól, akit a legjobban szeret, és a saját sexuális (anya) és erkölcsi komplexeinek vádja elől sem menekülhet: hogy nem jó leány, nincs jó szíve, önző. Ez a konfliktus nagyon megviseli, kapkod

ide-oda. Majd az első, majd a második irányt követi, nincsen nyugalma. Hozzájárul mindehhez, hogy apja szintén köhögős ember. Ő pedig szeretne tanulni, sokat tudni, egészséges, gazdag és nagyon-nagyon boldog lenni. Hogy: “egy méltó férfi oldalán”, ezt nem meri hozzá se tenni. Annyira szegény, hogy *távoli reménye sincsen*, hogy ilyen férfit kaphasson férjül. Elnyomja tehát már eleve a férjhez menés gondolatát.

De tudja, hogy egy kincse van, a szüzessége; ennek a révén mégis lehetséges, hogy jó férjet kap. Nagyon tetszik neki Borgia Lucretia története, aki inkább megölte magát, semhogy szüzességét prédául engedte volna.[49]

Hosszú esztendők telnek el. A félelmi neurózis háttérbe szorult, és hipochondriás kényszergondolatok dominálnak. Otthon ül, ápolja az anyját, s ha az ágynak esik, segít a házi munkában, és vár. Sivár miliő! Az apa csak este kerül haza a boltból. Mindig mogorva, szótalan, mert az üzlet évről évre rosszabbul megy, és betegsége, az arteriosclerosis is mind több kellemetlenséget okoz.

A leány kilátásai egy jó férjhez menést illetőleg mind kétségesebbekké válnak. Egyetlen üdítő pont az életében, ha a klinikára megy. Itt szívesen fogadják, méltányolják a szerénységét és a jó modorát, érdeklődnek az állapota iránt, kikérdezik nemcsak a betegségéről, hanem egyéb életviszonyairól is. Már azóta a poliklinikára jár. Ott villamos kezelést és hipnózist kap. Ezzel kapcsolatban ismerkedik meg a *befolyásolás* gondolatával. Sokat töri a fejét mindezen. Ha valami idevágó dolgot fölfedez az újságok vegyes rovatában, sietve elolvassa. Ekkorra esik (1897-1900) az a fölfedezése, hogy a napfényben van valami, ami előidézi a gondolatait és érzéseit.

1905-ben az apa agyszélhűdésben meghal. Egy újabb traumát jelent ez a pénz és ambíció komplexeknek, de a sexuális (apa) komplexnek is. Hirtelen sokkal rosszabb anyagi viszonyok közé kerül a család. Eddig sohasem nélkülöztek, és ha fölösleges pénz nem is volt, de mindig telt csinos ruhákra, jó cipőkre. Ezután mindenkinek dolgozni kell. Az anya tehetetlen, gyenge, beteg. Az idősebb nővér otthon varr a rokonoknak. (Egyelőre ő a család legfőbb támasza.) Gizella gépírást és gyorsírást tanul. A halál közeli

látása nyomán feltámadnak a régi halálfélelmi kényszergondolatok, egyébként is szenved: nem tud belenyugodni a változott viszonyokba.

1907-ben újabb csapás. Meghal a hőn szeretett anya. Gizella van mellette éjjel-nappal, de folytonos aggodalmak között: hogy a betegség át fog ragadni reá. A temetés után a végtelen magány és kietlen jövő érzése uralkodik rajta. Nincsen senkije. Harmincéves lett. A serdülés esztendőit a folytonos kényszergondolatokkal való küszködések keserítették el. A perspektívák mindig szomorúbbak, a baj mindig több. A tizennyolctól huszonnyolcig terjedő esztendőket a hipochondriás aggodalmak dominálták. Úgy érzi, hogy az élet nagyon igazságtalanul bánt vele.

Csak egy momentum kell mindezek után, hogy kipattantsa a szikrát. Egy izgalom, amelyben nagymértékben érdekelve lesznek betegünk összes komplexei. Jön kettő is.

A kisasszonynak megkérik a kezét. Egy jómódú özvegyember üzen, hogy szeretne járni a házhoz G. miatt. Szándékai felől nem lehet kétség. Utólag nem tudjuk megállapítani, hogy a férfi terve mennyire volt csakugyan komoly. Özvegyember lévén, előkelő pozícióban, túl a harmincötön, két gyermekkel, nem valószínű, hogy meggondolás, azaz komoly szándék nélkül közeledett volna. A lényeges azonban nem ez. A lényeges az, hogy a beteg *meg van győződve a szándék komolyságáról*.

Előtte áll tehát a jövő. Hirtelen úgy tetszik, hogy a sors korrigálni fogja eddigi mostohaságát. Egészen szegény árva leány létére gazdag kérője akad, aki miatt irigyelni fogják, aki mint férj megszerez számára minden kényelmet, megszerzi azt a jómódot, amely után annyira vágyott, s amelyről sokat ábrándozott. Az erkölcsi, önfenntartási és pénz komplexek egyszerre teljes kielégüléshez juthatnának. *Csak a sexuális komplex az, amely beleszól a dologba.* Ismét konfliktusba kerül ez a szerencsétlen psziché. Tudniillik G. szeret valakit, egy fiatalembert, akinek személyéhez viszont a sexuális komplex érdekei kapcsolódnak. A baj csak az, hogy még nem nyilatkozott. Lehet, hogy talán már holnap szólni fog, talán holnapután. Megkérdezni őt azonban teljes lehetetlenség. Erre igazán képtelen a szemérmes Gizella, hiszen jól tudja, hogy arról az

elviselhetetlenül utálatos dologról van szó. Éjjel-nappal töpreng, hogy mitévő legyen. Otthon, az utcán, a hivatalban folyton ez a probléma foglalkoztatja: *mit tegyen*? Ha nem volna számára olyan nagy kérdés a szerelmi boldogság, ha nem vágynék reá olyan kétségbeesett vágyakozással, akkor könnyű volna a dolog, férjhez menne az idősebb úrhoz. De ez a leány egészében szeretné ismerni és végigélni az életet, nem akar lemondani erről sem. Érzi, hogy képtelen lenne a férjét megcsalni. Tehát csak olyan valakihez szabad mennie, akit szeret, hacsak nem akar egész életre lemondani annak a megismeréséről, amire annyira vágyott. Annyira, hogy a róla való beszélgetés hallgatása is már *elviselhetetlen izgalmat* okozott. ("Mérföldekre szeretett volna menekülni.") Mindezek miatt vissza szeretné utasítani a kérőt. Igen ám, de hátha a másik férfinak meg ő nem fog kelleni? Mit csinál akkor? Akkor azután újra a szegénység, magány, a szerelmi nélkülözés várnak reá. Láthatjuk a konfliktust a maga egészében. Nem csekély dolog, amiről határoznia kell.

Ezekben a napokban történik meg, hogy délben az irodából jövet – ahol munka közben is, egész délelőtt a házasság felől gondolkodott –, *a körúton valami szellő legyinti meg az arcát*. Úgy érzi, hogy ez egy erő, amely mindenáron arra akarja kényszeríteni, *befolyásolni*, hogy *menjen férjhez az özvegy kérőhöz*. Ekkor elhatározza, hogy minden erejével küzdeni fog az idegen befolyás ellen, s az eredmény az, hogy a gazdag kérőt visszautasítja. Inkább kitart a bizonytalan fiatalember mellett.

E befolyásolási illúzió célszerűsége nyilvánvaló. A beteg már alapjában döntött – a szerelem mellett. Azonban nem akarja bevallani magának, hogy ő ennyire "érzéki", ennyire "buja, erkölcstelen" – hiszen ennek a belátása számára a legelviselhetetlenebb. Egy nő, aki ezt a "látszatot" csak *mások előtt* akarja elkerülni, hazudik valamit. A mi betegünk azonban saját maga előtt akarja eltitkolni. Ha saját magunknak hazudunk – annak már jó ára van. (Apró kis neurózisok, phobiák, ellenszenvek, depressziók, meghasonlások).[50]

Egy ennyire diszponált betegnél pedig különösen nagy az ár. Az ára az, hogy csakugyan teljesen sikerülni fog az eltitkolás – de csak pszichózis árán. A pszichotikusnak csak kívánni kell valamit – mint

Goethe bűvészinasának –, és az mindjárt külső valósággá lesz. Hallucinációk révén tudja meg, hogy minden csakugyan úgy van, amint kívánja és elgondolta. Így történik itt is. Az a határozatlan, öntudatlan vágy él benne, hogy: ne kelljen bevallani magának, hogy a bűnös, szégyellni való szerelem mellett döntött, és erre rögtön egy illúziója támad: mintha egy szél legyintette volna, egy idegen akaratot érez, amely a nem szerelembőli férjhez menésre akarja rábírni. Mi a felelet? Ez: *nem engedelmeskedem az idegen akaratnak*.

Íme, teljesült egy kívánsága. Nem kell többé magának bevallani, hogy az ösztönei szerint *ő maga választott*. Látjuk, milyen célszerű ez az első paranoid illúzió.

A pszichének ez a nagy erőfeszítése azonban kárba vész. *A fiatalember, aki miatt visszautasította az özvegyember házassági ajánlatát, nem nyilatkozott, hanem eltűnt a látóhatárról*. Megtörtént az, amitől a legjobban rettegett. A sexuális komplex érdekében mellőzte a többi komplex érdekeit, amelyek pedig oly közel állottak a teljesüléshez, és most ott áll, hogy *egyetlen vágya sem fog teljesülni*! Az összes komplexek hatalmas traumát szenvednek el, amelyhez hasonló még sohasem érte ezt a sokat szenvedett lelket. *Ez a trauma fokozza fel a befolyásoltatás illúzióktól támogatott kényszergondolatát – üldöztetési téves eszmévé, amelyet most már hallucinációk támogatnak.*

Mindaz, amit a beteg életének erről a korszakáról az ő “középiratá”-ban olvastunk, már ki van szépítve, és az utólag fellépett nagysági téveseszmék által meg van változtatva. (Tudniillik később – mint láttuk – az egész dolgot tudományos felfedezésnek játssza ki. Ez egyrészt *védekezés* a nála sokszor feltolakodó gondolat ellen, hogy ő tulajdonképpen elmebeteg, és másrészt a kielégítetlen ambíció komplex kielégítését célozza. Minderről később.) Éppen ezért ez a simplex adat, hogy ebben az időben G. *csak arról panaszkodott, hogy az ördög üldözi*, igen becses. A befolyásoltatás gondolata az üldöztetés gondolatává alakult át.

Az ördög általi üldöztetés téves eszméje a hozzá tartozó hallucinációkkal kompenzatorikus jellegű. A sexuális komplex végzetes traumát szenvedett. A trauma a következő tudat: íme, nem

kellek senkinek. Az üldöztetés gondolata egyszerűen kompenzálja. Valószínűnek látszik már itt, hogy az ördög az üldöző férfi szimbóluma. A téves eszme tehát cáfol: igenis kellesz, de nagyon is.

A hiába várt férfi, aki sehogy se akart megérkezni, hogy szép szavakkal, szerelmi vallomásokkal üldözze, íme, megjelent. A pszichikus védelem eltorzítja, ördöggé maszkírozza át, de az ördög is férfi, aki törődik vele. Jusson eszünkbe a vénülő leányok ismert fogadkozása: "Ha az ördög jönne, ahhoz is hozzámennék!"

A mi betegünknél a szüntelen működő lelki védelem miatt szó sem lehet róla, hogy a pszichózis egy valódi férfit jelentessen meg. Képzeljünk el egy hasonlóan megkínzott, diszponált, ideggyenge leányt, akinek az élete mindenben hasonló betegünk múltjához, karakterében azonban hiányzik ez a páratlan szemérmesség. Ez a nő, ha nála paranoia fejlődik: egy szép fiatal emberről, királyfiról vagy hercegről fog fantáziálni, menyasszonynak mondja magát, esküvőre készül stb. A mi esetünkben a pszichózis teljesíti ugyan a komplex követelését, hiszen ez a célja (ezért célszerű a pszichózis), de a rendkívül erős lelki védelem *még itt sem szerel le*, még itt is működik, folytatja az öncsalást, az önmagának való hazudást, és az ördög alakját hozza be a férfi helyett. Magában ebben a tényben a következő motívumok rejlenek. A kisasszony minden sexuális dolgot gyerekkorától fogva utálatosnak, "iszonyatosnak" tart. A férfiak számára ördögök, akik meg akarják "rontani" és a "bűnbe" vezetni. Éppen ezért eleve visszautasít mindenkit, aki közeledik hozzá, mert bizonyos, hogy meg akarja "kísérteni".

Hogy az ördög itt csak szimbólum, ezt bizonyítja az a tény is, hogy a beteg életének ebben a korszakában *nem* hitt istenben, ördögben és öröklétben. De bizonyítja az az álom is, amelyet a naplóban 1911. november 27-én találunk leírva.

Mindezek világosan demonstrálják, hogy a hallucinált üldözés ténye és az ördög alakja szimbólumok: a szerelmi üldözés és a meg nem érkezett férfi megvalósulásai. A hallucinációk az önfenntartási komplexnek ugyan kellemetlenek, a sexuális komplex számára azonban egy immár teljesen nélkülözhetetlen szükségletet pótolnak, azaz nagymértékben kellemesek. A beteg, bár állandóan üldözöttnek

érzi magát – csak egyszer kísérel meg öngyilkosságot. Ez az öngyilkosság is markírozott öngyilkosság. Nővére és fivére jelenlétében ki akar ugrani az ablakon. Természetesen megakadályozzák. Ezzel az öngyilkossággal újra azt bizonyítja magának ez a minden képzeletet fölülmúló módon szemérmes lány, hogy ő, íme, mindent megtesz, hogy a csábítás, a kárhozat, a bűn elől meneküljön. *Inkább a halált!* – ez a gondolat végigvonul az egész naplóján, de különösen pregnánssá válik az N. orvos korszakában.

Ez az öngyilkossági kísérlet, és később ez a mondás megmentik az erkölcsi komplexet attól, hogy be kelljen ismernie, hogy ő igenis gyönyörködik ebben a szerelmi üldözésben. Így az erkölcsi komplex is kellemes izgalomban részesül; egy öntudatlan gondolat, egy érzés ez: *"íme, én mégis egy páratlan, tisztességes leány vagyok!"* Aminthogy később a beteg ezt ezerszer hangoztatja, ezerszer leírja. Jól értjük tehát már, hogy miért volt az öngyilkosság csak markírozott. Ez a nő nem akarhat öngyilkos lenni. Hiszen számára *most kezdődött meg a nemi élet a pszichózisban*. Senki se vetheti szemére, szabadon fantáziálhat, senki sem vádolhatja, *még saját maga sem*. (Mert jegyezzük meg: ez a lány soha azelőtt azt se engedte meg magának, hogy más fiatal lányok rendes szokása szerint csók– és coitus-fantáziákat rendezzen. Ő ezt is tisztátalan, gyalázatos dolognak tartotta, ami miatt pirulnia kellene mások előtt.)

A pszichózis további menetében két momentum jő figyelembe. Először a *sexuális komplex állandó kellemes izgalma, amelyet a hallucinációk fenntartanak. Másodszor az erkölcsi, komplex állandó védekezése, ami folytonosan megmásítja, eltorzítja, elváltoztatja a pszichózis produkcióit*. Ezért van *szükség* reá, hogy a beteg az egész üldözésből tudományos rendszert kovácsoljon, és azt felfedezésnek nevezze. Ezzel egyszersmind delectálja[51] az ambíció komplexet is. Hiszen mindig vágya volt tanulni, tudni, kiválni minden tekintetben a többiek közül. Mennyit hangoztatja később naplóiban és leveleiben, hogy őneki micsoda "éles megfigyelőképessége" van, hogyan folytatta ő a "vizsgálódásait" stb. Az egész nagy apparátus tehát, amellyel ő ezt a világismereti rendszert, ezt a vallást (mert ugyebár a halál utáni életről van benne szó) felépíti, csak arra való, hogy elleplezze a lényeget. Azt, hogy itt nem üldözésről, hanem szerelmi

üldözésről van szó, hogy az üldöző nem ördög, hanem férfi, és hogy nem az életért folyik a küzdelem, hanem a szüzességért.

1910. január 8-án olvassuk a naplójában: “Az ágyban szokott legjobban gyötörni.” Ugyanezen a napon, amikor sehogy sem akar sikerülni a “kivégzés”, a Lény felkiált: *“megöl az izgalom!”* 1910. január 23-án az ördög éjjel báli ruhába öltözött fiatalember alakjában táncba hívja: *“Menjünk, kicsikém, az utolsó táncra!”* Később nagyokat harap rajta, és így szól: *“Fáintos falat volt.”* 1910. február 2-án a Lény ezt mondja: *“Te vagy az én eljegyzett menyasszonyom.”* 1910. október 24-én vetkőzése közben ezt mondja: *“Ordítok a gyönyörtől, mert még ma éjjel megteszem!”* Azt hisszük, hogy ezek az idézetek teljesen bizonyítanak.

A folytonos huzavona: ahogy ő minden *éjjel* várja a kivégzést, és mindig megmozgat mindent, hogy ezt megakadályozza vagy megakadályoztassa, ez a szerelmi játék szimbóluma. (A szemérmes leány estéről estére halogatja az átengedést, a defloratiót.)

Aki bár figyelemmel végigolvasta a beteg naplóját, de nem gyakorlott a pszichoanalízisben, és nem ismeri *praxisból* a szimbólumok nagy szerepét a lelki életben, annak mindaz talán csak egy többé-kevésbé sikerült ötletnek látszhatik. A továbbiakban a mi dolgunk az, hogy nyomon követve a pszichózis fejlődését, beigazoljuk, hogy nézetünk szerint más magyarázat egyáltalán nem lehetséges, éppen úgy, mint ahogy magunk is nem a betegnek a klinikára való felvételekor, hanem lassan, a fejlemények napról napra való tanulmányozásával és összehasonlításával jutottunk erre a magyarázatra és erre a meggyőződésre.

A tan, hogy mindannyian idegen befolyás alatt állunk, a felelősség elhárítására való: tehát szintén védelmi célzatú. “Ha nem vagyok ura az akaratomnak, akkor nem lehetek felelős azokért a gyalázatosságokért, amiket esetleg tenni fogok vagy tenni szeretnék.” Ez a gondolatsor az öntudattalanban reflektorikusan folyik le, de a befolyásoltatás célszerű, hasznos tana megszületik. Első alapja: az idegen hatás érzése a napfényben, amely eleinte kényszergondolat jellegű. Mint ilyen, az egészség komplex kellemetlen izgalmát jelenti. A pszichózisban is megmarad ez a

jellege, de egyúttal az erkölcsi komplex számára egy kellemes védelmi eszközzé válik.

A sexuális komplex nagymérvű kellemes izgalma, amelyet az ördög által való üldöztetés képvisel, váltja ki az atrophizált és anaesthesiás vallási komplex aktivitását. A kisasszony nem hitt a túlvilági életben, most felfedezi, hogy a földi élet után igenis örök élet következik. Ahogyan ő a túlvilági életet elképzeli, ez a keresztény és zsidó vallások összeházasítása a materialista világszemlélettel és Gustav le Bon matéria– és energiaelméletével.[52]

A vallások tulajdonképpen kivétel nélkül az önfenntartási komplex kellemetlen izgalmainak kompenzálásául keletkeztek. Az ember nem tud belenyugodni az egyéniségének a pusztulásába. Fölállítja tehát a tételt, hogy a halál *nem jelent megsemmisülést*. Igen ám, de hiszen a holt ember a földben fekszik és szétrohad. Már megvan a dualizmus: az, ami örökké él benne, a lélek, az láthatatlan! Az ősi népfantázia éppen olyan gyorsan és szuverénül működik, mint az őrült pszichéje. Rögtön megvalósítja, igaznak mondja ki azt, amit tulajdonképpen csak nagyon óhajt, hogy igaz legyen. Például a világban nincs igazság, a rosszak boldogulnak, a jók szenvednek. Helyes, már kész is van a tétel, hogy az isten majd megjutalmazza a jót, és megbünteti a gonoszt. Íme, ez a vallások keletkezésének pszichológiája. A fantázia teljes gőzzel dolgozik, hogy a komplexek szolgálatára siessen. A vallás tehát főképp az önfenntartási komplex terméke, legfőbb feladata elhitetni az egyénnel, hogy örök élete van, hogy az egyéniség nem semmisül meg. Az öregek, a betegek, a gyengék, a bajban lévők vallásosak, nekik sokszorosan érdekükben áll, hogy elhiggyék ezt az elképzelt kellemes tételt.

A mi betegünk egy különös vallást komponál magának a saját szükségleteihez képest, amelyben szintén megtaláljuk a lélek halhatatlanságát. Ez a vallás azonban magában foglalja az összes többi komplexek gyönyörködtetését, vigasztalását és kielégítését is. Mielőtt azt vizsgálnánk, hogy hogyan éri el a célt, tartsunk szemlét annak egyes motívumai felett, amint ezt a “középirat”-ban, az intézetbe való belépéskor találjuk.

1. Az ördög eleinte álcázni igyekszik magát. A pszichikus átvitel tipikus példája. Ellenkezőleg: a beteg álcázza az ördögöt, azzal, hogy

ördögnek nevezi.

2. Azzal vádolja, hogy a vágyakat akarta belőle kiirtani – midőn a lemondásra és felebaráti szeretetre (keresztény motívum) beszélte rá. “Ez persze irtózatosan fájt, akárcsak az élet legmélyebb gyökereit tépte volna ki belőlem”, írja a beteg csodálatosan finom fogalmazással. *A vád ismét reá magára alkalmazható*, és helyettesíti az önvádat, amelyet annyiszor elnyomott: hogy “hátha mégsem helyes ez a túlságos elvonulás, menekülés a férfiak elől stb.”

3. “Lassan-lassan kezdett engem az egész titokba beavatni.” Így szokták a lányokat megrontani fortéllyal, lassan. (Bizonyára hallotta és olvasta is már.) Vele sohase próbálta ezt senki, de, íme, a pszichózis ezt az eltitkolt óhajt is napvilágra hozza és teljesíti.

4. A Lény szó használata az isten megjelölésére világosan a római katolikus katekizmusból való – amelyet, mint tudjuk, a beteg többször olvasott. Itt az egyik kérdés: “mi az isten?” A felelet: “legtökéletesebb szellemi lény, lelki valóság, mindennek legfőbb ura.”

5. “Én vagyok a te istenednek a karja.” Ez a frázis a tízparancsolat első parancsát juttatja eszünkbe: “Én vagyok a te urad, istened!”

6. Maga az egész csodálatos kép: a Nap, amelynek sugarai számtalan, az emberek sorsát irányító karban végződnek, *pontosan megfelel* Nagy Sándor egy tollrajzának, amely Komjáthy Jenő versét, “Óda a Naphoz”-t illusztrálja.[53] (Beteg tagadja, hogy látta.)

7. A Lény keletkezése a kozmikus ősanyagból hasonlít a Kant-Laplace-féle elmélethez.

8. A csillagok tükrözése egyike a legérdekesebb momentumoknak ebben a csodálatos pszichózisban. A Lény csal. Tükrözés által megsokszorozza a csillagok látszólagos számát. Hogyan csinálja, ezt nem árulta el a betegnek. Valószínűnek látszik, hogy a kisasszony olvasta valahol (például [a] gimnáziumi fizikában) a fény terjedési sebességének meghatározását, amelyre Foncault egy gyorsan forgó *tükröt* és egy más kutató pedig egy csillag fényét használta fel.

9. A. G. vallásának a mennyországa a Napban van, ahol a lelkek a *tüzes* sugarakban összezsúfolva élnek, és boldognak hiszik magukat. Ez a mennyország tehát a pokolhoz is hasonlít.

10. “A Nap alsó része a gonosz. Ide rejti ő a rossz indulatait.” Az elmélet e motívuma megfelel a kisasszony egész szemérmesen buja lényének. A nemi szervek az alsó testben vannak. Az alsó testbe tehát nem helyez lelket. Itt nem is lélek útján érezünk (amely csak a derékig terjed), hanem az idegek elágazásai révén. Ez az aggodalmas pontosság is, mellyel az egész pszichózisban minden sexuális motívum már eleve élére van állítva – a leplezés és maszkírozás kiáltó gondossága által – s bizonyítja, hogy a beteg nemi iszonya igenis fokozott nemi érdekeltséget jelent.

11. Az a beállítás, ahogyan az ördög a leánynak mindent megmagyaráz, megmutat, külsőségeiben föltétlenül emlékeztet Jézus megkísérlésére a sátán által, amint azt Máté evangéliumának IV. részében olvassuk.

12. A láthatatlan befolyások közvetítője a villamosság. Hogyan is jutottunk ide? *a)* Van idegen befolyás, ez a tétel az erkölcsi komplex védekezésének szüleménye. “Van idegen befolyás, tehát a felelősség nemcsak rajtam van!” *b)* Az idegen befolyás láthatatlan. Most jön az egészség komplex védekezése: a befolyás villamos (a villamosság láthatatlan), tehát semmi abszurd nincs benne, hogy láthatatlan legyen. *Én nem vagyok beteg*, amikor láthatatlan befolyásokat érzek, mert hiszen a villamosság láthatatlan, és az egész dolog jól érthető. Két komplex munkájának a nyomát figyeltük meg, hogyan csiszolták azok a téves eszmét. Milyen csodás célszerűség! Milyen pompásan védi magát a psziché, mialatt pszichózist épít!

13. A Radium és Helium bevonása a teóriába nyilván azokkal a cikkekkel van összefüggésben, amelyek különösen az 1900-1905. esztendőkben oly sűrűn jelentek meg a napilapok vegyes rovatában. Szó volt ezekben a Radium és Helium egymásba való átalakulásáról, az emanáció rokonságáról az elektromossággal, a spontán generatio bizonyításának új kísérletéről Ramsay által.[54] Ő állította elő, ha jól emlékszünk, a crystalloidokat, amelyeket egy ideig elemi élőlényeknek tekintett. A kisasszony fenntartja azonban a reményt, hogy a Radium segélyével sikerülni fog az emberhez hasonló élőlényeket előállítani.

14. A villamosság felfogását illetőleg mindig logikus marad. Gustav le Bon energia-matéria elméletét annak idején több lap népszerű alakban közölte. Ezek egyikét olvashatta a beteg. A villamosságot olyan energiának tekinti, amely *materializálódásra képes*. A Lény megindítja az akaratát a Napban, és a villamosenergiák tömörítésével, csoportosításával, ha kell, anyagokat varázsol a földre. (Tagadja, hogy az elméletet ismeri.) Az anyagnak és energiának egyenértékűségét és egymásba való átváltozhatóságát, amely le Bonnál igen finom filozófiai spekuláció, a beteg teljesen megérti, és mint kész igazsággal operál vele.

15. Nem kerülte el figyelmét a láthatatlan "n" sugarak fotografálásának problémája sem, amely szintén 1904-1906 táján járta be a világsajtót. Ennek a belekomponálása az elméletbe szintén bámulatos[an] intelligens, sőt egyenesen zseniális. Egy egész mitológia. A régi hamis isten uralmát az emberek megdöntik, kiderül a gazság, a kicsinyesség, az önzés, és következik a büntetés (Götterdämmerung).[55] Sok vallásban megtaláljuk ezt a motívumot is. Jézus megdönti a sátán uralmát – Jupiter Saturnusét, Saturnus Kronoszét.[56] A régi mongol vallásokban a jó és rossz (Ariman) küzdenek.

16. Maga a felfedezés, hogy a világ trónján egy ördög ül, óriási horderejű. Ez megfelel az ambíció komplex vágyainak. Ennél nagyszerűbb, jelentősebb tudományos és emberi felfedezés valóban nem képzelhető.

A beteg, miután módjában van: *íme, a legmesszebbmenő elégtételt veszi magának a szomorú magányban eltöltött reménytelen esztendőkért*. Most, íme, ő a világ legfontosabb embere, akin az évezredes világrend gyökeres megváltozása egyedül nyugszik, ő lett a legnagyobb tudós, a legnagyobb mártír, a világ igazi megváltója.

17. Megvalósult a sexuális komplexnek a vágya is. A férfi, aki foglalkozik vele – ha gonosz is –, a leghatalmasabb, a legeszesebb mindenek között. Erről a megvalósulásról azonban csak sokkal később vesz tudomást. Amikor elbeszéli, hogy a Lény hatalmas penist mutat neki, ondószaggal kábítja el, és kezével a

szeméremtestén babrál. Ezek szólnak amellett, hogy *nem tévedtünk*, amikor az ördögben az üldöző férfi szimbólumát láttuk.

18. A Lény azt követeli, hogy feledje az egész felfedezést; a beteg, *bár maga is szeretné, nem képes erre*. Ez a motívum szintén sexuális jellegű. A beteg elbeszélte, hogy mikor egy kis barátnője nemileg felvilágosította, szintén szerette volna feledni az “elviselhetetlen, undorító dolgot” – de nem lehetett, sőt annál inkább kénytelen volt rágondolni, és folyton azzal foglalkozni.

19. Maga az egész elképzelt mennyei forradalom, ha valaki a rabszolgalelkeknek fenn elmondaná az igazságot, és erre a Lényt letaszítanák trónjáról, Zeusz harcát a titánokkal juttatja eszünkbe.[57] A Lény módszere, aki az elégedetlenkedő lelkeket a pokolba való taszítással fenyegeti, a bibliából vett reminiszcencia, ahol a rossz, elégedetlen angyalok letaszíttatásáról olvasunk. (Az elemi iskolai bibliai kivonatokban is benn van.)

20. A Lény a beteg *lelkét* gyötri, harapja és kínozza; íme, ismét a védelem munkája. Direkt leszögezi, hogy nem a testről, nem az alsó testről van szó. Tudniillik éppen arról van szó. Az erkölcsi komplex azonban már eleve gondoskodik róla, hogy őt semmi sérelem ne érje. Ezért van szükség a szűnni nem akaró, sok panaszra is. Nem szokás panaszkodni olyasvalamiért, ami jólesik. Hogy ezt se kelljen bevallania magának – tehát szüntelenül panaszkodik. De panaszai éppen olyan markírozottak, mint öngyilkossága. A fájdalom, a rettegés kifejezését az arcon (ami például egy epilepsziás szorongásos állapotnál vagy egy könnyebbfajta hysteriás aggodalmi neurózisnál annyira kifejezett, és bizonyítja a tényleges szenvedést) sohase figyelhettük meg nála. Jajszót tőle senki sem hallott, hangosan sírni nem látták.

21. A gyötrés mindig éjjel történik. A Lény újra és újra próbálkozik. Mindig reméli, hogy sikerülni fog elvenni a beteg életét. (Szüzességét.) *“Ma éjjel, ma fogom megtenni!”* – így fogadkozik már este. A beteg is kifejezi naponta a félelmét (óhaját), hogy a legközelebbi éjjel most már végképp kivégzi (tönkreteszi) őt a Lény. A sok gúnyos szó, káromkodás, átkozódás, amelyek mindenre alkalmasak, csak a sexuális tetszés kifejezésére nem (*“Vén szipirtyó, zsidó trampli”* stb.), mind célszerűek arra, hogy az erkölcsi komplex

számára bizonyítgassák, hogy *csakugyan* ölés, kivégzés történik. Bámulatos a psziché erőfeszítése ebben az irányban. A legkülönösebb szidalmakat alkalmazza, állandóan féregnek nevezi magát, csak hogy a védelem tökéletes legyen. Olykor azonban mégis hallunk a Lénytől speciálisan sexuális ízű kijelentéseket is. “*Sajnálom a fehér kis életedet*.” Mindenesetre szokatlan jelző, és ha elfogadtuk, hogy az “örök élet” a szüzességet szimbolizálja, akkor nem kell félnünk az erőszakos belemagyarázás vádjától, ha az élet szó helyett itt a női nemi szerv nevét helyettesítjük be.

22. “A Nap az utolsó években veszít az erejéből, és sugaraiban nincs többé aranyfény, ezenkívül napközben is sokszor vérvörössé válik.” Ezek a hallucinációk csodálatos szépséggel és költőiséggel egészítik ki az egész mitológiát. Meg kell jegyeznünk, hogy a betegnek a látszat sokszor kedvezett. Nemegyszer megtörtént, hogy amikor az ablaknál vagy az udvaron állva panaszkodni kezdett kínzójára, a nap előtt hirtelen felhő vonult el. Ilyenkor diadalmasan föl szokott kiáltani, “Íme, most is, nem tagadhatják! a Nap elsötétedett, fél.” Ha erre kijelentjük neki, hogy hiszen csak felhő vonult el a nap előtt, a felelet a következő: “Hát azt nem ő irányítja!? ő fél, és az arca elé vonja őket, remeg, izgatott és szelet csinál. Nézze, doktor úr, hogy mozognak a fák. Fél, fél!”

23. Kegyelmet kér a Lény számára. “Ne legyenek túl szigorú bírák.” Ismét egy kis kellemes sensatio az erkölcsi komplex számára: a nagylelkűség póza. A póz modoros, illő egy mártírhoz, egy szent nőhöz, aki Jézussal óhajtja felvenni a versenyt.

24. Maga a tény, hogy sokat ír – az ambíció komplex számára jelent örömet. Látni napról napra, hogy munkájának eredménye van, hogy felfedezéseiről szóló iratait az orvosok “lázas érdeklődéssel” veszik át és olvassák – közvetlenül kellemes neki. Betegtársai pedig megcsodálják (erre is szükség van). Az emeletiek (az intelligensebbek) jobban, mint a földszintiek. Egyik ok ez, amiért később mindenáron az emeleten óhajt maradni.

25. A klinikán való élet ismét egész csomó komplexörömet jelent számára. A sexuális komplexnek kellemes az orvosokkal, férfiakkal való állandó szóbeli érintkezés is, amiben eddig csak hetenként 1-3-szor volt része. Az ambíció komplex kéjeleg abban a gondolatban,

hogy, íme, bejött a “M. Kir. Tud. Egyetem Elme– és Idegklinikájára”, hogy az “intézetből” hirdesse a tanait, és itt “dolgozzék” a “bizonyítás” munkáján. Az önfenntartási, azaz a vallási komplex kellemetlen izgalma is (pseudo-izgalom), hogy az örök élete el fog veszni, lecsillapul. Reméli, hogy itt a Lény nem fogja merni bántani, mivel a kivégzés az ő leleplezéséhez vezetne. Még a pénz komplexet is érinti a dolog. Bár eddig sem okozott nála lelkiismeret-furdalásokat, hogy nővérének nehezen megszerzett pénzén élősködik, ezután még kevésbé fogja zavarni a gond, hogy miből él meg. Tudja, hogy a klinika mindennel el fogja látni.

Mindezekből láthatjuk, hogy valóban mennyire célszerű ez az egész pszichózis, mennyire jó, mennyire megoldja ennek a konfliktusba jutott léleknek a dolgát, milyen elviselhetővé, nagyszabásúvá, sőt kellemessé teszi ezt az elrontott, elviselhetetlen, kilátástalan, kis stílű életet.

Vizsgáljuk ezek után a pszichózis további fejlődését, amint szemünk láttára alakul, formálódik, változik és tovább épül. Ennek az embernek az élete most már csak lelki élet. Minden sensatiót, változatosságot, érdekességet neki a saját pszichéje szolgáltat. A pszichózis további fejlődésében tehát akkor tekinthető célszerűnek, ha valóban pótolja mindazt, amitől a beteget megfosztotta: midőn elmegyógyintézetben való állandó tartózkodásra kényszerítette. Eddig, ugyebár, keresztülsegítette őt az életének legnehezebb konfliktusán. Kikorrigálta a komplexek folytonos traumáit. Az összes komplexeket egy *állandó kellemes izgalomba hozta*. Most már ezt az izgalmat fenn kell tartani. (Megtörténik: a paranoiák sohasem gyógyulnak.) Változatossá is kell tenni – nehogy elunja magát. (Ez is megtörténik – a téves eszmék, hallucinációk változnak, nőnek.)

A paranoia kimenetele, az elbutulás, már nem célszerű, csak szükségszerű. A folytonos nagy komplexizgalmak után beáll a psziché funkcionális astheniája, a dementia; éppen úgy, mint ahogy a nervus pubicus gyakori és hasztalan izgatásai után (onanistáknál) bekövetkezik a neurasthenia sexuális. A matéria regeneráló képessége korlátolt. Ezért jár a paranoia mindig szekunder dementiával.

1909 novemberében a beteg panaszkodik, hogy az orvosok befolyásolva vannak, nem törődnek eleget vele. Felszólítja őket, hogy ismerjék el a befolyást, és küzdjék azt le minden erejükből. Lássuk mindenekelőtt a célt: ha a befolyást az orvosok elismerik, ezzel konstatálják, hogy nem elmebetegséggel van dolgunk, s ez kellemes az egészség komplexnek, de ezzel egyszersmind be kell látniok a nagy felfedezés igazságát és horderejét, amit az ambíció komplex óhajt. Igen fontos neki, hogy *ne tartsák elmebetegnek*, mert ezzel az egész nagy erőfeszítés, amellyel megkomponálta az ő világelméletét, haszontalannak volna deklarálva, holott az neki nagymértékben hasznos volt. Hiszen azért készítette magának, hogy ne kelljen soha megtudnia: mennyire kívánta és kívánja ő azt, hogy egy férfi mindennap gyötörje, és szüzességéért a halálig harcoljon vele. A kisasszony felszólítása, hogy küzdjenek a befolyás ellen, szintén célszerű: azt akarja elérni, hogy az orvosok még többet foglalkozzanak vele. Neki kevés az a pár perc, amit a vizitnél az orvos vele tölt, kevés az az óra is, amelyet N. doktor – akinek az esetet tanulmányozás céljából kiosztották – majd egy hónapig minden másnap neki szentel, azt óhajtja, hogy az összes orvosok hosszan és részletesen vizsgálják. Ezzel beteljesülne a sexuális komplex másik eltitkolt, régi vágya is: sok férfit meghódítani, az érdeklődésüket elfoglalni stb. Hogy ez csakugyan mindig vágya volt a betegnek, azt a Lény egy mondása is bizonyítja, aki őt többször *"férfiak elbolondítójá"*-nak nevezi.

1909. december. A Röntgen-vizsgálat folytonos kérelmezése szintén kettős célzatú. Az állításainak "tudományos" bizonyítása az egyik cél; újabb orvosokkal való érintkezés a másik. (Tudja tudniillik, hogy az intézetben nincs Röntgen-készülék.)

A Röntgen-vizsgálat alatt úgy érzi, hogy a Lény éltető levegővel élteti, hogy semmit se találhassanak. A beteg az öntudattalanban tudniillik tudja, hogy nem is fognak semmit sem találni. Megcsinálja tehát előre a tudományos logikus magyarázatot, hogy miért nem. (Mert a Lény élteti.) Kikerüli tehát azt, hogy a várható kijelentést: hogy ott nincs semmi, bizonyítónak kelljen elismernie. Hiszen ő ezt megmondta. A pszichózis védi magát! nem engedi rákenni magára

azt, hogy elmebetegség, hogy képzelődés, mert a beteg érdeke, hogy mindezt valóságnak tarthassa.

A kérelem, hogy többször váratlanul ismételjék meg a vizsgálatot, hogy így a Lénynek ne legyen ideje a restaurálásra, szintén célszerű. Cél: hogy még többet foglalkozzanak vele.

A kérelem N. doktorhoz, hogy jelentse ki az intézet professzorának, hogy a beteg szavainak *igazságáról* meggyőződött, nemkülönben praktikus.

Ha N. megtagadja a kérést, ezzel szerinte aláírta a halálos ítéletét. G. kisasszony sorsa tehát már N.-től függ. A helyzet – a teljes függés egy férfi kényétől-kedvétől – nagymértékben kellemes ennek a *páratlanul mazochisztikus természetű* sexuális komplexnek, viszont megnyitja a *bosszú* útját is. Ha N. nem nyilatkozik – megvan a vád ellene. Íme, milyen elmésség és célszerűség egy kívánság megkonstruálásában!

Az éjjeli scenák célja világos: a szánalom felébresztése. (Egy mazochisztikus sexusnak mindig kellemes, ha szánjak.)

Az előadáson való szereplésének mód nélkül örül. Elmondhatja a felfedezését egy tudományos intézet "katedrájáról" – ez a fordulat az ambíció komplex öröme. Sok férfi érdeklődését fogja lekötni talán órákra, napokra, talán egész életre – ez a gondolat a sexuális komplex gyönyörűsége.

N.-t felszólítja, hogy ne hagyja a dolgot a régi kerékvágásban, lépjen föl a Lény ellen. Cél: az örök élet (azaz a szüzesség) megmentése; ez tetszik szimbolikus értelmezésben az erkölcsi komplexnek, és a reális jelentésben a vallási komplexnek. A helyzet pedig: két férfi küzdelme egy nőért, ahol az orvos mint hősi védő szerepel – nagymértékben kellemes a sexuális komplexnek. Később látjuk, hogy a kívánságot a pszichózis *teljesen megvalósítja*: N. doktor pár hó múlva élethalálharcba kezd a Lénnyel.

1910. január. A beteg G. doktort látja lelki szemei előtt, amint vizsgálja a Napot. Ez a hallucináció megvalósítja azt az óhajt, hogy felfedezését komolyan vegyék, és annak bizonyításán az "intézetben" dolgozzanak.

Az orvos apja aznap meghal, el kell utaznia a temetésre. Íme, egy rögtön felhasználható bizonyíték: a Lény ölte meg, hogy az orvost a

bizonyítékszerzésben megakadályozza. A pszichózis (az önfenntartási komplex érdekében) bámulatos találékonysággal megragadja a kínálkozó alkalmat, hogy a Lény machinációjának tulajdonítsa a halálesetet. A kombináció logikus és helyes, mert ha volna egy ilyen láthatatlan mindenható Lény, az hasonló helyzetben bizonyára így cselekednék.

A kisasszony a reggeli vizitnél az egész életre magára vállalt “szerep” természetéhez híven “játssza” a támolygó haldoklót. “Éjjel rettenetes gyilkolás volt” – panaszkodik. Eközben azonban titkon és öntudatlanul gyönyörködik a helyzetben, amit állapota szimbolizál. Az egész éjjel tartó szerelmi küszködés törte le, amelyből azonban, bár félholtan került ki, de a szüzességét sikerült megmenteni. Ezt jelenti a vontatott, rogyadozó, merev járás! Amint ezt az orvosoknak bemutatja, ez *új örömet* jelent számára. A szemérmetlen nő perverz örömét, aki dicsekszik a nemi életével, aki beszámol mindenről, hogy a hallgatók izgalmában és *megvetésében* gyönyörködjék. Neki a megvetés is gyönyörűség. (Később látni fogjuk, mennyire tetszeleg abban a gondolatban, hogy az onania miatt mindenki megveti.) A csodálatos mese az istenről, a küzdelemről az ő lelkének (!) elpusztításáért, olyan biztosan elfátyolozza a szimbólumokat (hiszen éppen azért készült), hogy az erkölcsi komplex teljesen biztonságban van. Nem kénytelen tudomást venni a sexuális komplex rémítő bűneiről. Mert ez a komplex állandó kellemes izgalomban van. *Kárpótlást vesz magának, hogy idáig* (harmincnégy esztendő alatt) *semmi örömben sem lehetett része.*

A január 3-án történt incidens, amikor a támolygó beteget az orvos futásra bírja a toalett-skatulyájának indiszkrét kikutatásával, két szempontból érdekes. A félelem, hogy N. orvos meg fogja látni az ő hajbetéteit, szegényes szalagjait, csorba fésűit stb, olyan kellemetlen izgalma a sexuális komplexnek, hogy az egész pszichózis logikáját képes megbontani. A beteg futni kezd. Ezzel megkockáztatta, hogy elmebetegnek fogják tartani, aki csak szimulált, képzelődött, mikor félhalottnak mondta magát. Pedig ettől nagyon fél, igen kellemetlen izgalom volna az egészség komplex számára. A sexuális komplex érdeke azonban fontosabb, mert ennek a legaktuálisabb ügy most: N. orvos meghódítása. Ezért történik, hogy inkább kilép a szerepből, de

a skatulyát nem engedi megnézni. Amikor eléje tálalják az ellenvetést, hogy, íme, mégis tudott szaladni – nem képes védekezni. Ez a büntetése, hogy a pszichózis logikáját megszegte. Hallgatnia kell, nem tehet mást.

Folytonosan arra kéri az orvosokat, hogy *éjjel a gyötrés alatt* nézzék meg és figyeljék őt. Ez a kívánság megfelel annak a perverzitásnak, amikor az egyén izgalmát nagyban fokozza az, ha az aktust vagy szerelmeskedését tanúk előtt végezheti. A néző orvos [egyik] szerepe tehát, hogy tanú legyen a képzelt és szimbolikus szerelmi harcnál; a másik, hogy mint tudós megfigyelje a felfedezőt, a mártírt.

A Lény rettenetes szidalmai, amelyekben a beteg pszichéje bámulatos erőfeszítéssel csodálatos változatosságot produkál (vérvipera, vérkígyó, krajcáros féreg, dög, a sok antiszemita kijelentés), mind arra valók, hogy a szimbólum természetét *eltakarják*. Ebben a tekintetben azt kell mondanunk, hogy a pszichózis ismét igen praktikusan működik, mert semmi sem alkalmasabb reá, hogy a Lényt megfossza az ostromló hím jellegétől, mint ezek a szidalmak, amelyeket a kisasszony az ő szájába ad.

Január 14-én naplójában hírül adja, hogy a Lény az orvosok felett gúnyolódik, arcvonásaikat torzítja, és gúnyosan az egyetem támaszainak nevezi őket. A célja ennek a motívumnak ismét kézenfekvő: rábírni őket, hogy forduljanak szembe a Lénnyel, dühösödjenek meg reá, ne hagyják magukat, álljanak ki a porondra. Íme, egész csapat férfi küzd egy leány "örök életéért", ennél kellemesebb gondolat csak nem kell a szexuális komplexnek!

Ezért mondatja a Lénnyel azt is, hogy *"sz … az egész fakultásra!"*

A Lény gyakori kiáltása: *"Nyeríteni fogok"* szintén sexuális jellegű. A csődör nyeríteni szokott ejaculatió közben. Hysterikák álmaiban és phobiáiban a pszichoanalízis gyakran kideríti, hogy a paripa, a ló mint a férfi szimbóluma szerepel. Miért? Közmondásosan nagy penise miatt. A beteg egy másik hallucinációjában a Lény óriási falloszt mutat. Az összefüggés tehát hiánytalan. A *"Nyeríteni fogok!"* kiáltás arra a pillanatra vonatkozik, amikor a "gyilkosság" sikerülni fog.

Január 25-én azt kérdi a naplójában a kisasszony, hogy nem érti, miért beszél a Lény túlnyomóan németül. Mi értjük. A beteg

anyanyelve a német. Ezt tanulta meg először, otthon is mindig németül beszéltek. Másodszor: a csúfolódó káromkodások az ő fülének németül sokkal ordinárébban hangzanak. (Hogy miért kell így hangzaniok, jól tudjuk.) Valószínű, hogy magyarul belőlük nincs is a betegnek elég nagy készlete, bár előszedi minden tudományát. Például az irodalmi hangzású "beste kölyké"-t is alkalmazza.

1910. február. A vádak N. doktor ellen fokozódnak. "Ön fogja tudni, miért kellett eltűnnöm örökre. Mert ön nem tartotta érdemesnek idején segítségemre jönni." Fordítsuk át a szimbolikus panaszt a valódi jelentésére, és az így fog szólni: Nem tartotta érdemesnek foglalkozni velem, küzdeni az én "örök életemért". Magában a vádban is, bár ez a sexuális komplex sérelmét panaszolja, benne rejlik egyúttal a komplex kellemes izgalma is. Gyönyörködik abban a gondolatban, hogy a férfi, akit ő szeret, reá se hederít. Páratlanul mazochisztikus természet! – minden szenvedésből kéjt facsar ki! Még jobban kínozza magát: *"Éljen csak nyugodtan tovább, és élvezze az életet!"* Ez a gondolat még fájdalmasabb, tehát még gyönyörteljesebb.

Február 5-én a Lény által egy kicsit megdicsérteti magát: *"Úgy beszéltél* (tudniillik az előadáson), *mint egy hős!"* Ezzel az erkölcsi komplexét elégíti ki.

Ugyanezen a napon konstatálja, hogy a Lény újra roppantul retteg – ezzel visszahozza a pszichózisba N. doktort. Bizonyára ő csinált valamit! "Hát mit csinált ön, hatalmas sárkányölő – így üdvözli az orvost –, hogy egy ördögöt ennyire meg tud félemlíteni!" Íme, újra egy kellemes izgalom, most már: a sexuális (párbaj), a vallási, az önfenntartási komplexeknek is.

A Lény újabb mondása: *"Lerúglak benneteket a hegytetőről, amelyre törekedtek!"* Szintén a sexuális komplex kívánságát jelzi. Eszerint tehát az orvossal együtt mennek a hegytetőre, a világ kormányzója ellen, mint élettársak, bajtársak, felfedezők.

Február 12-én olvassuk az új sexuális kívánság első megnyilvánulását; a Lény mondja ki ezt is: *"Jobb lenne néked meghalni, mint általa megmentetni!"* A napló további részeiből már tudjuk, hogy mit fog ez később jelenteni. (Egyelőre egy N.-hez írott levél sejteti: "Rettenetes, hogy miket mond, hogy ön miért akar megmentem

engem!") Szóval, hogy az orvos megmenti ugyan az örök pusztulástól, de cserébe a tisztességét fogja elrabolni. A sexuális komplex új óhaja tehát ez: "Inkább N. vegye el az *örök életemet*, mint a Lény!" A pszichózis, bár lassan, az általánosból a különös felé lopakodik. A vágy a férfi szimbólumától egy férfihoz fordul. Hogy csakugyan megtörténhessék ez a megmentés – amelynek olyan rettenetes ára lesz –, a beteg további naplójegyzetei N. doktor hadakozásáról, munkálkodásáról és a Lény félelméről, szűköléséről adnak hírt.

Február 19-én a Lény megalázó szavakat mond neki, mintha N. mondaná azokat. Itt a sexuális komplex perverz vágya: leszidatni, megaláztatni N. által. Miután erre nincs mód, mert N. mindig udvarias vele szemben, a Lény megteszi ezt N. hangjával. Milyen célszerű volt ennek a Lénynek a bevezetése, milyen tökéletes és kellemes komplexizgalmakra ad módot napról napra!

Február 23-án. "Attól rettegek, hogy ágynak esem, és sem a járásomat, sem a testtartásomat nem lehet majd látni, és így még kevésbé fog feltűnni, mikor kivégez!" Átfordítva a valódi jelentésére: "Rettegek, hogy ágyba kell feküdnöm, és akkor sem a testtartásomban, sem a járásomban nem fogják tudni konstatálni a szégyenemet, azt, hogy mi történt az éjjel, mit csinálok az éjjel, holott nekem ez kellemes és izgalmas."

1910. március 7-én a beteg azt írja, hogy N. egy üzenetet küldött neki a levegőn keresztül, azt, hogy az éjjel megöli magát, és érte jön. Utána kijelenti, hogy kételkedik, hogy az orvos ezt meg merje tenni. Ez utóbbi kijelentés célja kettős: előre megóvja a sexuális komplexet a kellemetlen csalódástól, ami érni fogja (és ezt előre tudja), ha az orvost – akit ez az ábránd mint a halálból mátkájáért visszatérő (!) lovagot mutat be – másnap a klinikán élve látja, másrészt pedig a vágyat magát (amely ebben az öngyilkosságban tetszeleg), amely e védő kijelentés nélkül nagyon is meztelenül mutatkoznék, eltorzítja.

Március 16-án. A naplóban olvassuk, hogy N. hatalmat nyert a Lény felett. Hogyan nyerte, miféle módon és eszközökkel, erről nem akar beszélni a beteg; a hatalom megvan, azaz N. az erősebb. (Ez volt a kívánság is: "legyen N. az erősebb, hogy elvehessen a Lénytől".)

A további fejlemény az lesz, hogy N. el fogja venni tőle a felfedezést, rosszul fog véle bánni, és mint rabszolganőt tartja magánál: mindezek világos perverz sexuális kívánságok!

G. doktort felszólítja, hogy mentse meg őt N.-től. Tehát: mégse menjen a dolog olyan simán. “Ha már N.-é leszek, hadd kelljen neki értem minél többet küzdeni!” G. doktor szerepeltetésének másik célja, hogy az erkölcsi komplexet, amelynek bizonyára nem tetszene a fennebb említett nyílt sexuális kívánság, elnémítsa. Nem kell tehát vádolnia magát, hogy minden további nélkül beleegyezett, hogy N. rabszolganője legyen, hiszen G. doktort hívta segítségül. Mennyire célszerű, szükséges minden motívum!

1910. április. Ismétli a vádat N. doktor ellen: feleségül veszi, titkát magáévá teszi, rabszolganőként tartja stb. Ez alkalommal az erkölcsi komplex védelmének szempontjából egy új vád hangzik el N, ellen. “Vonzalomra akar engem bírni maga iránt!” A vád két okból célszerű. Először ezt jelenti: “Nem igaz, hogy én rabszolganője és felesége szeretnék lenni N.-nek, hiszen vádolom!” A másik jelentése: “Nem igaz, hogy én vonzalomra akarom őt bírni magam iránt, hiszen épp ezt mondom én róla: ő akar vonzalomra bírni engem maga iránt!” Mindez nem elég védelem. A beteg tehát kérelmet intéz az intézet igazgatójához is: “Porban csúszva kérem a Méltóságos urat, hogy N. doktort tartsák távol tőlem!” Ez a kérés ismét kettős jelentésű: “N. doktor közeledik hozzám, nem igaz, hogy én ennek örülök, mert hiszen a távol tartását kérem”, a másik: “Nem igaz az, hogy N. nem közeledik hozzám – mert, íme, szükség van a távol tartására!” Mind a kettő: N. doktor közeledésénél érzett öröm bevallása magának, vagy annak a konstatálása, hogy az orvos tulajdonképp egyáltalán nem is közeledik hozzá, kellemetlen volna; az első az erkölcsi komplexnek, a második a sexuális komplexnek. Mind a két kellemetlenséget elhárítja a felszólítás, hogy N.-t tartsák tőle távol.

Április 18-án. Úgy rendelkezik, hogy iratait ki kell adni V. H. úrnak, de csak akkor, ha már tanainak igazsága kiderült. (Ez a V. H. úr nem más, mint a beteg visszautasított kérője.) Ettől a férfitól is félti a dicsőségét!

Április 22-én. Gyönyörködik az írásművészetében, "Önök nem fogják tudni, hogy holttestemmel együtt a szegény beléje gyömöszölt, számtalanszor gombolyagba gyúrt, összeharapott lelkemet, az egyetlen valóban élőt, a villanydelejes érző és gondolkozó valamit is örökre eltemették!" Pompás mondat!

Április 23-án. Gyönyörködik a gondolatban, hogy leendő férje, N. doktor sokkal fiatalabb nála; íme: "Igenis, N. doktor engem, a nálánál idősebb leányt nőül fog venni!" Ismét egy új izgalom a sexuális komplex számára.

A hó 27-ik napján a nővérhez intézett levél megvilágítja azt a fontos kérdést, hogy mennyiben tekinthető a mi paranoiásunk normális gondolkodásúnak. Annyiban, hogy minden gondolkozási műveletet helyesen old meg, kivéve azokat, amelyek pszichéjének nélkülözhetetlen berendezését, a tébolyt érintik. Megvannak benne a normális vágyak jó étel, ital, tiszta ruha iránt, szereti a csinos cipőt, ínyenc, és ha a Lény bele is szól a levélírásba: *"Minek már neked mindez!"*, ezzel el van intézve a dolog. Mert mindaz éppúgy kell neki tovább is, mintha egészséges maradt volna. Mindezek szinte örömet okoznak neki, és miután pszichéje megalkotta magának a tébolyt, élete harmonikus és teljes. Nemi élete gazdag és mindennap új sensatiókat hoz. Nagy dicsőség várományosa. Férfiak vetélkedésének a tárgya stb. Az intézetben, bár folytonosan panaszkodik – állandóan jól érzi magát. (Tudjuk, hogy a panaszok tulajdonképpen sexuális örömet jelentenek neki; amennyiben amellett, hogy védekezések a "gyilkolás"-ban való gyönyörködés önvádja ellen, egyszersmind burkolt dicsekedések. Dicsekszik bennök azzal, hogy az éjjel ismét támadták, és ő ismét ellenállt.) Egész nap fürgén, sokat ír. Elolvassa, amit írt, és örül neki, mert kifejező képessége olyan teljes, hogy valóban örömet okoz neki látni, hogy pontosan el tudta mondani, amit akart. Ezzel folytonosan megszerzi magának azt a kellemes gondolatot, hogy sikerült vagy sikerülni fog az egész mesét másokkal is elhitetni. Ez a gondolat kellemes az egészség komplexnek, mert ezzel eléri vagy elérné, hogy nem tartják elmebetegnek, és kellemes az erkölcsi komplexnek, amelynek védelmezésére tulajdonképp az egész pszichózis épült. Egész élete külső egyhangúsága mellett is igen változatos. Hiszen mindennap

újabb fordulatokról olvasunk naplójában, amelyek kivétel nélkül a komplexek mulattatására, gyönyörködtetésére, kielégülésére valók. Reggel hatkor kel. Nagy gonddal mosdik, fésülködik és öltözködik. Még reggeli előtt ír egy keveset az éjszaka történtekről, vagy arról, hogy miket mondott neki a Lény. Azután kitűnő étvággyal megissza a kávéját. Lassan reggelizik, hogy soká tartson. Utána nyári napon a többiekkel együtt kimegy a kertbe, hol egy terebélyes fa alatt rendezi be íróasztalát. Itt ír egészen délig, közben karonfogva sétál egy kicsit betegtársnőivel. (Rendesen csak néhánnyal van különösebben barátságos viszonyban.) Az írás menetét csak a reggeli vizit fél kilenckor, a vezető tanár vizitje tizenegy órakor és a tízórai ozsonna szakítják meg. Mindez változatossá teszi a délelőttöt. A reggeli vizitnél már előáll valami panasszal vagy állítással, amelyek neki, mint láttuk, kivétel nélkül kellemes komplexizgalmakat képviselnek. A professzor vizitjénél ugyanezt hangoztatja, a járását demonstrálja, vagy addigra már valami újat produkál, esetleg Röntgen– vagy pszichogalvános vizsgálatért könyörög. A tízórai vajas kenyeret ismét ínyenc módjára, szeletenként, lassan fogyasztja el. Ha a professzor vizitje véletlenül már tíz órára esik, akkor felhasználja ezt az alkalmat arra, hogy a még egészben lévő vajas kenyérre hivatkozzon, mint annak a bizonyítékára, hogy a Lény nem engedi enni, lehetetlenné teszi a rágást stb. A vizit után – mivel a vajas kenyér már befejezte az egyik hivatását, hogy tudniillik egy kellemes komplexizgalomra (panasz) alkalmat adjon – áldozatául esik a másik, eredeti céljának is, hogy táplálékul szolgáljon. A beteg némi szünet után elfogyasztja. Ebéd után szundikál egy keveset. Majd újra folytatja az írást. Betegekkel a téves eszméiről sohasem beszél. Rendesen már a panaszkodásnál is félrehívja az orvosokat. Ez is a pszichózis védelme: nem akarja végighallgatni betegtársai részéről az ellenvetéseket, amelyek, ezt jól érzi, nem maradnának el. Azt elviseli, hogy olykor szimulánsnak nevezzék, de hogy elmebetegnek, képzelődőnek tartsák, ezt nem akarja. Ozsonna után ismét sétál, újra ír, sétálgat, ír, újra sétálgat. Az alkonyat beálltával előszeretettel tartózkodik a folyosó sötét részén. Ebben az időben azután átengedi magát a Lény támadásainak, és a kanapén mozdulatlanul hanyatt – később az onania-korszakban pedig hason heverészik. 1910

májusában (mert itt tartunk az analízisben) ez még sokkal ritkább volt, mint később. Lámpagyújtás után már nemsokára következik a vacsora. Utána még mindig akad írnivalója, és ő az utolsó a lefekvésnél. Ennek egyébként ismét célja van: így akadálytalanul egyedül fésülködhetik a mosdóban, és nézegetheti magát a tükörben, amit a naplójában le is ír, de az ápolónők és a betegtársai előtt szégyellene. Jól tudja ő, hogy ez másoknak komikusan tűnhetik fel; egy harmincöt éves, kövér, nem szép lány, aki mártír és a világ megváltója, és aggódva próbálgatja, hogyan takarhatná el a frizurával a kopaszságait. Tudja ő ezt, és bár nem veszi tudomásul, azaz nem akarja végiggondolni, de a cselekedeteit mégis már úgy irányítja, hogy meg ne láthassák, és ki ne nevethessék. Íme, itt is egy célszerű reflektorikus pszichikai folyamat, amely az öntudat kíméletes kikerülésével védi a komplexeket. Az esti vizitet már a többi betegekkel együtt az ágyban fekve fogadja. Olykor halkan odamondja még a fölébe hajoló orvosnak: “Ma éjjel biztosan kivégez!”, aztán csakhamar elalszik. Később, éjfél után szokott felébredni, és ekkor kezdi meg a Lény csak az igazi “gyilkolást”. Ilyenkor rendezi a kitámolygást a mosdóba vagy künn a társalgóban a földre rogyást. Gondoskodik azonban róla, hogy valakit felébresszen, mert enélkül nem kapná meg a tanúkat, kikre, mint tudjuk, a kisasszonynak sexuális mulatságainál lehetőleg szüksége van. Ez azonban nem szabály, hanem mint az intézet alváskönyvéből kitűnik: kivétel. Rendesen átalussza ő az egész éjszakát, hogy azután másnap reggel kipihenten folytathassa az életet, ott, ahol a felébredéskor[58] abbahagyta.

1910. június. A beteg óhajtja, hogy N. doktor már jöjjön vissza a szabadságáról, erre a Lénytől hallja a kívánság teljesülésének jelzését: “N. jön!”

Június 22-én a Lény így szól: “Nyissátok ki az ajtót a zsidó Kleopátrának!” A csúfolás magva komoly. Az elnyomott vágy: Kleopátrának lenni, minden férfit meghódítani, királynőnek lenni. A Kleopátrának neveztetés szóval rövidesen egy szóban megvalósítja mindazokat a komplexvágyakat, amelyek betöltésére a pszichózis épült. De miért kellett ehhez okvetlenül pszichózis; a felelet egy mondatban összefoglalható. Mert a komponens komplexek vágyai

konfliktusba jutottak. Emlékezzünk: a kisasszony egyik ideálja Borgia Lucretia volt. Nos – a másik Kleopátra. A kettőt együtt teljesen elérni csak éppen ebben a pszichózisban lehetett; de itt azután sikerült. Itt ő Kleopátra is, akiért egész sereg férfi harcol, és aki mindennap válogatott kéjelgéseket élvez, akiért trónt döntenek, és Lucretia is, aki hősiesen a halálig küzd a tisztességéért, aki "inkább meghal", mint hogy folt essék rajta.

1910. július. A Lény szidalmairól: *"Bestia, agyafúrt bestia"*, ugyanazt kell mondanunk, mint a *"Kleopatrá"*-ról.

Ez is egyike a beteg titkolt vágyainak: rossz, aljas, férfipusztító nőnek lenni, akiről sokat beszélnek, és azt mondják róla, hogy "bestia".

1910. szeptember. "A járásom tántorgás és vánszorgás együttvéve!" A psziché erőfeszítése, hogy az állapot leírására minél pontosabb, találóbb kifejezéseket keressen – igen nagyfokú. A beteg naplója e szempontból minden héten hoz valami meglepetést.

Nem szólottunk eddig a boncolásról, amelyet a beteg annyit emleget. Ez az, amitől a Lény fél, hogy a boncolásnál "valami feltűnőt" fognak találni az orvosok, és ez az ok, ami miatt szeretné kivinni az intézetből, hogy ott végezze ki. A kisasszony jól tudja, hogy a lélek láthatatlan, az agyonmarcangolásának tehát a boncolásnál nyoma se lehetne. Éppen ez bizonyítja, hogy a gyilkolás mégis a testre kell hogy vonatkozzék, tehát nem a lélekre, hanem arra, amit az következetesen szimbolizál. Ahol feltűnőt várni lehet, az tehát nem a lélek, hanem igenis az alsótest, ahol a kisasszony kijelentése szerint abszolúte nincs lélek. A szimbólumoknak tudniillik nem szabad félreérthetőknek lenniök. Ezért szükséges külön felvenni az elméletbe, hogy az alsótest az, ahol egyáltalán nincs lélek. Így azután a védelem már tökéletes azáltal, hogy a kisasszony folyton csak a lélek gyilkolásáról beszél. Később zavarodik a dolog csak össze – és ezt már a dementia jelének tartjuk (dementia = pszichikus asthenia. Ennek egyik tünete a következetességre való képtelenség, holott a pszichózis érdeke ez volna), amikor arról beszél, hogy a Lény a kezeivel a nemi szerveket fogdossa és csiklandja.

Szeptember 9-én. “Énemnek egyik kérgét a másik után fejti le.” Egy férfi által levetkőztettetni! Süldő lányok fantáziálásaiban egy folyton megismétlődő, megszokott motívum ez; oka és célja világos – a sexuális komplex kellemes izgalmát idézni elő. A mi betegünk sohase engedett meg magának efféle pszichikus onaniákat, csak most, a pszichózisban, amikor egyebet sem tesz. De micsoda óvatos elburkoltságban: a vetkőztetés helyett lefejtés és nyúzás szerepel. Miért? – az erkölcsi komplex kíméléséért.

Szeptember 27-én a Lény így szidalmazza: *“te krajcáros féreg.”* Ismerjük a kifejezés igazi alakját, amelyet ez csak helyettesít: *te krajcáros k…* Hogy miért gyönyörködik ebben a beteg, tudjuk; sexuális komplexének speciális örömet okoz, ha a megvetett, olcsó, rossz nő szerepébe képzeli magát.

1910. október 2-án a Lény így szól: *“vedd fel az úrvacsorát, te Jézusnak báránya, te!”* Ennek a mondásnak a megalkotásában szintén a beteg egyik régi vágyát találjuk meg, mint spiritus rectort:[59] a kikeresztelkedés, kereszténnyé levés vágyát.

“Nyeríteni fogok!” – ezt a kifejezést a Lény hol örömének, hol rettegésének kifejezésére használja. Az első jelentés a valódi – mint láttuk. A második célja, hogy ennek a nagyon is világos értelmét zavarja, azaz elfödje.

Október 2-án a valódi értelmében olvassuk; a Lény így szól: *“Nyeríteni fogok, mert mindjárt véged lesz!”* Azaz: mindjárt sikerül a cél, a defloratio. A kívánság az, hogy sikerüljön. Ezt a jelentést leplezi a hosszas könyörgés, hogy siessenek segítségére, mentsék meg!

“Hiszen csupán kocsonyatömeg vagy!” – szól a Lény október 3-án. Miért éppen kocsonyatömeg? A beteg bizonyára olvasta, hogy az ondó kocsonyaszerű folyadék, hogy az embrió szövetei kocsonyaszerűek, ami minden lexikonban benne van. Kellemes neki a gondolat, hogy ő maga is csak egy kocsonyatömeg.

Október 4-én hírül adja a beteg, hogy a Lény undort olt beléje az ételek iránt, minek folytán csak azt tudja megenni, amit szeret. Értjük: azt szeretné, ha állandóan a kedvenc ételeit kapná. De célszerű ez az undor (amely nem hazugság, hanem tényleg megvan), a következő okból is. A beteg újabban sok mindenféle ennivalót ír fel

magának. Mielőtt meghozatnák a városból a betegeknek a kívánt élelmiszereket, süteményeket és apró tárgyakat, az inspekciós tanársegéd a listát revideálja. Így történt, hogy G. kisasszony listáiból egyet-mást törölt. Másnap már a Lény undort oltott beléje az intézeti ételek iránt, ami mindjárt jogossá tette a kívánságot, hogy a listáiból ne töröljék a csemegéket és a drágább sajtokat.

Október 11-én a Lény így szól: *“Jönnek ellenem mind, mind, harc mindenfelől, vért látok mindenfelől!”* Tehát már talpon vannak az összes férfiak, hogy G. kisasszony “örök életét” megvédjék. Nem szükséges magyarázni, hogy ez a gondolat a sexuális komplexnek mennyire kellemes.

A beteg irataiban leggyakrabban megismétlődő motívumok egyike a bosszúkövetelés. Végezzék ki a Lényt is rettenetes kínok között. Ez a kívánság kellemes a sexuális komplexnek, amely, mint láttuk, páratlanul mazochisztikus berendezésű ugyan, de nem hiányoznak belőle a szadista vonások sem. A bosszúkövetelés is ilyen. Ha a Lény elvette az ő “örök életét”, ne hagyják életben. Meglehetősen perverz gyönyörűség: a coitus után a hímet ki végeztetni, megölni, de nem áll egyedül. Hasonló vágyat nem is túlságosan intelligens hysterikák is bevallanak. A másik célja a bosszúkívánságnak, s ez talán a fontosabb, annak a bizonyítása, hogy a “gyilkolás” valóban szenvedést jelent számára – tehát az erkölcsi komplex védelme.

Gyakran megismétlődő motívum továbbá a Lényhez intézett felszólítás, hogy kegyelmezzen neki, cserébe majd mindent el fog követni, hogy ne büntessék meg. Ez az ígéret háromszorosan is célszerű. Először saját nagylelkűségében gyönyörködteti az erkölcsi komplexet. Másodszor ugyanezt a komplexet megvédi a kellemetlen tudattól, hogy a Lény kivégzésének gondolatában (az ő “örök életének” elvétele után) a sexuális komplexe igenis kéjeleg. Harmadszor pedig ugyancsak az erkölcsi komplexnek bizonyítgatja ezzel: hogy íme, én mindent megteszek, hogy a “dolog” meg ne történjék.

Október 24-én olvassuk először, hogy a Lény fölemeli és sebesen viszi. Ez már nem egyszerű hallucináció. Ezt a hamis érzést már dementiás tünetnek kell tekintenünk. Az izomérző és helyzetérző agyközpontok végleges kifáradottsága, astheniája, azaz dementiája

ez. De miért ne lehetne ez is olyan hallucináció, mint a többi? – kérdezhetné valaki. Erre azt feleljük, hogy először: ilyen vagy ehhez hasonló érzéseket leginkább erősen demens praecoxosoknál találunk. Másodszor: nem látjuk speciális célját ezeknek a hallucinációknak, tehát jogunk van kimondani – miután tudjuk, hogy a psziché hiába, szükség nélkül nem tesz semmiféle erőfeszítést – hogy azokat nem is a pszichózis termelte. A beteg természetesen tudomásul veszi őket, és másodlagosan beilleszti a hallucinációk közé, azaz ezt is a Lényre fogja. Hogy ez miért szükséges, fölösleges analizálnunk; az egészség komplexet kell védeni. Az öntudatlan kombináció itt a következő: hamis, érthetetlen érzéseim vannak, de azért nem vagyok elmebeteg, mert hiszen a Lény okozza ezt is. (Szabadjon idéznünk egy más jól ismert példát. A tabetikusok rendesen azzal vigasztalják magukat, hogy a lábukban lévő fájdalmak reumatikus természetűek. Az egészség komplex védekezik a tabes gondolata ellen, amely elviselhetetlen, mert hiszen ez gyógyíthatlan betegség, de akceptálja a reumát, amelyről köztudomású, hogy bár lassan, de mégis gyógyul.)

Október 30-án a Lény így szitkozódik: *"A Jézus Krisztusát ennek a zsidó községnek!"* Szidja tehát a beteget, N. orvost és az egész klinikát. (A kisasszony csaknem az összes orvosokat zsidónak tartja.) Mi ennek a célja? Az orvosokat felbiztatni a Lény ellen, akiknek bizonyára fájni fog a fajuk ellen irányuló csúfolódás. Tehát annál jobban "meg fogják figyelni" a beteget, annál jobban szembe fognak szállani a Lénnyel. A sexuális komplexnek kettős haszna van ebből: 1. az orvosok gyakran felkeresik, 2. s miután a Lény ellen fognak küzdeni, szükségképpen vetélytársakká lesznek. Szóval – harc, harc, háború érte, az ő kegyeiért. A másik hasznot az egészség komplex meríti: a csúfolódás által kihívott fokozott vizsgálódás már elismerése annak, hogy a beteg állításait csakugyan valódiaknak tartják, és nem elmebetegségnek. Ha betegnek tartanák, ez kellemetlen volna az egészség komplexnek, de egyszersmind az erkölcsi komplexnek is, amelynek legfőbb érdeke, hogy mindenki elhiggye az egész mesét, amely az erkölcsi komplex védelmére készült. A betegnek minden cselekedete, gondolata, szava, azaz a pszichózisnak minden újabb fejleménye – mint látjuk – sokszorosan determinálva van!

1910. november. A Lény öklével belecsap a vaginájába. Ez a hallucináció demonstrálja, hogy az erkölcsi komplex érzékenysége csökkent. Már nem kíván annyi burkolást és védelmet. A sexuális óhaj előttünk áll a maga mezítelenségében.

Kesernyés enyészet-ízt érez egész testében és fejében; a szervérző centrumok dementiája ez?!

1910. december 23-án. Szemrehányásokat tesz az első tanársegédnek. "Nem veszi-e észre, hogy van valami a lelkében, ami minden mozdulatomat, minden szavamat ellenszenvesnek tünteti fel?!" A cél tiszta: azt óhajtja elérni, hogy a tanársegéd az ellenkezőről biztosítsa, hogy tudniillik a kisasszony rokonszenves neki, ami a sexuális komplexnek volna kellemes.

27-én panaszkodik, hogy onaniával gyanúsítják. Ez tény, mert a főápolónő rajtaérte. Értesít továbbá a naplójában, hogy a Lény igyekszik belőle kiölni azt a tudatot, hogy ez szörnyűség és becsületbe vágó dolog. Ennek a célja világos: megismétlődés esetén a Lényre hárítani a dolgot. (Az erkölcsi komplex előre való védekezése.) Követeli, hogy kutassanak, milyen jogon állította róla a Lény ezt a csúnyaságot. Ezzel ismét védi az erkölcsi komplexét, mert ezek után az orvosok bizonyára nem fogják elhinni róla a vádat, úgy kombinálván, "ha ez a lány csakugyan megtette volna, nem merne vizsgálatot és szembesítést követelni." (Szembesítés esetére tudniillik egy biztos fegyvere van már: a tagadás.) A nagy izgalom, mellyel a dologról beszél, bizonyítja, hogy a sexuális komplexet újabban nemcsak hogy nagyon foglalkoztatja az onanizálás gondolata, hanem az eddig ismeretlen onanizálás maga is intenzív örömöket jelent annak számára. Később, hetek múlva az orvosnőnek sikerült a következőket megtudni. A Lény hónapok óta mind erősebben biztatja önfertőzésre. A pamlagon fekve sokszor szinte elvesztette az eszméletét, annyira vágyott reá. De mindig azt mondta magában: "Nem teszem meg, inkább meghalok!" Ilyenkor az egész testét csipkedéshez, szúráshoz hasonló érzések borítják el. Ezeknek hatására felemeli a kezét, és azt a combjai közé akarja venni. A Lény fenyegette, hogyha nem teszi meg, sokkal rosszabb sors fogja érni, mert a vágy miatt rossz nővé lesz. "Du wirst in Matrosenkneipen herumstreichen."[60] Arról, hogy a beteg lupanarba[61] fog kerülni, nem

beszélt a Lény. A beteget elérte tehát az elmegyógyintézeti betegek sorsa, akik onanizálással kénytelenek a nemi vágyaikat kielégíteni. Miután látja, hogy mások is, a gondos felügyelet dacára is mulatnak ezzel, mindjobban feltámad benne a vágy, hogy megpróbálja magán ő is. Hogy védve legyen saját maga és az orvosok előtt, egyszerűen a Lényre ruházza át a kényszerítést. Miután a Lény mindenható, a mentség csakugyan jól védi az erkölcsi komplexet, a sexuális komplex sokféle örömei pedig egy újjal gyarapodtak.

December 30-án ismét újabb fordulat. Azt állítja, hogy N. doktor hatalmába került, s hogy az orvos volt az, aki a Lénynek megparancsolta, hogy a beteget bírja rá az onaniára. Ez az első lépés ahhoz, hogy N. őt végleg megrontsa, és erkölcsi érzékétől teljesen megfossza. A másik lépés is megtörtént már. Az orvos a Lény által "úgy tétet betegnek", mintha az neki felesége volna. Ezzel még jobban lealjasítja. Ő volt az is (a Lény megtudta ezt, és a kisasszonyt értesítette), aki először fogta reá az onaniát. Ezzel már elrontotta a beteg jó hírét. N. további terve: bűnös szerelmet oltani beléje egy idegen férfi iránt. Miután mindez megtörtént, és N. őt nőül vette, könnyű lesz a felfedezést elcsenni. Miért? Mert a beteg nem vonhatja őt többé kérdőre, nem követelheti vissza a felfedezés dicsőségét; hiszen senki sem fog hinni egy becstelen nőnek: aki mindenkivel coitál és onanizál. Nincs reá szükség, hogy lépésről lépésre analizáljunk itt minden motívumot. A lényeg a következő: a folytonosan perverzebbé váló sexuális komplex nagyfokú kellemes izgalmát jelenti az új gondolat: hogy az onania miatt az egész felfedezés dicsőségét el fogja veszteni. Hasonlóképp kéjes neki annak az elképzelése is, hogy (a szimbólumokat helyettesítve) két férfinak egyesült erővel sikerülni fog reábírni őt, hogy előttük onanizáljon! A fő védelmi momentum ezekkel a nyílt komplexóhajokkal szemben: l. N. előre való megvádolása, amivel a terv kivitelét talán még meg lehet akadályozni; 2. a Lény felszólítása, hogy rázza le magáról ezt a gonosz embert, ő meg fogja védeni az emberiséggel együtt annak dühe ellen.

1911. január. Azt veszi észre, hogy az orvosok rossz szemmel nézik, hogy ő még mindig tisztességes lányok társaságában van, és azokkal például kezet fog. Megjegyzi: "még búsulni sem tudtam

ezen!" Persze hogy nem – hiszen jelenleg éppen gyönyörködik a gondolatban, hogy ő aljas, rossz, megvetésre méltó nő. Ezért kell N. doktornak a szobájában így nyilatkozni (amit a Lény hírül ad): *"most az enyém vagy, de leszel még a másé is."*

A Lény trágár szavak kimondására akarja kényszeríteni. (Eddig csak mondta neki.) Nem csodálkozunk, hogy a beteg ezzel is mulattatni óhajtja sexuális komplexét, hiszen ismerjük azt a perverzitást (fiziológikus enyhe formája igen gyakori), amelynél az egyénnek trágár szavak kimondása okoz heves erekciót.

1911. február. A beteg elmondja, hogy a Lény újabban nemcsak hogy folyton nappal és egyedül, de mások előtt is onaniára kényszeríti. Értjük; a sexuális komplex újabb dolgot talált ki: nyilvánosan onanizálni. Most már meg ezt szeretné. Hogy a betegnek komoly szándéka megtenni, ezt bizonyítja, hogy a "fektetőre" való áttételét kéri. Miután ezt a helyzetet a cellában egy nap alatt eléggé kiélvezte és megunta, újra felkéredzkedik a nyugodt osztályra, ahol folytathatja a régi életét, és főleg írhat, ami itt nem volt lehetséges. (A "fektetőn" a betegek nem kapnak írószereket.)

1911. március. Panaszkodik az orvosnőnek, hogy nem tudja elviselni, hogy ilyen "undok bűn" gyanúja alatt áll. A panasz célszerű, konstatálja, hogy csakugyan gyanúsítják, megvetik stb. – ez tetszik a perverz sexuális komplexnek. A panaszkodás tényével pedig védekezik a tudat ellen, hogy ő örül a gyanúnak, és sexuális izgalmakat merít belőle. Tehát védi az erkölcsi komplexet is.

1911. április. A Lény mondását: *"A szurok fénylik már!"* a beteg maga analizálja. Tudniillik a lélek már valamennyire kibújt a testből, és minthogy az Radiumból van – ezért fénylik. Minthogy pedig a Radiumot szurokföldből főzik – ezt már mi mondjuk –, a szurok szó helyettesítheti, jelentheti a Radiumot. A mondás hírül adja, hogy a léleknek sikerült kibújnia. Ez tetszik az erkölcsi, a vallási és önfenntartási komplexnek. A következő várható új motívum az, hogy a Lény újra vissza fogja nyomni a lelket, és nem kegyelmez, végrehajtja a "kivégzést" – ez viszont a sexuális komplexnek lesz kedves.

Április 2-án a Lény így szól: *"Odadoblak pucéron a boncolókések elé."* A kisasszony tehát legújabban abban a gondolatban talál izgalmat és

örömet, hogy mezítelenül fog feküdni férfiak előtt. Ezt a nyílt szemérmetlenséget – mert hisz a kívánságot csak az leplezi, hogy a Lény által mondatik – helyreüti és észrevétlenné teszi a következő mondás alkalmazása: *"Engedjem-e, hogy krumpliorrodat bearanyozza a dicsőség?"* Ezért kell következnie éppen most ennek a komikus csúfolódásnak.

Április 15-én ismét alkalmunk van csodálkozni azon a nagy erőfeszítésen, amelyet a psziché végez, hogy elfedje a Lény és a kisasszony közötti küzdelmek, gyilkolások igazi jellegét. A Lény e napon így beszél: *"Oh, te kotyvalék, te egyveleg, te kimondhatlan utálat!"* Ugyanezt célozza annak az elbeszélése is, hogy a beteg a tükörben majomarcnak látta a saját "szegény" arcát. (Április 17.)

A meztelenen való mutatkozás férfiak előtt – ez az újonnan kieszelt mulatság – még mindig foglalkoztatja. Íme, a Lény április 17-én ezt mondja: *"Akár aktot is állhatsz!"*

Április 24-én újabb dicséretek a Lénytől: *"Du bist eine gewaltige Jüdin."*[62] A dicséret jólesik a faji komplexnek és az erkölcsi komplexnek. (Hatalmas, mert ellen tudott állani annyi "gyilkolási" kísérletnek.)

Április 28-án így kiált az orvosokhoz: "Ha egy ellenszenves, piszkos, elvetemedett nő volnék, akkor is több figyelmet kellene tanúsítaniuk irányomban!" Ami ezt jelenti: "Nézzétek, itt vagyok én, egy rokonszenves, tiszta, szűzi leány, és mégse akartok észrevenni, ti ostoba férfiak: nem látjátok, hogy szívesen venném a közeledést, hát már magamnak kelljen szólnom, mamlaszok!"

Ugyanitt bizonyítgatja: "Jól tudják rólam, hogy nem akarok sohasem érdekes, sem feltűnő lenni! – és hogy egy cseppnyi nagyzási hóbort nincs bennem!" Ennek a kijelentésnek a célja tiszta sor. Megnyugtatni az erkölcsi komplexet, amely nyugtalankodik arra a gondolatra, hogy az orvosok őt talán érdekesség és feltűnés hajhászásával vádolják. Miután ezt meglehetős valószínűnek tartja, elhiteti magával, hogy hiszen az orvosok jól tudják mindezeknek az ellenkezőjét.

"Ma S. doktor és a doktornő nagysága láttak engem buta arckifejezéssel és nyitott szájjal a széken csüngeni, és nem is vettek figyelembe!" A beteg gyakran insceníroz hasonló jeleneteket, hogy a

figyelmet magára vonja. Láthatjuk, milyen intenzív nála a vágy, hogy az orvosok figyelmét lekösse, hogy azok rajta “valami feltűnőt” konstatáljanak, hogy képes még a hiúságát is leküzdeni és buta arcot vágni.

1911. május. A betegnek 8-án N. orvossal folytatott beszélgetése igen különös. Valósággal praecoxos jellegű. Megmagyarázza ezt a sexuális komplex nagy izgalma, amelynek zavaró hatása az egész pszichére annál nagyobb, mert a beteg nem akarja magának bevallani. Bár az erkölcsi komplex érzékenysége folyton csökken. (Látjuk, hogy az újabb komplexkívánságok majdnem leplezetlenül, torzítatlanul, sőt a szimbolikus kifejeződési mód mellőzésével jelentkeznek a hallucinációkban.) Így például a beteg egyik betegtársának elmondta a következő napon, hogy ha N. doktor szemébe néz, azt sem tudja, hogy él-e vagy hal, annyira izgatott. Hasonló kijelentésekre, hasonló őszinteségre a beteg még pár hó előtt teljesen képtelen lett volna, az erkölcsi komplex lehetetlenné tette volna őket. A beszélgetés utolsó hosszú mondata… “én egy szamár vagyok… ma már nincsen eszem… én kuka, én már egészen buta vagyok!” stb. mégis a védelem munkája. Az öntudatlan célja viselkedésének az, hogy elmondhassa: “Íme, úgy viselkedem előtte, mintha már buta volnék, tehát nyilvánvaló, hogy nem vagyok olyan aljas, hogy tetszésére vadásznék.” Ez a magyarázat azért jogos, mert a beteg ez időbeli egyéb beszélgetéseiben és írásaiban minden efféle súlyos demens vonás teljesen hiányzik.

Május 10-én elbeszéli az orvosnőnek, hogy N.-el már egy éve mint feleség együtt él. Két hó előtt azt beszélte, hogy csak múlt év augusztus óta. Ez a hazugság céltalan, a pszichózis számára tudniillik nem jelent semmi hasznot, nem okozhat semmi komplexörömet; legalább így látszik. Tehát demens momentum.

13-án magyarázatot ad a kellemetlen szemrehányásokra, amiket betegtársaitól hall: hogy tudniillik másfél éve mindennap állítja, hogy még ma meghal, és ezzel szemben még mindig életben van. A magyarázat kitűnő, a fennálló körülmények között igazán a képzelhető legjobb. Két érve van: 1. A halhatatlan lelket megölni nem könnyű, ezt még sohase próbálta senki. 2. A Lény állandóan habozik, fél. Ezzel a beteg az erkölcsi komplexét újra megnyugtatta:

1. csakugyan nem hazugság, nem komédia a haláljáték, hanem komoly dolog. 2. “A betegeket és az orvosokat meggyőztem, azok sem fogják hinni, még magokban sem.”

1911. június. A tanok új összeállításán, rövidebb megfogalmazásán dolgozik. Ez neki mint vérbeli írónak igazi örömet okoz. Nála az írás a pszichózis adekvát életjelensége. Ahogy a histeriás komplexizgalma – célszerűen és gépszerűen – motoros jelenségekben, görcsökben nyilatkozik, a mi betegünk komplexizgalmai is – szintén célszerűen és gépszerűen – írásban élik ki magukat. Az új, kivonatos ismertetést jellemzi az eddiginél teljesebb tetszetős rendszeresség, és az olvasó tudós folytonos aposztrofálása. Biztosra föltételezi itt, hogy a munkát késő száz évek múlva is olvasni fogják. Ebben a hónapban új sexuális motívumok nem is jelentkeznek. A kertben, a jó levegőn, ahol reggeltől estig tartózkodik, nincs alkalom pszichikus onaniát űzni.

ÖSSZEFOGLALÁS

A pszichózis, amelynek analízisét célul tűztük ki, immár érthetővé lett előttünk. Követtük minden momentumát, minden szavát, és kimutattuk azokban az életjelenségek lefolyásának legfőbb törvényét, a célszerűséget és a gépszerűséget.

Előttünk állt egy már érzékeny Én-komplexszel született gyereklány. Láttuk, mint organizálódott benne a hyperaesthesiás sexuális komplex mellett egy igen érzékeny erkölcsi komplex. Láttuk azt a kárt, amelyet ennek az erkölcsi komplexnek hyperaesthesiája és különállósága a sexuális komplexnek okozott. (Holott, ugyebár, az erkölcsi komplex organizálódásának éppen az a célja, hogy az egész Én-komplex érdekei felett őrködjék, és – nőről lévén szó – annak sexuális boldogulását biztosítsa.) Okozta elsősorban a sexuális képzetek erőszakos elnyomását, az öntudatból való kiszorítását. Ez volt az első abnormis endopszichikai reflexműködés. A talaj már elő van készítve. Egy ismeretlen trauma folytán kifejlődik az önfenntartási komplex kellemetlen izgalma, az elevenen való eltemettetés kényszergondolata. Később, az anya betegsége révén,

egy lelki konfliktus – a betegségtől való félelem, és az anya iránti szeretet össze nem egyeztethetősége, azaz az önfenntartási és erkölcsi komplex ellentétes érdekeltsége – kiváltja az önfenntartási komplex újabb kellemetlen izgalmát, a tüdővésztől való félelem kényszergondolatát. Az apa és anya halála újabb traumák az anyagi komplex számára is. Ezt követi a házassági ajánlat, amely újabb konfliktust hoz létre egyrészről a sexuális, másrészről az anyagi, ambíció és egészség komplexek között. Ezt a konfliktust az erkölcsi komplex túlsúlya miatt már célszerűen csak egy újabb kényszergondolattal és kényszerérzéssel tudja megoldani: a befolyásoltatás gondolatával és érzésével. Ily módon a befolyásoltatás elleni tiltakozás örve alatt jogaihoz jut a sexuális komplex. A konfliktus tehát elsimult, de hátramaradt a sexuális komplex kellemetlen izgalma: a félelem, hogy a férfi, aki miatt a psziché már kényszergondolatra és illúziók produkálására is vállalkozott, elveszi-e? Nem történik meg. Újabb hatalmas traumája a sexuális komplexnek és az összes komplexeknek, amelyet az összes komplexek állandó elviselhetetlen izgalma követ. Ezt kompenzálja az üldöző ördög hallucinációja, a paranoia kezdete. Ilyen módon a sexuális komplex kielégüléshez és állandó kellemes izgalomhoz jut, mialatt az erkölcsi komplex nyugalmát az elburkolás (ennek egyik eszköze, a szimbolizálás) óvja meg. A pszichózis egyenes irányban halad tovább, és a vallási komplex aktivitásához, és az összes komplexek kellemes izgalmához és teljes kielégítéséhez vezet. A pszichózis további fejlődése: újabb és újabb motívumok produkálásával biztosítani, sőt fokozni az összes komplexek állandó kellemes izgalmát, ami a régi motívumok mellett (a megunás miatt) nem volna lehetséges. A psziché erőfeszítése ez irányban, mint láttuk, bámulatos. Az egész pszichózis menetében – az üldöző ördög alakjának megjelenésétől, az egész vallás kiépüléséig – az összes komplexek munkába lépnek, hogy biztosítsák a sexuális komplex kielégülését, de megóvják a fenyegetett erkölcsi komplexet a kellemetlen izgalmaktól. A beteg ily módon sohasem juthat hozzá, hogy konstatálja azt, hogy ő tulajdonképp micsoda "tisztességtelen és elvetemült" nemi életet él. De hiszen éppen ez a pszichózis fő célja. Lehetővé tenni egy nőnek, aki Kleopátra is és Borgia Lucretia is

szeretne lenni, hogy valóban mind a kettő lehessen. Ennek keresztülvitelében a psziché munkája a legszigorúbb célszerűséget és gépszerűséget mutatja.

Minden pszichózis ilyen: célszerű és gépszerű. És ha nem is sikerül annak menetében ezt a fontos tendenciát kimutatni, nem lehet kétség, hogy az mindenkor igenis megvan. A természet sohasem csinál célszerűtlen, felesleges dolgot. Ha gyenge vagy túlfinomult pszichéket termel is, amelyeknek érzékeny Én-komplexe nem bírja el a körülmények által rázúduló szenvedéseket, traumákat – ki képes korrigálni a saját hibáját, és pszichózissal elviselhetővé tudja tenni az életet. A pszichotikus egyén főképp egyetlen dologgal fizet reá arra a jótéteményre, amelyet számára a pszichózis nyújt. A dementiával. A folytonos komplexizgalmak, a rendszerré vált abnormis endopszichikus reflexek korai funkcionális astheniára vezetnek. (A paralytikus dementiája szintén funkcionális asthenia, és csak annyiban különbözik például a paranoiás szekunder dementiájától, hogy nem túlműködés, hanem baktériumméreg, azaz kémiai hatás okozza. A commotio cerebri után fejlődő dementiák viszont fizikai hatás által okoztatnak.)

Betegünknél a pszichózis lefolyása körülbelül előre látható. A dementia lassú progrediálása mellett remissiók fognak következni, amikor a psziché újabb és újabb erőfeszítésekkel egy-egy újabb járulékos téves eszmét, új hallucinációt, azaz új, nagyobb komplexizgalmat produkál. Egyébként a komplexeknek még mindig sok örömet jelent a már meglévő, jól megkonstruált téboly. Az éjszakai “gyilkolások” elszenvedése, a gyalázatos jövőről való ábrándozás, amikor N. a válóperben reámutat a feleség hűtlenségére, és ezzel megfosztja őt a felfedezés dicsőségétől stb. A dementia, amelytől erősen óvja hysteriás karaktere, az eddigiek után ítélve, valószínűleg igen lassan fog előrehaladni, úgyhogy a beteg sorsát nem szabad kétségbeejtőnek mondanunk. Sok testileg egészséges, épeszű ember meghal az életének delén anélkül, hogy elmondhatná magáról, hogy olyan nagyfokú, változatos és nagy mennyiségű élvezetben lett volna része, mint A. G. kisasszonynak.

DIAGNÓZIS

Sommer a paranoia diagnosztikájáról szólva azt mondja,[63] hogy a pszichózis legjellemzőbb tulajdonsága a téves képzetek előrehaladó kialakulása. Egyszersmind figyelmeztet azonban, hogy paranoiára csak akkor tegyük a diagnózist, ha minden más betegséget, amelyeknél szintén szerepel a téves eszme, ki tudtunk zárni. *Ziechen* pedig a paranoiának a dementia praecox paranoidestől való megkülönböztetéséül az incoherentiára mutat rá, mint biztos diagnosztikus jelre. Esetünkben ez a feladat, bár a Sommer– és Ziechen-féle útmutatások in theoria valóban a biztos diagnózis útját jelölik meg, nem volt könnyű. A hysteriás vonások kezdettől fogva zavarták a paranoia kórképét, és bár kifejezett incoherentia a betegnél sohasem volt kimutatható, ismételve felszínre hozták azt a kérdést, vajon nem a dementia praecoxnak paranoid alakjával van-e dolgunk.

Jung vizsgálatai óta[64] egy paranoiásnál, akinél a hysteriás vonások ennyire előtérbe lépnek, mint betegünknél, a vizsgáló elsősorban dementia praecoxra gondol. A Jung-féle felfogás, amely a hysteria és a dementia praecox közeli rokonságát igyekszik igazolni, a két betegség pszichológiai mechanizmusa azonosságának bizonyításával nagyon szuggesztív erejű. A dementia praecox irodalma az utolsó esztendőben szédítően megnőtt. Divatos betegség lett, mint tíz évvel ezelőtt a Basedow-kór. Abban az időben az orvosok kétségtelenül sokkal gyakrabban állították e diagnózist Basedow-kórra. Ma a dementia praecoxszal vagyunk hasonlóan. Mindenütt ezt szimatoljuk, nem tudatlanságból vagy fontoskodásból, hanem mert tényleg ez teszi lehetővé, hogy ezt az újabb kórformát alaposan megismerhessük. Mindenki öntudatlanul is úgy érzi, hogy hozzá fog járulni a nézetek végleges kialakulásához. Hogy ez megtörténhessék, a mai pszichiáter olyan esetekben is dementia praecoxra gondol, amikor talán nincs szükség reá, és nem volna helyes, ha nem tenné. Ha ma élünk, nem szabad kivonnunk magunkat az új orvosi

áramlatok hatása alól, viszont azonban tudnunk kell, hogy bennök vagyunk, és hogy hol vagyunk.

Esetünkben a *praecox* diagnózisa mellett szólott a bántalomnak a serdülőkorban való fellépése. Ekkor vette észre a beteg először, hogy van valami idegen hatás a napfényben. *A pszichózist, amennyiben az ilyen elhatárolás egyáltalán jogosult, ettől a naptól kell számítanunk.* Igazában a születés pillanatában kezdődött. *Minden sensatio*, amely az ő énjét a születéstől kezdve érte, többé-kevésbé hozzájárult ahhoz, hogy nála később az a lelki élet fejlődjék ki, amelyet a kórrajzban megismertünk. Ha így fogjuk fel a dolgot, akkor minden paranoia – így esetünk is – originair paranoiának tekinthető. (Az originair paranoiát csak egyes búvárok említik, az jellemzi, hogy már a gyermekkorban kezdődik.)

A kóreset szimptómái között szerepelt továbbá bizonyos érzéketlenség közönséges testi fájdalmak iránt. A beteg a villamozásnál – hetenként háromszor általános franklinizálást kap – aránylag erős áramokkal szemben is igen toleránsnak bizonyult, jóval toleránsabbnak, mint betegtársai. Ez is hozzájárult, hogy a dementia praecoxra gondoljunk.

Nem hiányzott a család és foglalkozás iránti közömbösség sem. Előfordultak nála továbbá, bár ritkán, szorongásos állapotok, amelyek határozottan különböztek a beteg *állandó* és tisztán intellektuális természetű aggodalmaskodásaitól.

Az intelligentia vizsgálata[65] a következő eredményeket adta:

1. *A retentio.* Nem mutat defektust. A kisasszony elég jól emlékszik a tanulmányaira. Egyébként igen nehezen vizsgálható. Rendesen abbahagyja a feleletét. ("Én erre nem felelek, mit érdekel ez engem, én meghalok ma éjjel, nézze, segítsenek rajtam.")

2. *Az isolatio, complexio és generalisatio* szintén kifogástalanul mennek végbe nála, mint ez naplójából világosan látható. Az erre vonatkozó speciális sematikus kérdésekre a vizsgálatok ismételt megkísérlései alkalmából sem adott feleletet.

3. *A reproductióban* mutatkozó hiányok nála nem dementiás jellegűek. A klinikánkon a reproductiót a Stern-féle eljárással, a Ranschburg-Ziehen-féle szópárokkal, bizonyos hangzás szerint összerakott szóoszlopok (Moravcsik) felolvasásával vizsgáljuk.

Használunk ezenkívül egy-egy sémát a számemlékezés, a nevek, események reprodukálására való képesség vizsgálatára. Esetleg felolvasunk a beteg előtt egy rövid verset, egy rövid költői leírást vagy riportszerű apró elbeszéléseket.

Betegünknél csak kétfajta vizsgálat sikerült, éspedig a következőképpen.

A szöveg: “Svájcban 1903. évi július 15-én a vonat éppen a hegy alatt lévő alagútból jött ki, midőn a gépvezető észrevette, hogy a síneken nagy sziklatömeg fekszik. Fékezni kezdett, de a gyorsan haladó vonatot már nem állíthatta meg, úgyhogy az nekiment a sziklának, és lezuhant a mélységbe.”

– No most tessék, kérem, elmondani az egészet, ahogy megjegyezte.

(Nem felel.)

– Hol történt a dolog?

– Svájcban. Ő segített.

– Melyik évben?

Csak egy egyest mutat.

– Milyen hónapban?

– Azt mondja, hogy semmi!

– Hányadikán?

– Én egy szamár vagyok, ma már nincs eszem. (Nevet)… A nap az Isten!

A többi kérdésre a sztereotípiáival felel. Ez a beszélgetés inkább egy hebephreniás pszichét reprezentál, mint egy egyszerű paranoiásét.

A szópárokkal való vizsgálat eredménye: ötven szópár közül csak tizenhétre emlékezett. Ez 34 százaléknak felel meg.

Olyan eredmény, amelyet meglehetősen elbutult paralytikusoknál szoktunk kapni, különösen ha tekintetbe vesszük a reakciós időt, amely 14,6 és 1,6 másodperc között ingadozott, és átlagban 3,0 másodperc volt.

Érdekes a felelet módja, ezért ideiktatjuk az egész vizsgálatot. 1911. április 18. délelőtt tíz [óra].

a] FŐNÉV FŐNÉVVEL

			Idő	Hiba
1. ház	-	ablak		
2. szék	-	asztal	1,8	
3. kép	-	keret	5,4	ő mondja
4. fa	-	erdő		
5. kert	-	virág		
6. lap	-	levél		
7. fej	-	ember		
8. nő	-	szoknya	2,0	én mondtam
9. víz	-	patak	2,2	ő mondja
10. ló	-	állat	7,4	ő mondja

b] TULAJDONNÉV TULAJDONNÉVVEL

			Idő	Hiba
1. Gyula	-	Béla	3,8	ő segít
2. Lina	-	Éva	1,8	
3. Biri	-	Gyuri		nem tudom (6,0)
4. Feri	-	Mari		nem tudom (6,0)
5. Buda	-	Pécel		nem segít (3,4)
6. Tisza	-	Száva		
7. Arad	-	Árva		
8. Maros	-	Torda	5,6	
9. Körös	-	Békés		nem mondja

10. Szitnya	-	Mátra		

c] FŐNÉV MELLÉKNÉVVEL

			Idő	Hiba
1. rét	-	széles		nem tudom (6,8)
2. lak	-	tágas	2,0	
3. lomb	-	árnyas		
4. kés	-	éles	3,0	én mondom
5. nap	-	fényes	1,6	
6. hal	-	néma		nem mondja
7. hát	-	púpos	2,2	ő mondja
8. kéz	-	lapos		nem tudom
9. őz	-	pajkos	14,6	
10. gőz	-	forró		nem tudom (5,6)

d] FŐNÉV IGÉVEL

			Idő	Hiba
1. kályha	-	éget		nincs!
2. szivar	-	füstöl	10,2	
3. gyerek	-	szalad		nem tudom
4. felhő	-	borul		nem tudom
5. alma	-	esik		
6. bimbó	-	fakad	4,8	
7. leves	-	ízlik		

8. korom	-	piszkít		azt mondta, *fénylik*
9. kasza	-	fénylik		nem tudom
10. öreg	-	sántít	10,2	

e] SZÁMPÁROK

		Idő	Hiba
1. 5-10			nem tudom
2. 4-9			6
3. 3-8			9
4. 2-7		2,0	
5. 1-6			100
6. 20-17			90
7. 18-19			60
8. 16-13			4
9. 14-15			nem emlékszem
10. 12-11			

Mindaz, amit a szópáros módszerekkel végzett vizsgálat dementia praecoxos betegnél mutat, ellenkezik ezzel a típussal. A praecoxos beteg, ha egyáltalán felel, akkor sokkal jobb eredményeket ad. (Nem ritkaság például a 80 százalékra helyes felelet 1,5-2,0 másodperc reakcióidős átlaggal.)

4. A *kombináció* a betegnél kifogástalan. Kivéve természetesen azt az állandó tévedést, amelyet minden szellemi kombinációs műveletében a téves eszmék hozzájárulása okozott. A praecoxos közömbösség a dátum és hely iránt sohasem volt nála tapasztalható. Naplójában pontosan jegyzi a napot, sőt a napszakot is.

5. *A figyelem* általában éles. A figyelem koncentrációjának foka és tartóssága természetesen attól függ, hogy miről van szó. Ha a vizitelő orvos a társalgóban körüljár, G. kisasszony mozdulatlanul asztala mellett ülve és maga elé meredve várja a megszólíttatást. Ha a megszólítás véletlenül vagy szándékosan elmaradt, kiderül, hogy a beteg az orvos minden mozdulatáról tájékozva van. Tudja, hogy az kikkel beszélt, mennyi ideig stb. Ha betegtársai megszólják, vagy a háta megett apró intrikákat szőnek ellene, szintén résen van a figyelme. Nem hagyja magát, és panaszos irataiban *szó szerint* idézi az illetőnek elejtett szavait.

A Bourdon-féle eljárással vizsgálva, az eléje adott francia szövegben a kívánság szerint az összes *n* betűket aláhúzza, egyet sem felejt ki. A mi vizsgálati szövegünk nyolc sor, négyszázkilencven betűből áll, és ezek között harminckét "n" betű van. A beteg a feladatot 77,4 másodperc alatt végezte el. Mindez dementia praecox ellen szól.

Az asszociációs vizsgálat eredménye szintén érdemes reá, hogy részletesen taglaljuk (N. doktor végezte). Az egyszerű szóasszociációs vizsgálatnak a beteg ellenszegült, de a hangulat-asszociációs ingerszavakra felelt. Kitűnő bizonyíték arra, hogy ez a módszer, amelyet *Moravcsik* 1909-ben dolgozott ki, nemcsak diagnosztikus értékű, hanem a hozzáférhetetlen, makacs beteget is feleletre bírja. Ezek az ingerlő mondatok közvetlenül a komplexeket izgatják. N. doktor, félve a visszautasítástól, a rendes szokásoktól eltérőleg először a mondatokat alkalmazta betegünknél, minthogy ezeknek a kényszerítő ereje sokkal erősebb.

1. Szomorú az életem	(9,0) Igen
2. Fáj a szívem	(18,0) Nincsen. Azt mondta: *"ő tudja, édes fiam"*.
3. Sokat kell szenvednem	(6,8) Nem élek én már.
4. Szerencsétlenség vár reám	2,6) (Bólint.)
5. Nyomorúság a	(5,4) (Bólint.)

részem	
6. Koldusbot vár rám	(6,2) Ki vagyok végezve.
7. Legjobb volna, ha eltemetnének	(2,2) Nem!!
8. Készítsenek mély sírt	(41,0) Az is, meg az is ott lesz.
9. Csak már jönne a halál	(5,6) Én élni akarok, de nem leszek rossz.
10. Nagy bűnt követtem el	(1,6) Soha.
11. Megérdemlem a büntetést	(1,8) (Nemet int.)
12. Mindenki megvet	(2,4) Az igaz, de hazudnak.
13. Az életem csupa jókedv	(3,2) Hm. (Mosolyog).
14. Tele vagyok örömmel	1,8) (Nevet). Jaj, istenem… nincs isten!
15. Mindig csak kacagni tudnék	(10,2) Nem tudok… nincs eszem… már kivette.
16. De szerencsés vagyok!	(2,2) Sohase! Azt mondta, hogy ön nem hiszi, hogy én nem akarok rossz lenni. Bánt a karjával itt (a hasára mutat), nem leszek rossz, inkább meghalok
17. Leszek én még nagyon gazdag	(2,8) Nem kell nekem semmi, csak nem akarok rossz lenni.
18. Olyan vagyonom lesz, mint senkinek	(3,2) Lehetne nekem.
19. Ezután már csupa mulatság következik	(3,8) Én meghalok.
20. Lakodalom lesz a vége	(3,6) Nem kell nekem. Azt akarja ön is, amit ő!
21. Sokat fogunk táncolni	(2,4) (Igent int.) Soha többé.
22. Legjobb a hosszú élet	(2,2) Legjobb az örök élet. Itt ő segített nekem, mert ha ő nem segít, csak egyet tudok: hogy rossz nem leszek, és nem leszek, és meg

	fogok halni.
23. Nagy jutalmat kapok	(3,2) Az jár nekem. Ezt úgyis tudom, ő mondja, *Du bist entzückend*,[66] most ezt mondja.
24. Mindenki ki fog tüntetni	(4,6) Csak ha ön akarja. *Weh, wenn er sich rächt!*,[67] ezt mondja; hogyan fél öntől a gaz!
25. A nagyvárosban sok ház van	(6,2) Azt mondja elő, hogy mondjam: nem tudom.
26. Mindegy, akár kicsiny, akár nagy a szoba	(8,8) Azt mondja, mondjam: nincs.
27. A kertben már nincs virág	(5,8) Nem bírok felelni, de azért látom a virágot.
28. Bekerítettük az udvart	(5,4) (Nevet). Már megint próbálkozik!
29. A tükröt rámával vettük	(3,8) Ez engem nem érdekel. Most mondja: *er geht*.[68] Mutatja, hogy ön megy, és a fejéhez kap.
30. Az emberek kimentek kapával a mezőre	(4,2) Most azt mondja: (nevet) *Wenn du zerbersst, wird die Gottheit erkrtechen*.[69] (Tudniillik N. orvos.)
31. A suszter sok cipőt csinál	(3,0) Én nem fogom mondani, amit ő mond. Sokat.
32. Már az asztalon van az abrosz	(4,2) Már sokat láttam az asztalon.
33. Sok kavicsot hordtak az utcára	(12,4) Valaha, valaha, ezt az őrült butaságot mondja.
34. Ősszel nagy a sár	(4,2) (Nevet). Tudja most mit mondott: *Ich wate drin!*[70]
35. Kiapadt a patak vize	(11,2) Nem tudok semmit.
36. Télen sok hó esik	(17,4) *Weh geschrien…*[71] ezt mondja.

A szóasszociációknál a beteg az orvos sejtelmének megfelelően már renitens volt. Harminchat ingerszó közül csak húszra felelt.

1. Szomorúság	-

2. Fájdalom	(2,8) *Tu!*[72]
3. Szenvedés	(4,0) Azt mondja: *Te pokolbeli szörnyeteg.*
4. Szerencsétlenség	4,8) *Nem.* Ő mondja.
5. Nyomor	(3,2) Nyomor.
6. Koldusbot	(2,2) Nemet int.
7. Temetés	(16,4) Azt mondja; *Te speciális dög.*
8. Sír	(4,0) Hm.
9. Halál	(3,8) Hm.
10. Bűn	(2,0) Nem én bűn.
11. Büntetés	-
12. Megvetés	(5,8) Nem megvetni engem.
13. Jókedv	(4,2) Most sír ő.
14. Öröm	(5,6) Nem öröm
15. Kacagás	-
16. Szerencse	(7,0) *Nyerít* – ezt mondja.
17. Gazdagság	-
18. Vagyon	-
19. Mulatság	-
20. Lakodalom	(6,4) Én nem fogok minden megenni.
21. Tánc	(4,8) Most ő ugrál előttem.
22. Hosszú élet	(3,8) Az!
23. Jutalom	-
24. Kitüntetés	-
25. Ház	-
26. Szoba	-
27. Kert	-
28. Udvar	(13,8) Nem kell kopogni. (Az orvos a feleletet sürgetve kopogott).
29. Tükör	(27,0) *Du Wechselbalg*[73] – ezt mondja.
30. Kapa	-
31. Cipő	-
32. Abrosz	-
33. Kavics	(12,0) Nem bántani.
34. Sár	(25,0) Hm, hm.

35. Patak	(14,0) Nem tudom.
36. Hó	-

Amint látjuk, ezek az asszociációk, különösen a mondatokra kapott válaszok a legtisztábban visszatükrözik a kórképet a később hozzájáruló sexuális téves eszmékkel együtt.

A nyomott hangulatú első tizenkét ingermondatra erősen pozitív reakciót kaptunk. A második mondatra adott választ: *"Ő tudja, édes fiam"*, a Lény sugallta. A betegnek ama téves eszméjére vonatkozik ez, hogy N. orvos az oka szenvedéseinek, tehát ő tudja legjobban, hogy a kisasszonynak fáj a szíve.

A hetedik kérdésre határozott nemmel felel. Egy melankóliásnál hasonló erősen igenlő reakció esetében erre a feleletre a válasz: "Bizony, a legjobb volna!" – G. kisasszony tiltakozik: "Nem!" – megfelelően téves eszméinek, mely szerint a halál számára a végső pusztulást jelenti, míg más ember a halál után tovább fog élni. A nyolcadik kérdésre adott válasz még jobban megvilágítja ezt. "Az is meg az is ott lesz!" Tudniillik a sírban lesz nemcsak a test, hanem a lélek is. (Feleletét utólag maga a beteg magyarázta így.) A kilencedik felelet a téves eszmék újabb fordulatát képviseli, mely szerint ha akarna, élhetne, de ő nem lesz rossz, el kell tehát pusztulnia. A tizedik felelet: "Soha!" Sohase követte el a "nagy bűnt". A tizenegyedik kérdésre adott felelet az onaniavádra vonatkozik. Több betegtársa állította annak idején a kisasszony tagadásával szemben, hogy látta az onaniát. A beteg, megfelelően szigorú erkölcsi nézeteinek – valóban azt hiszi, hogy amint ő megvetette azokat a betegtársait, akikről tudta vagy sejtette, hogy onanizálnak – úgy őt is megvetik. Innen a felelet: "Igaz, de hazudnak!"

A mondatasszociációk második derült hangulatú csoportjára (13-24. ingermondatok) a beteg általában tagadólag reagál. A tizennegyedik felelete – "Jaj, istenem!" – szintén tagadó jellegű. Rögtön utánateszi, "nincs isten", mint mindig, amikor elszólja magát, és isten nevét a primer gyermekkori istenfogalom értelmében használja. A tizenhatodik felelet mechanikája jól érthető. "De szerencsés vagyok!" – hangzik az ingerlő mondat. A felelet: "Sohase.

Azt mondta, hogy ön nem hiszi, hogy én nem akarok rossz lenni. Bánt a karjával. Nem leszek rossz, inkább meghalok." A gondolatlánc a szerencsés szótól az elhatározásig, hogy inkább meghal, a következő. Szerencsés az a nő, aki jó partit csinál. Neki lett volna erre alkalma, de elszalasztotta. Arról szó sem lehet, hogy N. doktor őt tisztességgel feleségül vegye, mert az orvos rosszá akarja tenni. (Módjában állana arról fantáziálni, hogy N. őt feleségül fogja venni, de nem teszi; ez a másik gondolat az ő sexuális komplexét jobban izgatja.) A megaláztatás gondolata itt teljesen betetőződik a kombinációval, amelyet a kisasszony most hangoztat, hogy tudniillik az orvos meg van győződve róla, hogy a beteg csakugyan rossz szeretne lenni. Ő bensejében tudja, hogy csakugyan szeretne rossz lenni. Azután megvádolja magát ezzel. De a vád elviselhetetlen volna. Mielőtt tehát konstatálná és vádolná magát, az orvosra viszi át a vádat, és a Lény útján hamarosan meg is kapja a hírt, hogy az orvos tényleg ezzel gyanúsítja. "Nem leszek rossz, inkább meghalok!", siet hozzátenni, jeléül annak, hogy szükségét érzi a fogadalom hangoztatásának. Egész sora a komplexek bonyolult automatikus védekezésének! A tizennyolcadik felelet arra vonatkozik, hogy ha férjhez ment volna, most gazdag lenne.

A huszonkettedik felelet csodálatos szépen demonstrálja a vallási komplex és sexuális komplex egymáshoz való speciális viszonyát betegünknél. "Legjobb az örök élet" – feleli az ingerlő mondatra. "Itt ő segített nekem – teszi hozzá azután –, mert ha ő nem segít, akkor csak egyet tudok, hogy rossz nem leszek, és nem leszek, és meg fogok halni." Tehát inkább lemond az örök életről is. Most már tudniillik az egyetlen vágya, hogy rossz lehessen. Éppen a roppant erős védekezések ("és nem leszek, és meg fogok halni.") bizonyítják, hogy ez a vágy csakugyan egész énjét dominálja. A közömbös hangulatú csoport (25-36. mondatok) a beteget egyáltalán nem érdekli. E tekintetben a paranoiás fokozottan demonstrálja azt, amit hasonló vizsgálatok végzésekor hysteriásoknál tapasztaltunk, és bárki tapasztalhat. Ami nem izgatja a komplexeit, azt nem veszi észre, az számára levegő. Itt a reakciós idő hirtelen megnő. A feleletek kelletlenek.

A szóasszociációknál még jobban unatkozik. De a komplexeknek izgalom kell! Az első szóasszociációs csoport tizedik ingerszavánál tehát egy új mulatságot eszel ki. A szavakat ragozás nélkül rakja egymás mellé, mint az idegen, aki mindenáron magyarul akar beszélni, vagy a Mark Twain-regények négerei: “Nem én bűn. – Nem megvetni engem. – Nem kell kopogni. – Nem bántani.” Kérdés, miért mulattatja a beteget, hogy ilyen elmebeli defektusokat szimulál? Valószínűleg az orvosnak fejtörést akar okozni, reméli, hogy az új tünetre a többi orvosok is figyelni fognak, többször vizsgálják stb. Egyébként ezek a szóreakciók, ha csak magukban nézzük őket, szintén praecoxos jellegűek.

Ha a pszichikus szimptómákat tovább vizsgáljuk, kétségtelenül simplex paranoia mellett szól, hogy az orvos szerepe a téveseszme-rendszerben állandóan ugyanaz marad. A praecoxos ugyanazt az orvost egyszer a király fiának, másszor apjának, harmadszor Messiásnak vagy Hunyadi Jánosnak tartja. Föltételezve, hogy egy praecoxosnál a téves eszmék hasonlóan sexuális jellegűek, bizonyos, hogy ez a kedvelt orvos személyét többször változtatná, majd ezt, majd pedig amazt vonná bele az életébe és érdeklődési körébe.

A mi betegünknél hiányzik továbbá a praecoxosok cselekedeteinek monotonitása és a gondolkodás improduktivitása. Az ő írásaiban – mert, ugyebár, ezek is cselekedetek – sohase találunk szó szerinti ismétléseket. Minden levezetés, okadatolás újra és újra át van gondolva. Nem üresek, tartalmatlanok, mint a praecoxos iratok, hanem tartalmasak és célszerűek, amennyiben formailag úgy vannak szerkesztve, hogy csakugyan alkalmasak volnának reá, hogy az orvosokat például a láthatatlan sugarak fotografálásának tanulmányozására, a Lény leleplezésére stb. rábírják.

A gondolkodás produktivitását eléggé jellemzi a téves eszmék fejlődése és e fejlődésnek a fordulatai.

Remissiókat a betegnél a klinikán való tartózkodása alatt nem észleltünk. Húsz hónap alatt egy praecoxos rendesen mutat változást, akár kedvező, akár kedvezőtlen irányban, itt nem volt.

A motoros szimptómák közül katalepsiás állapotot sohasem észleltünk. A beteg gyakran, különösen ha orvos látja, hosszabb ideig görnyedten egy helyen áll. (“Nem tudok mozdulni, ő nem

enged.") Ilyenkor, ha hosszasabb biztatás után elindul, csoszogva, mereven és görnyedten jár, mint egy fabáb. Sokszor úgy tetszett, gondolkodik rajta, hogy a praecoxos betegek módjára (akiknél ezt a katalepsiára való vizsgálatot sokszor láthatta) ne tartsa-e fenn a levegőben a fölemelt kezet? Lassan eresztette le, nem gondolva reá, hogy ha tényleg olyan élettelen és halott a teste, mint aminőnek állítja, akkor annak hirtelen le kellene esnie.

Ezt a mozdulatlan "félhalott" állapotot nem tekinthetjük még sztereotípiának sem, hanem csak a tébolyban való logikus megmaradásnak (pszichikus perseveratio), szemben a praecoxos katalepsiájával, manieros sztereotípiáival és mondásaival, amelyek motoros perseveratiós tünetek. A praecoxost ezekben befolyásolni nem lehet. A betegünknél, bár nehezen, mégis sikerült. Hogy ez mi módon történt, a beteg skatulyáinak felkutatásával, azt elmondottuk a kórlefolyás leírásakor.

Mindezek alapján a diagnózist paranoiára kell tennünk. Csakhogy ez a paranoia határozottan hysteriás színezetű, mégpedig olyan értelemben, hogy betegünknél a típusos paranoiás tünetek mellett olyan vonásokat találunk a kórképben, amelyek a klinikai tapasztalatok szerint speciálisan a hysteriás pszichét jellemzik. Esetünket egyenesen karakterizálja a hysteriás jelleg úgy, hogy ez a paranoia mintegy középutat foglal el a tiszta paranoia és a krónikus hysteriás pszichózis között.

A hysteriás tünetek között elsősorban említendő a látótér nagyfokú szűkülete, amelyről a status praesens közlésekor részletesen szólottunk. A látótér a jobb szemen körülbelül egyhatoda, a balon pedig fele a normális látóterületnek. A fehér színre végzett vizsgálatnál mindkét szemen gyors csigavonalban halad a látótér határa, jelezve azt, hogy az elsőt rögtön követő második és harmadik vizsgálásnál a kifáradás nagymértékben progrediált. Például a jobb szemnél a vízszintes délllőben a laterális oldalon az első határ 60 fok, a második 25 fok és a harmadik csak 10 fok. A bal szemnél ugyancsak a vízszintes délllőben és szintén a laterális oldalon 90 fok, 50 fok, 15 fok, 8 fok. (Már ezekből az adatokból is nyilvánvaló, hogy a bal szem vizsgálata megelőzte a jobbét.) A zöld színre vonatkozólag a látótér egyik délllőben sem

haladta meg a 10 fokot, és leginkább 6-8 fok közt ingadozott. (A vizsgálathoz használt színes négyzet területe egy négyzetcentiméter volt.) Holott, mint tudjuk, a normális zöld látótér sokkal nagyobb. Szemfenéki lelet teljesen normális. Mindkét oldalon 1,0 D myopia.

Betegünknél tehát megtaláljuk a nagy hysteria egyik klasszikus tünetét, a nagyfokú látótérszűkületet, amelyet a paranoiára vonatkozólag soha senki sem tartott kórjelzőnek. További hysteriás szimptóma a beteg egész magaviselete, amely sajátságos vegyüléke a bizalmatlan, szótlan paranoiások és a tetszelgő, fecsegő hysterikák viselkedésének. Ugyancsak ide sorolhatjuk a sexuális ügyek következetes élére állítását és hangsúlyozását úgy, amint ez sexuális jellegű paranoiánál nem szokott előfordulni. A beteg ilyen esetekben csökönyösen megmarad a gondolat mellett, hogy például a trónörökös menyasszonya, de inkább a gondolat maga foglalja le, mint az érzéki sensatiók, és a nemi szervek területére vonatkozó hallucinációiról nem beszél. Hysteriás szimptóma továbbá a mi betegünknél a panaszkodás közben tapasztalt öntetszelgő hivalkodás, a saját kifejezéseiben, svádájában való gyönyörködés, a szánalomra való vágyakozás és ennek vagy az érdeklődésnek hiánya miatti bosszankodás. Szereti és keresi a nyilvánosságot, sokkal inkább, mint a legmerészebb nagysági tébolyban szenvedő betegek. Ha az előadáson a hallgatók előtt beszél, kipirul, szemei ragyognak, és arcára a titkolhatatlan, extázisszerű euphoria ül ki. Figyelembe veendő továbbá nála, hogy hysteriás globusát és tremorját beállítja téves eszméinek keretébe. A globus jelentkezésénél azt mondja, hogy a Lény nem engedi nyelni, a torkát fojtogatja stb., a tremor esetében kijelenti, hogy az írásban akadályozza.

Ilyen fontos tény nála a hangulat gyors változása. Ha a paranoiásnak rossz napja van, azt egy kellemes hír, egy ajándék vagy csemege sohasem fogja a depressziójából kiragadni. Betegünknél másként áll a dolog. A legnagyobb szenvedést mímelő hangulatbeli elváltozása közepette a figyelem elterelése mellett csakhamar vidáman, jóízűen kacag, és általában egy kis fáradsággal mindig meg lehet őt nevettetni. Mindez merőben ellentéte a valódi paranoiának.

Végső következtetésünk tehát úgy szól, hogy míg egyrészt a betegség maga hysteriás alapon fejlődött, amennyiben az Én-

komplex hyperaesthesiája phobiákat, paraesthesiákat, kényszergondolatokat hozott létre, másrészt annak teljes kifejlődése után – amikor már téves eszmékre és azoknak egy nagyszerű rendszerére volt szükség – a psziche hysteriás jellege továbbra is megmaradt. A jogosult diagnózis eszerint sem paranoia (hallucinatoria) chronica, sem pedig hysteria nem lehet, hanem “hysteroparanoia”, vagyis “paranoia hysterica”.

BEFEJEZÉS

> "Das Wahre, mit cleni Göttlichen identisch, lässt sich niemals von uns *direkt* erkennen, wir schauen es nur im Abglanz im Beispiel, Symbol in einzelnen und verwandten Erscheinungen, wir werden és gewahr als unbegreifliches Leben und können dem Wunsch nicht entsagen, es dennoch zu begreifen."
>
> *Goethe*[74]

A kísérlet, amelyet az olvasó maga előtt lát, tudtommal az első részletes, és teljesen keresztülvitt paranoia-analízis. A klinikai vizsgálat menete a klinikánkon használt kombinált neurológiai és pszichiátriai vizsgáló módszert követi. "A pszichózisok általános pszichológiája" című fejezet megírásához Breuer-Freud-féle pszichoanalitikus kutatások adták meg az impulzust. A hysteriára vonatkozó tanból indulok ki. Ezt azonban igyekeztem egyszerűbben megfogalmazni. A Freud-féle "conversio" fogalma helyett általánosabbnak, tehát alkalmasabbnak és világosabbnak láttam az "abnormis endopszichikus reflex" elnevezés behozatalát. Így a fiziologikus és patologikus lelki folyamatok elhatárolása kevésbé éles. Minden lelki folyamat reflex, mert célszerű és gépszerű. Minden lelki folyamat akkor is ilyen, ha eltér a rendestől, és emiatt dementiához vezet. A lelki folyamatok lefolyását tehát nemcsak az "Unlustprinzip"[75] szabályozza (Freud), hanem a célszerűség elve, amiben már szükségképpen benne van az is, hogy a psziché védi magát a kellemetlen sensatióktól, és benne van az is, ami ebben nincs, hogy egyszersmind igyekszik megszerezni a kellemeseket. Ezzel a "Verdrängung"[76] fogalma is már egyszerűsítve van. A kellemetlen sensatiókat az érzékeny komplex hamis útra tereli. (Hogy az öntudattalanba szorítja, mint Freud mondja, ez csak egyik

módja az elhárításnak.) Nincs szükség a “censura” fogalmára sem. Freudnál ez mindig erkölcsi censurát, morális gátlást jelent, azaz a mi fogalmazásunkban úgy hangzanék, hogy minden “Verdrängung” az erkölcsi komplex munkája volna. Ennél általánosabb és érthetőbb, ha azt mondjuk, hogy bármely érzékeny komplex önkímélése okozhat abnormis endopszichikus reflexfolyamatot. Nemcsak a sexuális és erkölcsi komplexek kerülhetnek konfliktusba, azaz ellentétes érdekeltségi viszonyba, hanem az összes komplexek minden páros és többszörös kombinációban.

Az Én-komplexet – mint az előadottakból látható – öt, illetőleg hat komponens komplexre osztottam, s igyekeztem a komplexek kompenzációjának teóriáját kifejteni és a fejezet végén fejtegetéseim eredményeképpen hat tételben felállítani.

Ezeket azért gondolom használhatóknak, mivel minden fiziologikus és patologikus lelki működésre, tehát az összes pszichózisokra is alkalmazhatók.

Az Én-komplex felosztását öt, illetőleg hat komplexre azért tartom célszerűnek, mert a Freud-féle hysteria-elméletet teljesebbé teszi. Nemcsak a sexuális komplex sérelme okozhat conversiót, azaz abnormis epdopszichikus reflexet, hanem a többi komplexek traumája is, amit a tapasztalatok megerősítenek.

Viszont a komplexek organizálódása bizonyítja, hogy a sexuális komplex valóban sok esetben igen fontos, és legérzékenyebb lehet az összesek között. Másrészt bizonyítja azt is, hogy az összes többi komplexek ennek az érdekében organizálódtak: az önfenntartási is, a faji is, az erkölcsi is, az anyagi is, sőt közvetve a vallási is, amely utóbbi, mint láttuk, az önfenntartási komplex érdekében fejlődött.

Bevégezve a munkámat, első kedves kötelességem hálás köszönetet mondani mesteremnek, *Moravcsik* tanár úrnak, aki az eset közlését megengedte, és jó tanácsaival támogatott. Másodsorban kartársaimnak, kik kérésemre a beteggel folytatott beszélgetéseiket szeretetre méltó előzékenységgel följegyezték. Segítségök nélkül sohase érhettem volna el az adatgyűjtésnek azt a relatív teljességét, amelyet elérni így módomban volt.

FÜGGELÉK

EGYKORÚ KÖNYVISMERTETÉS

Az elmebetegségek pszichikus mechanizmusa
Írta Brenner József dr. elme– és idegkórtani
klinikai gyakornok Budapest (Eggenberger)

A "Gyógyászat" olvasói előtt nem szükséges bővebben ismertetni e könyv tartalmát, miután az "Adatok a pszichózisok analíziséhez" cím alatt egész terjedelmében megjelent e lap hasábjain. Így a referens néhány bíráló megjegyzésre szorítkozhat, mindenekelőtt pedig örömmel konstatálja, hogy a budapesti elmeorvosi klinika nem zárkózik el hermetikusan a pszichiátria legújabb analitikus irányzata elől, hanem módot ad az ily irányú kutatásokra is. Még örvendetesebb, hogy az új irány éppen a Brenner dr. érdeklődését keltette fel, akiben – mint Csáth Géza név alatt megjelent szépirodalmi művei fényesen bizonyítják – megvan minden képesség az emberi lélek mélységeinek kutatására. Éles megfigyelőképesség jellemzi azt a kórrajzot is, mely a mű tulajdonképpeni tárgya, nemkülönben sok eredetiségre és önállóságra való törekvés, mely remélni engedi, hogy a szerző maradandó értékű eszmékkel is fogja gazdagítani a pszichiátriát. Menthetőnek találjuk a szerzőnél ez utóbbi törekvések némi túlságbavitelét: a túl gyors általánosítást, a túl korai rendszeralkotást. Az ellenben már hiba, hogy *Freud* professzor elméletét ott és úgy akarja tökéletesíteni, ahol és ahogy azt már maga Freud elvégezte. (Pl. ha vitatkozik vele, mondván, hogy a lelket nemcsak a kínkerülési, hanem a célszerűségi törekvés is irányítja: nem mond mást, mint amit Freud már régen és szabatosabban kifejtett, sőt okaira is visszavezetett egy összefoglaló értekezésben: Über die zwei Principien des psychischen Geschehens). Felemlíthetem még, hogy a szerzőtől felvett 5-6 alapvető lelki komplexumot a mélyebbre ható analízis egyszerűbb elemekre s végül az ön– és fajfenntartás ösztöneire nehézség nélkül vissza tudja vezetni. De mindezek az ellenvetések nem vonnak le

semmit abból az élvezetből, amelyet az olvasó ezen sok éleselméjűséggel megírott munka olvasásából meríthet.

Brenner könyve is fényes bizonyossága annak, mennyivel több lehetőséget nyújt az elmebetegségek keletkezésének és egész tünettanának megértésére az analitikus, mint a megkövesedett diagnosztikus kórképek alapján történő, és manapság még elterjedt, szinte gépszerű pszichiátriai descriptio.

Az analízis révén az elmekórtan ismét megtalálta kapcsolatát a való élettel.

Ferenczi Sándor dr.

ORVOSI KIFEJEZÉSEK SZÓTÁRA

abnormis: a normálistól eltérő, nem normális
aetiológia: kóroktan; a betegség eredetére vonatkozó ismeretek összegyűjtése
anaesthesia: itt: érzéketlenség
anamnesis: a betegség előzményeinek felkutatása
Deprez-d΄Arsonval-féle galvanométer: igen kis áramok mérésére is képes, nagy érzékenységű, gyógyászati célokra alkalmas villamos mérőműszer
arteriosclerosis: érelmeszesedés
asszociációs vizsgálatok: a képzettársítás vizsgálata, ingerszavakra történő azonnali, tetszés szerinti válaszok alapján
atrophizal: elsorvad

Basedow-kór: pajzsmirigytúltengés; megnagyobbodik, túlműködik
bárzsing: nyelőcső
E. Bleuler: (1857-1939): Svájci elmegyógyász, ő volt az első befolyásos személyiség, aki Freud elméletét elfogadta. Később nézetei némileg módosultak, nem mindenben értett egyet Freuddal, de alapállása mindvégig pszichoanalitikus szemléletű maradt.
J. Breuer (1872-1925): osztrák belgyógyász, a pályakezdő Freud barátja és munkatársa; a "Tanulmányok a hysteriáról" című, 1895-ben megjelent könyvet közösen írták.

complexio: összefoglalás
commotio cerebri: agyrázkódás
cantractura: zsugorodás, alaki elváltozást okozó izomrövidülés
convertálódott lelki sensatio: szervi megnyilvánulásba átcsapó lelki élmény

defectus: fogyatékosság
defloratio: szüzességtől való megfosztás
dementia praecox: fiatal korban kialakuló tudathasadás, a schizophrenia régi elnevezése
dementia senilis: aggkori elbutulás
Deprez-d'Arsonval-féle készülék: lásd: d'Arsonval
dermographia: a bőrt ellátó erek beidegzési zavara, melynek következtében a bőrre húzott vonalak piros, kiemelkedő csík alakjában sokáig megmaradnál
deviál: oldalra mutat, oldalra tér
diagnózis: kórisme, a betegség felismerése és meghatározása
differenciális diagnózis: elkülönítő kórisme, a betegség elkülönítése más, hasonló tünetekkel járó betegségektől
diphteritis: diftéria, a közismert fertőző betegség (pl. garatban: torokgyík)

ejaculatio: ondó kilövellése
embrió: magzat
endopszichikus reflex: lelki folyamatokon belül lezajló, külvilágtól közvetlenül nem érintett reflexfolyamat
epilepszia: nyavalyatörés; a központi idegrendszer periodikus görcsrohamokkal, tudatzavarokkal járó ártalma
euphoria: szubjektív jóérzés, felfokozott, mámoros hangulat

faciális: arcideg
fiziológikus: élettani; a szervezet normális működésének megfelelő
S. Freud: (1856-1939): bécsi ideggyógyász, a pszichoanalízis megteremtője, Csáth könyvének legfőbb szellemi inspirátora
Franklin-féle kezelés: vagy franklinizálás, az elektromos árammal való gyógyítás egyik, ma már nem használatos formája

generalisatio: általánosítás
globus: itt: gombócszerű érzés a torokban

haptikus hallucináció: a tapintási érzék csalódása
hebephrenia: a schizophreniának (azaz a dementia praecoxnak) egyik, 15-25 életévek között, többnyire serdülőkorban kialakuló formája
helix: a fülkagyló külső tekervénye, fülkarima
hyperactív: nyugtalan természetű, fokozott cselekvéskészségű
hyperaesthesia: túlérzékenység, az ingerekre való fokozott reagálás
hyperaesthesia acustica: a hallóideg fokozott ingerlékenysége
hypertrophiás: a normálisnál nagyobb, túltengő (a szövetelemek nagyobbodnak, számuk nem változik)
hypnobromid: nyugtatószer
hypochondria: a betegség beképzelése, túlértékelése
hysteriás neurózis: primitív, főleg az élményreakciók által meghatározott neurózis
hysteria: a neurózisok egyik fajtája, amelynél a lelki zavarok szervi betegségekre emlékeztető tüneteket, indulatkitöréseket, félelmi állapotokat stb. produkálnak.

inactív: cselekvőképtelen, nyugalomban lévő
indikáció: javaslat, ajánlás
indolens: érzéketlen, fájdalmatlan
inversio: megfordulás
iris: szivárványhártya (ez adja a szem színét)
isolatio: elkülönítés

C. G. Jung: (1875-1961): a zürichi pszichoanalitikus iskola fő képviselője. Először mindenben Freudot követi, majd fokozatosan szembefordul vele, s 1914-től új irányzatot teremt a pszichoanalízisen belül.

katalepsia: dermedtség, merevség; passzív állapot, amelyben a beteg nem akar változtatni testhelyzetén, végtagjait sem mozdítja
katatonia: testi és lelki megmerevedés, a tudathasadás tünete vagy formája

kéztremor: kézreszketés
E. Kraepelin (1856-1926): német pszichiáter; ő definiálta először a dementia praecoxot. Csáth úgy hivatkozik rá, mint e hagyományos szemlélet képviselőjére.

laterális: oldalsó, szélső
logoschisis: tudathasadáskor nagyon jellemző "szóhasadás", "beszédhasadás"; a beteg mondanivalóját egy időre megszakítja, majd logikailag ugyanott folytatja, ahol kezdte

manuális manipuláció: itt: a szexuális kielégülés elérésére kezével ingerli nemi szervét
myopia: rövidlátás

nervus pubicus: a szeméremtesten végződő, azt érző ágakkal ellátó ideg régebbi elnevezése
neuraszténia: ideggyengeség; az idegrendszer fokozott ingerlékenységével és fáradékonyságával járó állapot
neuraszténia szexuális: fokozott nemi vággyal, pszichés impotenciával járó ideggyengeség
neurózis: a szervezet testi és lelki működésének zavaraiban megnyilvánuló, a külvilággal való súlyos összeütközésből származó funkcionális ideggyengeség

occiput: nyakszirt
orbánc: a bőr nyirokutaiból kiinduló, gyorsan terjedő, bőrvörösséggel, vizenyővel járó, baktérium okozta fertőzése
organizálódhatik: a lelki folyamatok szervi elváltozásokat hozhatnak létre; pl. hysteriás izombénulást

paraesthesia: fonák érzés, az érzékszervek érzékelési zavara
paralitikus: bénult, bénulásos, béna
paranoia: nagyzási vagy üldözési téboly; lappangva fejlődő, maradandó, megrendíthetetlen, logikus nagyzásos vagy üldöztetéses téveszmerendszer, amely mellett a beteg

gondolkodása, akarati magatartása, cselekedeteinek célszerűsége rendezett
paranoia hallucinatoria chronica: elhúzódó érzékcsalódásos üldözési téboly
paranoia hysterica: hysteriás személyiséghez társuló téves eszme idős korban, leginkább nők között gyakori
patologikus: kóros; a szervezet normális működésétől eltérő
perseveratio: képzetek megtapadása hosszú időre, gondolatok, cselekedetek értelem nélküli ismételgetése
phobia: beteges félelem, iszony
praecordiális: szívtáji
progrediál: romlik, a betegség előrehalad
pseudo-izgalom: ál-izgalom
psziché funkcionális astheniája: a lélek működésének sorvadása, szegényedése; az elbutulás
pszichiátrikus: elmekórtani
pszichikus depresszió: kóros lehangoltság
pszichikus mechanizmus: lelki folyamat
pszichoanalízis: lélekelemzés; mélylélektani vizsgálati és gyógyászati módszer, amely a lelki zavarokat a tudat alatti okok feltárásával igyekszik orvosolni. Megalapítója S. Freud, ezért az irányzatot freudizmus néven is szokták emlegetni. Később a Freud által alapított iskola több ágra szakadt (Jung, Adler stb.). A pszichoanalízis ma is élő és ható módszer; elsősorban az Egyesült Államokban fejlődött intenzíven a második világháború után.
pszichotikus egyén: elmebeteg egyén
pszichózis: elmebaj

Ranschburg-Ziehen-féle szópárok: a megjegyző emlékezés vizsgálatára alkalmas módszer
remissio: a kórtünetek ideiglenes megszűnése vagy csökkenése, átmeneti javulás
retentio: megőrzés, raktározás
R.-szanatórium: röntgenszanatórium

scarlatina: vörheny; torokgyulladással, skarlátpiros kiütésekkel járó fertőző betegség
sclera: ínhártya, "szeme fehérje"
sensorikus: érzékeinkkel felfogható, érzékelhető
sexus: itt: egyén
simplex paranoia: egyszerű, vagy közönséges üldözési mánia
R. Sommer (1864-19?): német elmeorvos; munkásságára nem a pszichoanalitikus módszer a jellemző
sputum: köpet
status praesens: jelenlegi állapot, klinikai lelet
Stern-féle eljárás: a megjegyző emlékezés vizsgálatára régebben alkalmazott módszer; bizonyos szavakat bizonyos idő eltelte után mennyire képes felidézni a beteg
stimulálja: ingerli
subsconscinens öntudat: tudattalan öntudat, azaz az öntudatlan
symptoma: tünet

tabetikus: a vérbaj előrehaladott formája, amelyben a gerincvelő hátsó gyökérrostjainak bántalma következtében jellegzetes járás és végtagfájdalom alakul ki
térd-, achilles-, tricepsreflexek: alsó és felső végtagi ínreflexek
therapeutikus analízis: gyógyászati elemzés, a lelki betegséget okozó kellemetlen élmények feloldása, tudatosítása, értelmezése. Tipikusan pszichoanalitikus módszer.
typhus utáni reconvalescentia euphoriája: tífusz utáni lábadozás fokozottan jó közérzete, "emelkedett" lelki állapota

vasomotio: az ér átmérőjének változása, amely az arc kipirulásához vagy elsápadásához vezet
vivisectio: élő állat boncolása

T. Ziehen (1862-1950): német elmeorvos és filozófus; Csáth által emlegetett munkái nem pszichoanalitikus szemléletűek

Jegyzetek

[1] Ezt a régi iskola is elismeri: “Kurz und gut, die Hysterie ist ein angeborener abnormer Seelenzustand, dessen Eigenthümlichkeit darin liegt, dass wie Mőbius es ausdrückt, krankhafte Veränderungen des Körpers durch Vorstellungen hervorgerufen werden.” Kraepelin Psychiatrie II. 511. (Magyarul: “Röviden velősen, a hysteria vele született abnormis lelkiállapot, amelynek sajátossága abban rejlik, ahogyan azt Möbius megfogalmazza, hogy a test kóros elváltozásait a képzelet idézi elő.”)

[2] Magától értetődően, éppen ezért.

[3] A Tóra jelenti az Ószövetség első részét (Mózes öt könyvét), illetve azt a pergamentekercset, amelyet a zsinagógában tartanak, s rajta ez az öt könyv szerepel. Az istentiszteletek alkalmával a Tórából részleteket olvasnak fel, s minden egyes részlet felolvasásakor mást-mást hívnak ki a hívek közül a Tóra elé, ezzel voltaképpen a képviseleti elvet valósítva meg.

[4] Ez a harmadik tulajdonság a komponens komplex kiterjedését jellemzi az Én-komplexben. Ha az egész Én-komplex egyenlő az egységgel, akkor a komponens komplexek nagysága egy-egy törtszámmal fejezhető ki, melyeknek összege egy.

[5] A bekezdésben található ismeretlenebb fogalmak, illetve nevek: *Anakhorétdk*-nak nevezték az üldözések elől a pusztába menekült korai keresztényeknek azon csoportját, akik úgy találták, hogy aszketikus életformájuk megfelel a kereszténység szellemének, s ezért később is a remete életformát választották. *Don Diego* Corneille “Cid” című drámájának egyik szereplője. *D’Annunzio* (1863-1938) olasz költő és író. *A. Schnitzler* (1862-1931) osztrák író és orvos, műveiben a szerelmet a mélylélektan módszereivel boncolgatja.

[6] Ismételjük, az erkölcs szó itt az ambíció fogalmát jelöli.

[7] *Vénuszhegy*: a német népmondában és –költészetben több hegynek a neve, amelyekben Vénusz istenasszony tartja udvarát, s az oda bejutott halandók élete örökös vigasságok és élvezetek között telik el. Tannhäuser, a német dalnok (történetének több feldolgozása ismeretes, leghíresebb Wagner operája) már egyszer e hegy lakója volt, de megunta az ott folyó életet, elment a pápához, s kérte, hogy oldozza fel bűnei alól. A pápa azonban nem volt hajlandó erre, mire Tannhäuser végleg visszatért a Vénuszhegyre.

[8] A rajzok az eredeti kiadásban sem színesek.

[9] A testi inger is a komplexekre hat. Egy tűszúrás például az önfenntartási komplex körébe esik.

[10] Weber: Die Paranoia, 1888.

[11] Zabáld fel a főztödet!

[12] Látnok, jós.

[13] Szorításra.

[14] Hagyj élvezni!

[15] Élni akarok!

[16] Iszonyatos, mi mindenre kell vállalkoznom!

[17] Miattad kell vért izzadnom.

[18] Verjen ki a ragya! (Szó szerint: epe.)

[19] Egy világ szegény fejem fölött.

[20] Minden múlandó! (Szó szerint: Ma piros, holnap halott!)

[21] Ugye, hogy nem jó lebegni ajtó és ajtófélfa között!

[22] Istenem!

[23] Képedbe köpöm a nyálam! Illetve A. G. kisasszony néhány sorral későbbi, szabadabb megfogalmazásában: Nyálkás köpetet hányok az arcodba!

[24] Pukkadj meg, és repedj szét vele együtt!

[25] Csak lassan.

[26] Kezd már fáradni!

[27] A német *der Latz* szó torzított változata; jelentése: hajtóka, mellény. Itt a kötény mellrészét jelenti.

[28] Már ő is kezdi gyanítani, hogy igazat beszélsz!

[29] Kicsinállak!

[30] Hát, ugye, elő kell készítenem a tetemet.

[31] Tán én nyissam ki neked az ajtókat?

[32] Kinyitom a fogómat, egy csattintás, s már kész is vagy!

[33] A *Qui s'excuse s'accuse!* francia szólás torzított változata. Magyar megfelelője: *A tagadás fél beismerés!* (Szó szerint: Aki védekezik, az vádolja magát.)

[34] Helyesen: *passe-partout*, francia szó (tolvaj kulcs); jelentése itt: úti engedély.

[35] Még hogy szórjanak sót a farkamra, amikor éppen újjávarázsolom őt!

[36] Gyászszertartásod már elkezdődött.

[37] Meg fog gyanúsítani téged, nem, már most gyanúsít!

[38] Már most gyanúsít!

[39] Közösülésre kész, *meredő hímvesszőt*.

[40] Francia szó; jelentése: Ma.

[41] Nekem élnem kell, s te egy hatalmas zsidó nő vagy!

[42] Igen, te nem vagy más, mint egy stílusos gyilkos!

[43] Tán nekem kell megalapítanom az A.-dinasztiát?

[44] Illemhelyek falairól közismert, szöveghű fordításban: *Pina fasz, együtt basz'!* (Lásd: Ismerjük azt a perverzitást… amelynél az egyénnek trágár szavak kimondása okoz heves erekciót. Cs. G. 188. old.)

[45] Nagy isten, a végét járja!

[46] Öntsd ki magad!

[47] Pontosítottam.

[48] Igény, követelődzés.

[49] A szerző téved. A XV. században élt *Lucretia Borgia* a hagyomány szerint a világtörténelem egyik

legerkölcstelenebb nője volt. Csáth a római királyság utolsó éveiben élt *Lucretiá-ra* gondolt, aki valóban öngyilkos lett, bár ő sem erényének védelmében, hanem erényétől való erőszakos megfosztása után döfött tőrt a szívébe, családtagjait előbb bosszúra szólítva föl.

[50] A "Fiziologikus neurózisok" címmel ezekre külön tanulmányban óhajtunk visszatérni. – (Ez a mű nem született meg. – Sz. M.)

[51] Gyönyörködteti.

[52] *Gustav le Bon* (1841-1931) – francia orvos és szociológus; szóban forgó munkája minden valószínűség szerint: *Evolution de la matière*, azaz *Az anyag fejlődése*, megjelent 1905-ben.

[53] E rajznak nem sikerült nyomára bukkannunk.

[54] *W. Ramsay* (1852-1916) – angol kémikus. Tanulmányozta a radioaktív elemek átalakulását, s felfedezte a radiotoriumot.

[55] Istenek alkonya, végítélet.

[56] A szerző téved. Jupiter, azaz görög nevén Zeusz valóban megdöntötte Saturnus uralmát. De Saturnus nem dönthette meg Kronoszét, hiszen a kettő ugyanaz: Saturnus görög neve Kronosz. Saturnus Caulusnak, azaz görög nevén Uranosznak a hatalmát döntötte meg. (Vő. a következő jegyzetet.)

[57] A titánok Uranosznak, az ég, és Gaiának, a föld istenének a fiai. Uranosz hatalma ellen anyja biztatására föllázadt Kronosz, az egyik titán, s testvéreit apja uralmának megdöntése után engedelmességre kényszerítette. Az ő hatalmát viszont fia, Zeusz ragadta el hosszan tartó küzdelemben – többek között annak a néhány titánnak a segítségével, akik elégedetlenek voltak Kronosszal, s átálltak Zeusz oldalára.

[58] Nyilvánvaló elírás; helyesen: *lefekvéskor*.

[59] Vezérlő szellem

[60] Matrózkocsmákban fogsz csavarogni! (A *herumstreichen* szó azonban nem egyszerűen csavargást jelent, hanem *rossz nőként* való csavargást, "strichelést" is.)

[61] Nyilvánosházba.

[62] Te hatalmas zsidó nő!

[63] Deutsche Klinik. Paranoia.

[64] Über der Psychologie die Dementia praecox.

[65] *Ziehen:* Die Prinzipien und Methoden der Intelligenzprüfung.

[66] Elragadó vagy!

[67] Jaj, ha ő bosszút áll!

[68] Ő megy.

[69] Ha megpukkadsz, akkor is alázatos lesz a Bálványod.

[70] Turkálok benne!

[71] Jajt kiáltott…

[72] Tedd!

[73] Te boszorkányfajzat!

[74] "Az igaz, azonos lévén az istenivel, sohasem ismerhető meg közvetlenül, csak a visszfényben, a példában, a szimbólumban, az egyes és rokon jelenségekben pillantjuk meg; fölfoghatatlan életként vesszük észre, és nem tudjuk elfojtani vágyunkat, hogy mégis felfogjuk." (Az idézet lelőhelye: *Versuch einer Witterungslehre*, azaz "Egy időjárástan vázlata" [1825]. In: Weimarer Ausgabe, II. Abt.: "Naturwissenschaftliche Schriften", Bd. 12. S. 74. – *Bernáth Árpád* szíves közlése és fordítása.)

[75] Kínkerülési törekvés.

[76] Elnyomás, elfojtás.